

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

3^E JAARGANG

WOENSDAG 26 JUNI 1918

No. 130

INHOUD

	Blz.
DE GOUDPOLITIEK DER NEDERLANDSCHE BANK door <i>Mr. G. W. J. Bruins</i>	557
De vergadering der Nederlandsche Juristen-Vereeniging van 28 dezer door <i>Mr. H. van Blommestein</i>	558
Economische voorlichting in België door <i>J. Verbiest</i>	559
Aluminium I door <i>Ir. Cl. G. Driessen</i>	562
Index-cijfers	564
AANTEKENINGEN:	
Het Suezkanaal in 1917	565
Suikerrietaanplant op Java en productie van 1917	565
Panamakanaal-verkeer	566
Het Munt- en Bankwezen van Korea	566
BOEKAANKONDIGING:	
J. M. Plante Fébure: West-Indië in het Parlement 1897-1917, bespr. door <i>W. D. H. Baron van Asbeek</i>	567
Holland-American Chamber of Commerce of San Francisco, Yearbook 1918	571
Dr. Sigismund Gargas: Kriegswirtschaftliche Probleme in Holland	571
INGEZONDEN STUKKEN:	
Wisselnoteeringen II door <i>v. L.</i> met naschrift van <i>P. Bredius</i>	571
OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN	572
REGERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED	573
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	574—581
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

aanmerkelijk terug, nadat de gunstige uitslag van de inschrijving op het schatkistpapier was bekend geworden. De weinige wissels, die werden aangeboden, waren gemakkelijk à $2\frac{1}{4}$ pCt. te plaatsen; de prolongatienoteering sloot op $3\frac{1}{4}$ pCt.

* * *

Bij de inschrijving op het schatkistpapier werd in het geheel ingeschreven voor *f* 44.744.000,—. Toegewezen werden *f* 9.670.000,— driemaandspromessen à *f* 994,38; *f* 9.410.000,— zesmaandspromessen à *f* 987,09 en *f* 832.000,— biljetten à *f* 1010,—, gevende een netto rendement van resp. ongeveer $2\frac{1}{4}$, $2\frac{1}{2}$ en $2\frac{1}{2}$ pCt.

* * *

Op de wisselmarkt trok de hevige daling van de Marken en de Oostenr. Kronen de aandacht. De stemming voor deze wissels is reeds geruimen tijd zeer flauw. De zeer langzame gang van de onderhandelingen tot het afsluiten van een nieuwe economische overeenkomst tusschen ons land en Duitschland heeft een slechten invloed op de wisselkoersen van de Centralen. De weinig rooskleurige berichten uit Weenen van de laatste dagen versterkten de flauwe stemming en vooral uit Zwitserland was het aanbod weder bijzonder groot. Het is dus niet te verwonderen, dat het bekend worden van het succes van Italië aan de Piave heden, in de toch reeds zoo flauwe markt, een buitengewone daling veroorzaakte. Marken daalden op 33.40, Weenen werd voor 19.30 afgedaan.

DE GOUDPOLITIEK DER NEDERLANDSCHE BANK.

Het jaarverslag der Nederlandsche Bank, uit hetwelk in het vorige nummer enkele bladzijden werden overgenomen, waaronder het gedeelte, dat werd gewijd aan het verloop van de tusschen de Nederlandsche Bank en de Zweedsche Rijksbank gevoerde onderhandelingen, geeft gereede aanleiding nog eens terug te komen op het veel omstreden vraagstuk van bankbeleid in het opschrift van dit artikel genoemd.

Zoals men zich zal herinneren, bereikte de strijd over de goudpolitiek der Nederlandsche Bank zijn hoogtepunt in de tweede helft van 1917, toen het inderdaad niet te miskennen viel, dat zelfdertijd verschillende omstandigheden aanwezig waren, die tot het aan de orde stellen van het vraagstuk konden leiden.

In de eerste plaats vertoonden onze wisselkoersen ten opzichte van de overige neutrale landen een onmiskenbare neiging in ongunstige richting. En Spanje en Zweden en de Scandinavische landen stonden boven pari, Spanje en Scandinavië zelfs zeer belangrijk en van de Scandinavische landen Zweden,

INSTITUUT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins*.

WEEKBLAD ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

Secretaris-Redacteur: *G. E. Huffnagel*.Secretariaat: *Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam*.Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37*.Telef. Nr. 3000. Telegr.adres: *Economisch Instituut*.Postcheque en girorekening *Rotterdam No. 8408*.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland *f* 12,—. Buitenland en Koloniën *f* 14,— per jaar. Losse nummers 30 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertentiën *f* 0,85 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage*.

24 JUNI 1918.

De geldmarkt was aanvankelijk iets vaster gestemd. Vooral voor geld op prolongatie bestond goede vraag. De koersen liepen daardoor iets op, zoodat de prolongatienoteering op $3\frac{1}{4}$ pCt. kwam en particulier disconto $2\frac{1}{4}$ à $2\frac{1}{2}$ pCt. noteerde. In de tweede helft der week was de markt echter weder beduidend gemakkelijker en vooral de discountorente liep weder

waar de kroon een kort oogenblik zelfs de waarde van den gulden vrijwel nabij kwam, het meest. Tegelijkertijd hadden in het derde kwartaal van 1917 de uitzettingen der centrale bank een ongekend laag peil bereikt, een verschijnsel, dat met het bij voortdurend zeer belangrijke écart tusschen bank- en markttrente moest leiden tot de slotsom, dat de voeling tusschen bank en open markt in bedenkelijke mate verbroken was — hetgeen sommigen op hun beurt weder meenden te moeten toeschrijven aan een overmatige papieruitgifte, gevolg van een overmatigen goudvoorraad. Dat juist de koers op Zweden de meest bedenkelijke zwakte vertoonde, werd door de voorstanders van ingrijpende maatregelen tegen den goudinvoer als een krachtig argument voor hun denkbeelden naar voren gebracht. Immers Zweden was het land, dat in dit opzicht het eerst en op de verstrekende wijze had ingegrepen, dat aanvankelijk zelfs alle goud weigerde of slechts met een belangrijk disagio wilde aanvaarden. Ook schrijver dezes heeft toenmaals in deze kolommen — 1917 blz. 885 — de vraag gesteld, of onder de gegeven omstandigheden geen reden kon bestaan in de aanvaarding van buitenlandsch goud en vooral ook in het verlenen van buitenlandsche credieten een meer gereserveerde houding aan te nemen.

Sedert zijn ruim zes maanden verlopen en zijn wij een halfjaar oorlogservaring rijker, wat ons wederom heeft doen zien, hoe snel de omstandigheden in deze tijden kunnen wisselen.

Al dadelijk is er in de wisselkoersen van ons land een wending gekomen in gunstige richting. Op het oogenblik is alleen Spanje, dat reeds geruimen tijd het wereldrecord houdt, nog belangrijk boven pari, Zwitserland en Zweden daarentegen staan met ons land op ongeveer gelijk niveau, terwijl Noorwegen en Denemarken zelfs een niet onbelangrijk disagio vertoonen. Wat van deze verandering, die zich in de koersen der Ententelanden in nog sterker mate weerspiegelt, oorzaak is, valt moeilijk te zeggen. Bij het beperkte handels- en betalingsverkeer van thans speelt ongetwijfeld het feit, dat in de laatste maanden zowel graanzendingen uit Amerika als met zware credieten beladen steenkoolleveringen van de andere zijde achterwege zijn gebleven, een groote rol. Ook al is dus nooddrift misschien in de eerste plaats oorzaak van den huidige stand der wisselkoersen, deze stand op zich zelf blijft in hooge mate gunstig afsteken bij een half jaar geleden. Ook het verband tusschen centrale bank en open markt is over het geheel nauwer geworden. De totale credietverleening is thans belangrijk hooger dan zij was in het overeenkomstig tijdvak in de afgelopen jaren — de schatkistcredieten bij dit alles buiten rekening gelaten — terwijl de markttrente zich dooreengenomen op een hooger niveau beweegt, dichter naderend tot de ongewijzigd gebleven bankrente. Waar daartegenover de goudvoorraad in de laatste maanden niet noemenswaardig is aangegroeid, kan men wellicht zeggen, dat het verkeer hier te lande allengs in het vermeerderd circulatiemiddel is ingegroeid. Redenen voor oogenblikkelijke bekoorning bestaan dus thans hier te lande niet.

Daartegenover heeft in Zweden de loop van zaken een eigenaardigen keer genomen. Na den merkwaardigen sprong der wisselkoersen in de eerste dagen van November is al heel spoedig een daling gevolgd, die aan Zweden's positie allengs al het exceptioneele ontomen heeft. Tegelijk vertoonde zich in Zweden het merkwaardig verschijnsel, dat zooveen ook voor Nederland geconstateerd kon worden, n.l. dat met het voortduren van den oorlog nog steeds de behoefte aan ruilmiddel, voor welk doeleind dan ook, regelmatig blijft toenemen. Wat voor Nederland neerkwam op een ingroeven, werd in Zweden een uitwas, die allengs zelfs de dekkingsverhouding der bank ging bedreigen. Een verhooging van het disconto tot 7 pCt. was het verweermiddel, waartoe de bank haar toevlucht nam, het geheele economische leven werd onder druk gesteld, maar zelfs tegen dezen prijs bleek het proces van voort-

durende circulatie-uitzetting niet te stuiten, zoodat de bank ten slotte, wilde zij haar dekkingsregeling niet overschrijden, naar nieuw goud moest omzien en aan Nederland vragen kwam, wat zij eenige maanden tevoren hooghartig weigerde.

Deze merkwaardige ommekeer moet, wat overigens er toe moge hebben medegewerkt, wel tot de conclusie leiden, dat voor de handhaving van een politiek als de Zweedsche zelfs in deze tijden van gebonden verkeer de omstandigheden nog niet voldoende abnormal waren noch de positie van Zweden voldoende monopolistisch. De druk op den uitvoer, die van den hoogen stand der Kroon het onvermijdelijk gevolg was, heeft zich gewroken, met het resultaat, dat thans Zweden en Nederland weder op gelijken voet staan — Zweden met het odium der laatste maanden op zich, de Nederlandsche Bank als eene, die consequent heeft vastgehouden aan het beginsel bij internationale goudtransacties niet van den prijs, die den grondslag vormt van het Nederlandsche muntstelsel, af te wijken.

Ook hier te lande kunnen de tijden keeren. Vermeerderde invoer en andere omstandigheden kunnen de gunstige valutapositie van thans weder verzwaken. Mocht dit het geval zijn, dan blijft het mijn meening, dat een gunstige koersstand in deze tijden van zoodanig belang is, dat zekere terughoudendheid en in de goud- en in de credietpolitiek gewenscht kan zijn. „De Zweedsche ervaring zal hierbij echter tot waarschuwing kunnen strekken, dat vooral ten opzichte van de goudpolitiek voorzichtigheid geboden blijft en dat in ieder geval, voorzover thans te zien, het afwijken van den officieelen goudprijs een zeer weinig aanbevelenswaardige tactiek vormt. Dat de huidige beschikbaarstelling van goud voor binnenlandsche industriele doeleinden tegen een opgeld van 10 pCt. hier natuurlijk geheel buiten staat, zal geen betoog behoeven.

Het afgelopen jaar heeft tevens voor de Nederlandsche Bank de verlenging gebracht van het octrooi, welke verlenging, aangenomen in de Tweede Kamer en schriftelijk voorbereid in de Eerste, nog slechts een klein deel van den parlementairen weg heeft af te leggen. Het bankverslag is hieromtrent uiterst sober en beperkt zich tot een verwijzing naar de officieele stukken. Ook hier worde thans op een en ander niet nader ingegaan. Slechts deze opmerking, dat, wanneer de oude quaestie: staatsbank of niet, die in 1903 mede de gemoederen in beroering heeft gebracht, ditmaal niet of nauwelijks gesteld is, dit niet enkel hieraan moet worden toegeschreven, dat de tijden niet naar dergelijke vragen zijn, maar vermoedelijk ook aan het feit, dat velen, die in deze jaren hun beginselen aan de werkelijkheid hebben kunnen toetsen, zullen hebben kunnen vaststellen, dat de Nederlandsche Bank in al haar gedragingen steeds het gemeenschapsbelang volstrekt op den voorgrond heeft gesteld, iets waarvan het de vraag is, of het van de talrijke in deze tijden opgekomen crisisorganisaties, die wel staatsorgaan zijn, wel in alle deelen kan worden gezegd.

Dat men zonder vrees voor tegenspraak deze regels kan neerschrijven, is wellicht de grootste lof, dien men de Nederlandsche Bank in deze tijden kan geven.

B.

DE VERGADERING DER NEDERLANDSCHE JURISTEN-VEREENIGING VAN 28 DEZER.

De Nederlandsche Juristen-Vereeniging behandelt in hare jaarlijksche vergadering van a.s. Vrijdag een onderwerp, dat niet alleen de aandacht der juristen zal trekken. „Behoort verandering in de feitelijke omstandigheden, waaronder eene overeenkomst is gesloten, invloed te hebben op haar voortbestaan? Zoo ja, welke wettelijke regeling is te dien aanzien wenselijk?” Ziedaar de vragen, waarover de debatten zullen loopen en waarover twee uitvoerige prae-adviezen zijn

uitgebracht, het eene door Mr. Th. A. Fruin, advocaat te Rotterdam, het andere door Mr. E. M. Meyers, hoogleeraar te Leiden.

Ik stel mij voor, in een der volgende nummers van dit blad een overzicht te geven van de besprekingen en het resultaat der vergadering, doch in afwachting daarvan wil ik een kort woord ter voorbereiding schrijven.

De vragen, zooals ik ze hierboven weergaf en zooals zij door het bestuur der vereeniging zijn gesteld, luiden zeer algemeen. Noch ten aanzien der omstandigheden, noch ten aanzien der overeenkomst wordt onderscheiden. Alle mogelijke overeenkomsten vallen er onder en ook de verandering in de omstandigheden kan van allerlei aard zijn. Een verkooper zal tengevolge van den oorlog niet of slechts met groot verlies kunnen leveren. Een bevrachtingscontract zal niet kunnen worden uitgevoerd, doordat het schip, waarop het contract betrekking heeft, van hoogerhand wordt gerquireerd. Het risico van een assuradeur op een bepaald object zal onverwachts aanmerkelijk worden verzwaaard, zonder dat de verzekerde er part of deel aan heeft. Deze voorbeelden kunnen met talloze worden vermeerderd en volstrekt niet alleen uit den oorlogstijd. De huidige oorlog heeft echter uiteraard zóó in het, bijzonder geleid tot wijziging der feitelijke omstandigheden, waaronder tevoren contracten waren gesloten en heeft zulke ongekende verhoudingen geschapen, dat de algemeene vragen, welke thans aan de orde komen, moeilijk van den wereldoorlog kunnen worden losgemaakt, gelijk zij dan ook naar aanleiding daarvan werden gesteld.

Niet ten onrechte mocht voorts Mr. Fruin aannemen, dat zij ook zijn gesteld met het oog op den naderende vrede en op de voorbereiding, welke ook op juridisch gebied die komende vrede vergt. Inderdaad, er heerscht groote onzekerheid, hoe het na den oorlog gaan moet met die talloze contracten, welke niet uitgevoerd konden worden en waarvan niet vaststaat, of ze nog bestaan dan wel vervallen zijn. Mr. Fruin geeft in dit opzicht belangwekkende cijfers, die duidelijk aantoonen, welke enorme belangen daarmee gemeoid zijn. Zoo blijkt b.v. een zestal meelfabrikanten tezamen nog onafgewikkelde verkoopcontracten loopende te hebben over circa 28½ miljoen K.G. bloem; de verkoopprijzen dier contracten varieerden tusschen f 11,25 en f 12 per 100 K.G., terwijl de regeering thans haar bloem levert voor f 30 per 100 K.G. Aangenomen nu, dat de prijs van bloem, als de handel weer vrij wordt, aanvankelijk even hoog zal zijn, dan komt men alleen reeds bij deze zes fabrikanten, indien zij na den oorlog nog tot levering verplicht zijn, tot een zuiver verlies — voor hunne medecontractanten een toevallige winst — van meer dan vijf miljoen gulden!

In talloze gevallen verkeerden de belanghebbenden in volslagen onzekerheid, of zij na den oorlog nog zullen moeten presteeren wat hun tijdens den oorlog niet mogelijk was. Zal de rechter dan beslissen, dat de overeenkomst is vervallen? Of zal de uitspraak luiden, dat de uitvoering der overeenkomst enkel is *opgeschort* zoolang de verhindering duurde en dat dus, nu de verhindering is opgeheven, nakoming weer kan worden verlangd, alsof er in den tusschentijd niets bijzonders ware gebeurd? Ja, zal de rechter wel van eene wettige verhindering willen hooren, al staat b.v. vast, dat de verkooper, had hij tijdens den oorlog willen leveren, eene prijsstijging van honderd procent of meer had moeten lijden?

Onzekerheid alom. Geen besliste wetsbepaling, geen eenheid in de rechtspraak, geen eenstemmigheid bij de schrijvers:

Levert prijsstijging overmacht op? Prof. Molengraaff heeft het in zijne bekende Rotterdamsche lezing van 15 Januari 1915 absoluut ontkend, maar liet gerechtshof te 's-Gravenhage beschouwde bij arrest van 8 December 1916 eene prijsstijging van 20 à 25 procent als overmacht, den kooper bevrijdend. Tusschen deze

twee uitersten liggen verschillend geschakeerde opvattingen; in het algemeen kan worden gezegd, dat de Nederlandsche rechtspraak (evenmin trouwens als die in het buitenland) niet geneigd is, prijsstijging spoedig als overmacht te beschouwen.

En als de wijziging in de feitelijke omstandigheden wél overmacht oplevert, dan is het nog op z'n minst kwestieus, of die overmacht slechts invloed oefent zoolang hare werking duurt, dan wel tengevolge kan hebben, dat de partij, op wier weg zulks ligt, hare verbintenis als voorgoed vervallen mag beschouwen. Onze wet bepaalt dit laatste nergens en als de heerschende opvatting der nederlandsche juristen mag ook, naar ik geloof, worden aangenomen, dat overmacht eene overeenkomst schorst, niet opheft. Maar tot welke bedenkelijke gevolgen moet die, naar de geldende wet ook m.i. juiste, opvatting in vele gevallen leiden bij een crisis als de tegenwoordige! Noch de billijkheid noch de economische kracht van ons land zal er mede gebaat worden. De onredelijkheid, om partijen steeds aan hare verbintenis te willen houden, ook bij ingrijpende en niet voorzienbare wijziging der omstandigheden, springt zoozeer in het oog, dat de rechter getracht heeft, langs een omweg tot eene bevredigende oplossing te geraken. Hij nam b.v. aan, dat de bedongen prestatie, werd zij gedaan, tengevolge van de wijziging der omstandigheden eene geheel andere zou zijn en dus niet kon worden gevorderd; of hij riep het beginsel te hulp, dat alle overeenkomsten te goeder trouw moeten worden uitgevoerd; of wel hij bezigde als motief, dat partijen de nakoming van haar contract onder de gewijzigde omstandigheden niet bedoeld hadden. Naar mijn oordeel is geen dezer hulpmiddelen deugdelijk en zal eene noodwet uitkomst moeten brengen. Prof. Meyers is blijkbaar van de noodzakelijkheid eener noodwet niet overtuigd, maar Mr. Fruin acht haar dringend noodig, ter regeling van den invloed van den thans woedenden oorlog op bestaande overeenkomsten. Aan het slot van zijn prae-advies geeft hij eene schets eener zoodanige regeling; op verzoekschrift van een der partijen zal de rechtbank naar gelang der omstandigheden en met inachtneming van alle bijzonderheden (aard en datum der overeenkomst, risico, personen der partijen enz.) de overeenkomst kunnen wijzigen of opheffen, eventueel onder toekenning van schadevergoeding, daarbij uitgaande van het beginsel, dat de gevolgen der veranderde omstandigheden gemeenschappelijk moeten worden gedragen in redelijke verhouding. Het komt mij voor, dat eene regeling in dezen geest, met beleid toegepast, heilzaam zal moeten werken.

Voorgelicht door twee uitnemende prae-adviezen zal de a.s. vergadering der Nederlandsche Juristen-Vereeniging een uiterst actueel en hoogst belangrijk onderwerp behandelen. Het is te hopen, dat hare debatten en haar votum zullen bijdragen tot eene spoedige voorziening in de zeer bedenkelijke leemte, die er ten aanzien van dat onderwerp onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden in onze wet bestaat.

Mr. H. VAN BLOMMESTEIN.

Rotterdam, 24 Juni 1918.

ECONOMISCHE VOORLICHTING IN BELGIË. ¹⁾

Meer dan eenig ander land ter wereld heeft België zich, in de voorspoedige vredesjaren, welke aan den inval voorafgingen, tot een industrie-staat ontwikkeld. Verwonderlijk is dit niet. Gelegen aan het kruispunt der internationale handelswegen, gezegend met een rijk kolenbekken, overtrokken met een dicht spoorwegnet en door twee machtige stroomen bevoeid, waren voor België de voorwaarden geschapen voor den grooten economischen opbloei, waarvan de wereld getuige was. De geboden gelegenheid is goed benut en trots de moeilijkheden welke het, in het

¹⁾ [Zie voor dit onderwerp in Engeland pag. 132, Duitschland 398, Zwitserland 395, Zweden en Noorwegen 515 en 543! — Red.]

laatste kwartaal der negentiende eeuw, opkomende protectionisme de expansie van het kleine volk in den weg stelde, is België, er in geslaagd, zich in de industriele wereld een reputatie te verwerven.

Toch is deze steeds meer om zich heen grijpende industrialisatie voor België niet zonder gevaar geweest. De ontwikkeling der industrie is overdreven, de andere deelen der economische organisatie zijn verwaarloosd, of althans minder evenredig ontwikkeld, zoodat reeds vóór den oorlog het welzijn, het economisch „to be or not to be” van België afhing van de mogelijkheid om op de buitenlandsche markt tegen de groote concurrenten te kunnen strijden.

Deze strijd is door de Belgen niet gevoerd met het machtige wapen der organisatie van den export. Neen, veeleer hebben zij er zich op toegelegd om door verbetering van het productieproces en degelijke afwerking van het product de buitenlandsche concurrenten te overtroeven. De Belgische industrieel heeft nooit zijn artikel aan het buitenland opgedrongen op de wijze, zoodat de Duitscher dat doet. Integendeel, een der grootste gebreken van de Belgische industrie is wel, dat zij de buitenlandsche afzetgebieden zoo weinig opzoekt en alles overlaat aan een exporthandel, welke voor het overgrootste deel in handen van buitenlandsche firma's is.

Het mag een verwonderlijk feit genoemd worden, dat niettegenstaande dit bijna totale ontbreken van een eigen exportorganisatie het kleine land in staat bleek voor zijn artikelen afnemers te vinden. Dit is dan ook nitsluitend te verklaren door de aantrekkingskracht, welke van het product als zoodanig uitging en welke de buitenlandsche exporteurs er toe bracht de Belgische artikelen voor afzet in den vreemde te koop.

Niet alleen in tijden van verscherpt nationaliteitsgevoel, doch ook in tijden van internationale verbredering is het voor een land een groot nadeel, wanneer zijn uitvoerhandel door middel van buitenlandsche exporteurs geschiedt. Deze zullen eerst dan in het buitenland kopen, wanneer er speciale voordeelen van prijs, kwaliteit, enz. aan verbonden zijn. Men behoeft daarom nog niet aan patriotisme te denken; zelfs zonder eenige vaderlandsliefde zal de exporteur in het eigen land kopen, wanneer de voorwaarden gelijk zijn. Hij geniet dan immers het voordeel van betere bekendheid, gemakkelijker verbindingen, ontbreken van allerlei last en hinder bij douane-onderzoek, enz. Dit zal voor hem meer dan voldoende reden zijn om de nationale industrie te bevoordeelen. Eerst dan, wanneer de voorwaarden in het buitenland aanmerkelijk veel gunstiger zijn dan in het eigen land, zal hij zich tot de buitenlandsche industrie wenden.

De Belgische industrie moest dus den buitenlandschen exporteurs aanmerkelijke voordeelen bieden om in staat te zijn, zonder een eigen exportorganisatie, in het buitenland een voldoende afzetgebied te vinden. Dit merkwaardige verschijnsel van een belangrijk industrieel land zonder nationale organisatie van den uitvoer moet in de eerste plaats geweten worden aan het feit, dat vóór den oorlog slechts een gering aantal Belgen in het buitenland vertoefde. Verder nog aan de geringe samenwerking en aaneensluiting der Belgische industrieelen. Verkoopbureaux in binnen- en buitenland komen, op eenige uitzonderingen na, niet voor. Dit is op zichzelf een gevolg van het overheerschen van het kleine en midden-grootbedrijf in de Belgische nijverheid. Kleine eenheden komen niet zoo gemakkelijk tot groepeerings als groote. Een verdere oorzaak is de onverschilligheid, waarmede de meeste pogingen der regeering om de voorwaarden te schepjen tot het ontstaan van een exporthandel en het bevorderen van den directen export, door de industrieelen ontvangen zijn. Een gevolg van deze leemte in de economische organisatie van België is het geringe aantal in het buitenland gevestigde filialen van Belgische banken. Belgische banken voor grondcrediet en voor financiering van industriele ondernemingen treft men in het buitenland genoeg aan. Bijna geen

echter voor de financiering van den buitenlandschen handel.

Zoodat boven gezegd heeft de Belgische regeering getracht om in dezen ongewenschten toestand verandering te brengen. Dit heeft zij o.a. gedaan door verbetering van den handelsinlichtingendienst (ofschoon hij nog verre van volmaakt is) en de daarmee nauw verbonden consulaire organisatie, uitreiken van reisbeurzen enz. Ofschoon dit alles niet veel heeft mogen baten, is de heele organisatie van den economischen voorlichtingsdienst in België interessant genoeg om er even bij stil te staan.

De consulaire dienst is het laatst gereorganiseerd bij Koninklijk Besluit van 25 September 1896. Evenals in de andere landen wordt een onderscheid gemaakt tusschen bezoldigde beroepsconsuls en eereconsuls, waarvan de eersten van Belgische nationaliteit moeten zijn. De bezoldigde consulaire agenten worden onderverdeeld in consuls-generaal, consuls en vice-consuls, de niet bezoldigde in consuls, vice-consuls en consulaire agenten. Allen worden door den Koning op voordracht van den Minister benoemd, met uitzondering echter van de consulaire agenten, welke door de resp. consuls en vice-consuls met voorafgaande goedkeuring van den minister van buitenlandsche zaken worden benoemd.

Vroeger heerschte er niet het minste systeem bij de benoeming der bezoldigde consuls: de minister van buitenlandsche zaken was volkomen vrij in de keus der candidaten. Dit is op aandringen der Kamers en van de „Conseil supérieur de l'industrie et du commerce” veranderd. Volgens de thans bestaande regeling komen voor de benoeming tot vice-consul alleen diegenen in aanmerking, welke aan een der Belgische handelshoogeschoolen het „diploma van licenciat van den hooger graad in de handels- en consulaire wetenschappen” behaald hebben. Candidaten, welke dit diploma niet bezitten, kunnen bij uitzondering tot de consulaire loopbaan worden toegelaten, wanneer zij aan bepaalde voorwaarden voldoen en voor een speciale commissie een examen hebben afgelegd, waarvan de eischen door de regeering worden vastgesteld. De consuls worden benoemd uit de vice-consuls, welke minstens zes jaar in dienst zijn. Zij kunnen ook worden gekozen uit de beambten der afdeeling handel en consulaten van het ministerie van buitenlandsche zaken, welke reeds minstens zes jaar de functie van „chef de bureau” vervullen.

De nuttigste, zoo niet de voornaamste taak van den consul is de Belgische kooplieden en industrieelen in te lichten omtrent den gang van zaken in het buitenland. De door de consuls verstrekte inlichtingen, welke voor de Belgische zakenmannen van belang kunnen zijn, worden door het te Brussel gevestigde „Musée commercial” verzameld. Dit in 1882 opgerichte instituut, dat reeds voor vele soortgelijke instellingen in het buitenland tot voorbeeld gediend heeft, geeft talrijke economische geschriften uit, verstrekt aan den nationalen handel mededeelingen betreffende aanbestedingen in het buitenland, geeft alle mogelijke inlichtingen aangaande den buitenlandschen handel en legt monstercollecties aan voor de import- en exportartikelen. Het maakt deel uit van het ministerie van buitenlandsche zaken.

De door de consuls verkregen inlichtingen worden door hen naar het ministerie van buitenlandsche zaken gezonden, waar er over beslist wordt, of zij in het wekelijks verschijnend „Bulletin Commercial” zullen worden opgenomen. De inlichtingen worden soms ook naar de belanghebbenden doorgezonden of vertrouwelijk medegedeeld. De jaarlijksche verslagen der consuls worden in het „Receuil consulaire” gepubliceerd. Periodiek moeten de consuls in het moederland terugkeeren, waar zij op bepaalde vooraf aangekondigde dagen in het „Musée Commercial” aan de Belgische handelaren en industrieelen gehoor moeten verlenen.

De Belgische consulaire organisatie lijdt aan de-

zelfde gebreken als de meeste harer zusterinstellingen in het buitenland. In de eerste plaats zijn er buitengewoon veel vreemdelingen onder de cere-consuls. Sommigen onder hen zijn tegelijkertijd consul van een ander land. In de tweede plaats bewijst het middelpunt van den consulaire dienst, het „Musée Commercial”, niet alle diensten, waartoe het in staat is. Dit is wel voor een groot gedeelte te wijten aan de reeds meergenoemde onverschilligheid der belanghebbenden, maar toch heeft de ontwikkeling van deze instelling geen gelijken tred gehouden met die der soortgelijke buitenlandsche instituten. De verzamelingen zijn niet goed bij, sommige zijn verouderd. Het bureau van aanbestedingen is de meest actieve en nuttige tak van dienst geworden. Daartegenover staat, dat de inlichtingendienst niet meer op de hoogte is van den tijd en het „Bulletin”, behalve de aanbestedingen, weinig actueels bevat. Een derde gebrek is het ontbreken van speciale missies tot bestudeering van bepaalde afzetgebieden en het niet benoemen van handelsattachés, zooals dit geschied is door verscheidene groote landen van Europa. Dit laatste punt is het onderwerp geweest van beschouwingen, vooral op het „Congrès international d'expansion économique mondiale” gehouden te Mons in 1905. De regeering nam het denkbeeld in overweging, maar in plaats van handelsattachés te benoemen, meende zij genoeg te doen met aan eenige legaties beroeps-vice-consuls toe te voegen.

Ook het idee om een soort staats-handelsreizigers te benoemen heeft verdedigers gevonden, o.a. H. de Nimal, secretaris der vereeniging van eigenaars van ijersmelterijen te Charleroi. Hij wees er op, dat ofschoon België van zijn buitenlandschen handel leeft, het noch koopvaardijvloot, noch banken in het buitenland, noch handelsreizigers, welke het buitenland bezoeken, noch eenige andere organisatie ter bevordering van den buitenlandschen handel bezit. De geringe activiteit van de particulieren op dit gebied, moest door den staat worden goedge maakt door de benoeming van „Agents commerciaux du Gouvernement Belge”, welke, in België zelf gevestigd, niet alleen inlichtingen zouden moeten verstrekken op economisch gebied, maar tevens het hun aangewezen land bestudeeren en den industrieelen van het eigen land inlichtingen omtrent de expansiemogelijkheden in hun gebied te geven hebben. De voornaamste taak van dezen functionaris zou dus zijn studiereizen te maken en de vruchten daarvan aan de nationale industrie te doen ten goede komen. Om zijn voorstel kracht bij te zetten, wees de Nimal er op, dat de directie der Belgische spoorwegen in het buitenland vaste agentschappen heeft opgericht, welke tot taak hebben het publiek in te lichten over de spoorwegtarieven in België, dit natuurlijk met het doel om het transitovervoer over Antwerpen te bevorderen. De Belgische staat heeft in 75 steden dergelijke bureaux en agentschappen opgericht, welke alle mogelijke inlichtingen betreffende het vervoer met de Belgische spoorwegen geven.

Ook Robert Billiard heeft in zijn vroegrijp boek „La Belgique industrielle et commerciale de demain” een voorstel aan de hand gedaan. Volgens hem zou de Belgische regeering handelsingenieurs moeten belasten met de bestudeering der economische toestanden in de diverse landen. Bovendien zouden het specialisten moeten zijn, volledig vertrouwd met een zekere industrie en in staat desgewenscht de fabrikanten over de mogelijkheid van export, technische gebreken van het product enz. in te lichten. Om den werklust te prikkelen zou hij aan deze ambtenaren een zekere commissie voor de door hun bemiddeling tot stand gekomen zaken toegekend wenschen te zien.

Eene der oorzaken van de onbelangrijkheid der directe handelsbetrekkingen van België met het buitenland is, zooals wij zagen, gelegen in het feit, dat er in den vreemde zoo weinig Belgen gevestigd waren. Om de handelsrelaties te doen opbloeien is dus in de

eerste plaats een toenemende vestiging in den vreemde noodig. Dit heeft de Belgische regeering dan ook trachten te bevorderen door het uitreiken van reisbeurzen, de zgn. „bourses de voyage”. Deze beurzen, waarvoor elk jaar op de begroting van het departement van buitenlandsche zaken een zeker bedrag wordt uitgetrokken, zijn ingesteld om de jonge Belgen, welke zich in het buitenland willen vestigen, om aldaar handelshuizen op te richten, te helpen. De beurs wordt telkens bij Koninklijk Besluit vastgesteld en mag de frs. 6000 per jaar niet te boven gaan. Zij kan tweemaal worden hernieuwd, zoodat de toelage maximaal frs. 18.000 kan bedragen. Houdt men zich echter niet aan de verplichtingen, welke bij het verstrekken zijn opgelegd, dan kan de beurs ten allen tijde worden ingetrokken.

Ook hier zijn de gelukkige bezitters van een „diploma van licenciat in de handelswetenschappen” bevoorrecht. Zij alleen komen voor deze reisbeurzen in aanmerking, maar moeten eerst bewijzen, dat zij in een handelshuis, in België of in het buitenland gevestigd, een proeftijd van minstens twee jaren door gemaakt hebben. Deze proeftijd mag een jaar bedragen voor wie een „diploma van licenciat van den hooger graad” behaald heeft. Bij het verstrekken der beurs wordt rekening gehouden met het feit of het diploma met meer of minder onderscheiding verkregen is.

Elke „boursier” of „beursgenieter”, zooals het in het officieel-Vlaamsch heet, is verplicht zijn woonplaats te vestigen in het land, dat hem is aangewezen. Jaarlijks moet hij een rapport uitbrengen aan den minister van buitenlandsche zaken betreffende den economischen toestand van het land waar hij verblijft en bovendien de regeering inlichten omtrent de resultaten van zijn verblijf in het buitenland. Dit verslag wordt den minister toegezonden door tusschenkomst van den consulaire agent van het district waar de „boursier” verblijft houdt. Deze consul geeft zijn beoordeeling van het rapport en deelt aan den minister mede of de „boursier” zich ernstig met zijn handelszaken bezig houdt. De keus van het land waar de „boursier” zich wenscht te vestigen wordt gewoonlijk aan hem overgelaten. In sommige gevallen echter geeft de minister van buitenlandsche zaken de voorkeur aan die candidaten, welke bereid zijn zich te vestigen in die landen, waar hun aanwezigheid met het oog op de uitbreiding der handelsbetrekkingen gewenscht is.

Het doel, dat de Belgische regeering zich bij het instellen dezer reisbeurzen voor oogen gesteld heeft, was de oprichting van Belgische handelshuizen in den vreemde te bevorderen. Echter bemoeit de regeering zich niet met de handelszaken van den „boursier”, controleert ze niet en neemt dan ook dienaangaande niet de minste verantwoordelijkheid op zich. In de jaren vóór den oorlog werd voor de reisbeurzen gemiddeld frs. 90.000 op de begroting uitgetrokken.

Het particuliere initiatief heeft op handelsinlichtingengebied niet veel gedaan. Alleen de Belgische Kamers van Koophandel in het buitenland moeten hier vermeld worden, ofschoon ook zij tot niet veel in staat waren, tengevolge van het geringe aantal in het buitenland verblijvende landslieden en de onverschilligheid der nationale industrie. Ook het gebrek aan voldoende geldmiddelen speelt in deze machteloosheid een rol.

Veel zal in België moeten veranderen vooraleer het kleine land wederom tot den vroegeren voorspoed zal zijn gekomen. Het zal niet voldoende zijn het economisch gebouw weder op te bouwen, zooals het vroeger was; het zal geheel moeten worden verbouwd. De Belgische industrieel zal zich niet alleen moeten toelagen op de productie, maar ook den verkoop zijner artikelen in het buitenland moeten ter hand nemen. Meer dan ooit zal hij op zichzelf zijn aangewezen, daar het meer dan twijfelachtig is of de Duitse, Engelsche en Fransche exporteurs zich evenals vroeger op de Belgische markt zullen komen voorzien. De

oorlog heeft in alle omliggende landen de industrie beschermd en versterkt; de Belgische industrie daarentegen is aanmerkelijk verzwakt, zoodat na den oorlog haar voorsprong tegenover het buitenland voor de meeste artikelen zal zijn verloren gegaan. Vandaar dat België voortaan voor zijn export bijna uitsluitend op eigen krachten zal zijn aangewezen. De noodige organisatie ontbreekt nog bijna geheel, zoodat dit het eerste punt is, waarin zal moeten worden voorzien. Verder zal de onverschilligheid der Belgische industrieelen moeten verdwijnen en de consulaire organisatie grondig zijn te herzien.

Het is algemeen bekend, dat de Belgische regeering onder minister de Broqueville de grootste zorg besteed heeft aan de bestudeering der „na-den-oorlog“-vraagstukken en reeds thans de hervatting van het economische leven in België voorbereidt. De reorganisatie van de economische voorlichting zal ook wel niet aan haar aandacht ontsnapt zijn, ofschoon tot nu toe niets bekend geworden is over hervormingsplannen.

Voor zoover ons bekend, is men in het begin van het loopende jaar overgegaan tot het nemen der voorbereidende maatregelen. Het is de „Association des licenciés et ingénieurs sortis des écoles supérieures de commerce de Belgique“, die reeds veel gedaan heeft voor de economische toekomst van België, welke zich met deze taak heeft belast. Zij heeft aan de talrijke Belgische handelshuizen, welke zich tijdelijk in Engeland en Frankrijk gevestigd hebben, een circulaire gericht, waarin zij wijst op de noodzakelijkheid om het door den oorlog verloren afzetgebied terug te winnen. Hiervoor is in de eerste plaats noodig, dat het land een corps van bekwame en energieke consulaire vertegenwoordigers bezitte en verder, dat deze ambtenaren krachtig gesteund en geholpen worden door een goed georganiseerd instituut in het moederland, ten einde aldus de consuls zoo goed mogelijk te documenteeren en aan den anderen kant te zorgen voor een doelmatige verspreiding der door hen verzamelde inlichtingen. Gedachtig aan de critiek, waaraan de consulaire organisatie van de zijde der industrieelen en kooplieden zelf heeft blootgestaan, wil de „Association“ deze critiek aan een grondig onderzoek onderwerpen, om dan aan de bevoegde overheid de door de Belgische handelswereld noodig geoordeelde hervorming en verbetering van den handelsinlichtingendienst voor te leggen.

De circulaire ging vergezeld van een vragenlijst, waarin eenige punten aangegeven waren, waarop de „Association“ vooral de aandacht wenschte te vestigen en waaromtrent zij meer speciaal het oordeel der belanghebbenden vroeg. De resultaten van deze enquête zullen in een rapport aan de Belgische regeering worden neergelegd en vergezeld gaan van conclusies, waarvan de doorvoering door de „Association“ met alle haar ten dienste staande middelen zal worden bevorderd.

J. VERBIEST.

ALUMINIUM.

I.

Er is waarschijnlijk geen metaal, waarvan het gebruik in de laatste twintig jaren zulk een geweldige vlucht heeft genomen als juist het aluminium. Waar vroeger ijzer en koper bijna uitsluitend werden aangewend voor speciale technische doeleinden, is men sinds eenige jaren bezig het aluminium en wel met succes, voor deze doeleinden toe te passen. Dit alles heeft natuurlijk ten gevolge gehad, naarmate het gebruik van aluminium in de techniek gunstiger resultaten opleverde, men er in de eerste plaats op was aangewezen de productie van het metaal tot een groote hoogte op te voeren. Dank zij ontdekkingen, zagen nieuwe patenten, de aluminium-bereiding betreffende, het levenslicht en bevorderden de productie en deden tevens, wat zeker wel het voornaamste is, den prijs ervan dalen.

De geschiedenis van de metallurgie van het alumi-

nium is zeer merkwaardig. Het eerst bereide Wöhler in 1827 het glanzende witte „zilver“ uit klei. In grootere hoeveelheden werd het metaal omstreeks 1850 volgens het procédé van St. Claire Deville gewonnen, waardoor de prijs aanzienlijk daalde. Een verdere prijsvermindering trad op, toen de Pechiney-fabrieken in Salindres zich gingen bezighouden met de fabricatie. De prijs van het aluminium werd echter ten eenemale gewijzigd, toen Héroult in 1886 het metaal bereide volgens de electro-metallurgische methode.

Nadat het patent van Héroult geen geldigheid meer bezat, nam de productie zeer sterk toe. Dan werd het procédé van Serpek uitgewerkt, waardoor de productie van het aluminium nog goedkooper werd, Nieuwe groote fabrieken werden gebouwd.

Het aluminium wordt tegenwoordig uitsluitend langs den drogen weg met behulp van den electricischen stroom gewonnen. Het electro-chemische procédé van Héroult en Hall berust op de electrolyse van aluminiumoxyde, opgelost in gesmolten kryolieth. Bauxiet levert het aluminiumoxyde uit de oplossing waarvan in natrium-aluminiumfluoride bij ongeveer 1000° het aluminium door electrolyse wordt afgescheiden. Raffinering achteraf van het aluminium is niet mogelijk; daarom moet worden zorg gedragen, dat het aluminiumoxyde zoo zuiver mogelijk is, voornamelijk, dat het vrij is van kiezelzuur. Zooals we reeds mededeelden, is bauxiet het materiaal, waaruit aluminiumoxyde wordt afgescheiden door achtereenvolgende samensintering van het droge poeder met droge soda, oplossing van het natriumaluminaat, zuivering van de oplossing en precipitatie van het aluminiumoxyde. Het bauxiet, hiervoor gebruikt, mag max. 3 pCt. kiezelzuur bevatten. Volgens de methode van Héroult verkrijgt men 1 K.G. aluminium uit 2 K.G. aluminiumoxyde, 20 G. kryolieth en 200 G. fluorcalcium en ongeveer 1 ton kolen. Het theoretisch rendement voor het kilowatt-jaar; 367,7 K.G. aluminium, wordt in de practijk vrijwel bereikt. Men gebruikt stroom van 5000—8000 ampère, het potentiaalverschil daarentegen behoeft maar enkele volts te bedragen.

Beschouwingen over de productiekosten van het aluminium zijn op 't oogenblik tengevolge der abnormale tijdsomstandigheden illusoir!

In 't algemeen zal de prijs van het aluminium afhangen van vele factoren, zooals b.v. de samenstelling der grondstoffen en hun transport, het bezigen van natuurlijke of kunstmatige kryolieth, het opwekken van de benodigde energie, de arbeidsloonen, het electrodren-materiaal, de raffinatie-arbeid enz. Daar per K.G. aluminium ongeveer 30 kilowatturen noodig zijn, is het gemakkelijk te berekenen, dat slechts de aller-goedkoopste energiebronnen, z. a. watervallen, in staat zijn de aluminium-fabricatie winstgevend te maken.

De methode van Serpek is niet alleen belangrijk uit een oogpunt van aluminiumproductie, maar ook voor den landbouw. Volgens deze methode wordt bauxiet met kool vermengd en in een electricischen oven verhit tot 1800° C., terwijl er stikstof overheen geleid wordt; men verkrijgt dan een aluminium-stikstofverbinding. Door deze verder met caustische soda te behandelen, wordt natriumaluminaat en ammoniak verkregen, welk laatste product omgezet wordt tot ammoniumsulfaat, dat als kunstmest wordt gebezigd.

Uit het aldus bereide natriumaluminaat kan het aluminium worden verkregen. Dit proces wordt uitgevoerd door de „Société Générale des Nitrates“ in Frankrijk. Slechts wanneer het aluminium in zeer groote hoeveelheden volgens het Serpek-patent wordt vervaardigd, werkt dit procédé goedkooper dan dat van Héroult.

Zooals we zien, moet men zowel volgens Serpek als volgens Héroult werkende, steeds van het bauxiet uitgaan, welk mineraal een zeer belangrijke bewerking moet ondergaan vóór het gebruikt kan worden voor de afscheiding van het metaal er uit, terwijl de zuivering zeer gewenscht of zelfs noodzakelijk is voor de

bereiding er uit van diverse aluminiumverbindingen.

Niettegenstaande aluminiumverbindingen in groote hoeveelheden op aarde voorkomen, zijn slechts enkele daarvan geschikt om het metaal er uit te bereiden. De aarde bestaat uit ongeveer 7 pCt. aluminium, naast 50 pCt. zuurstof, 25 pCt. silicium enz. Aan bronnen van aluminium ontbreekt het dus niet, de voornaamste dezer zijn klei, bauxiet en kryolieth, dat als oplosmiddel dienst doet van het zuivere aluminiumoxyde uit bauxiet, bij de bereiding van aluminium. Het aluminiumerts kryolieth wordt gevonden in Zuid-Groenland. Klei bestaat in zuiveren toestand uit kiezelzuur en aluminiumoxyde in verschillende verhoudingen en is een verweeringsproduct. Alleen zuivere klei, de z.g. kaoline, kan gebezigd worden om het aluminium daaruit te winnen. In 't algemeen echter is de bereiding uit de, in onbeperkte hoeveelheden voorkomende, silicaten, voornamelijk klei, zeer lastig.

Ten slotte wordt daartoe het bauxiet gebruikt, dat niet zéér overvloedig voorkomt en het aangewezen materiaal is voor de aluminiummetallurgie. Bauxiet is een, op lichtgele leem gelijkend, materiaal, hetwelk zijn naam ontleent aan het plaatsje Les Beaux in Frankrijk, waar het voor het eerst werd ontdekt.

Volgens mededeelingen van Grutterink, onlangs gedaan in de mijnbouwkundige sectie van het Geologisch-Mijnbouwkundig Genootschap voor Nederland en Koloniën, is bauxiet een bezinkingsgesteente, dat in den zuiveren vorm geheel bestaat uit waterhoudend aluminiumoxyde, meestal in amorfen toestand. Het watergehalte wisselt sterk en in den regel is ijzeroxyde bijgemengd. Kiezelzuur is gewoonlijk aanwezig in den vorm van bijgemengde kwartskorrels en gebonden kiezelzuur. Als kwarts verandert het het petrografisch karakter van de delfstof weinig. Indien het echter in gebonden vorm in aanmerkelijke hoeveelheid aanwezig is, dan is de delfstof van geheel anderen aard, n.l. een normale leem of klei. In bauxiet komt dit steeds voor, doch immer in onbeteekenende hoeveelheden.

Bauxiet is door zijne chemische samenstelling een zeer belangrijke delfstof en dient niet alleen voor de bereiding van aluminium, maar ook voor de zouten van dat metaal (waarvan aluminiumsulfaat en aluin de belangrijkste zijn) en voor de bereiding van alundum, van vuurvast materiaal en calciumaluminaat. Dit laatste zout heeft de eigenschap, de verharding van een mortel, waaraan het is toegevoegd, zeer te bespoedigen. Bauxietsteenen zijn een uitmuntend vuurvast materiaal, dat in steeds toenemende mate wordt aangewend. Alundum of aloxiet, kunstmatige korund, vervangt meer en meer de natuurlijke slijpmiddelen amarij, granaat en kwarts.

Bauxiet komt in de natuur voor als al of niet verplaatst verweeringsresidu, zoowel van kalksteen als van silicaatgesteenten. De klassieke vindplaats van bauxiet in Z.-O. Frankrijk is een voorbeeld van de eerste wijze van voorkomen en wel wordt het gevonden in de kommen van de voormalige oppervlakte van het land. Nog steeds is Frankrijk een der voornaamste producenten, doch wordt thans als zoodanig door de Vereenigde Staten van Noord-Amerika overtroffen, alwaar men rijkere vindplaatsen van zuiverder materiaal aantreft, o.a. in Georgia, Arkansas en Alabama. In het belangrijkste ontginningsveld, n.l. dat in den staat Arkansas; is de bauxiet verweeringsproduct van een stollingsgesteente. Ook in Italië en Hongarije wordt bauxiet gevonden. In de gemeente Bruvno bij Rudopolje in de Lika in Kroatië zijn voor eenige jaren kleiaardelagen van eenige K.M.² uitgestrektheid ontdekt, welke volgens Kispatic en Tucan gelijkwaardig aan de bauxietlagen in Beaux zouden zijn. Men heeft daar nu een installatie gebouwd, welke het aluminium volgens het Serpek-procédé bereidt.

Vóór den oorlog waren Noord-Amerika, Frankrijk,

Italië en Ierland de voornaamste producenten, tijdens den oorlog zijn nu ook andere vindplaatsen ontdekt en geëxploiteerd. Engelsch-Indië, Australië, Dalmatië, Suriname en Britsch Guiana bezitten uitgestrekte bauxietlagen.

Wat de eigenschappen (zie v. Oss, v. Royen, Vosmaer) van het aluminium betreft, zij het volgende vermeld. Het is een zilverwit, sterk glanzend metaal, dat zich wegens zijn weekheid echter niet mooi laat polijsten. Door mechanische bewerking wordt het metaal harder en elastischer. Aluminium, aan de lucht blootgesteld, wordt niet veranderd, zelfs als er zwavelwaterstof aanwezig is; tegen zeewater is het echter niet bestand. De zeer snelle aantasting moet in 't algemeen worden geweten aan het voorkomen van silicium in het handelsaluminium. Slechts in fijnverdeelde toestand verbrandt aluminium bij verhitting. Door zijn zeer groote affiniteit tot zuurstof werkt het aluminium als een voortreffelijk reductiemiddel van in metalen opgeloste oxyden, waarbij het tevens nog het voordeel oplevert van de groote verbrandingswarmte, welke daarbij vrijkomt.

Het metaal is zeer licht, S.G. is 2,65; het geleidingsvermogen voor electriciteit is 1,7 maal kleiner dan dat van koper. De uitzettingscoëfficiënt is tweemaal grooter dan die van ijzer.

Sinds de eerste toepassing van het aluminium, welke een „rammelaar voor een Koningskind was”, is het verbruik van aluminium met reuzenschreden vooruitgegaan. Toch zijn niet alle toepassingen in de practijk even bemoeidigend gebleken. Door de moeilijke mechanische bewerking, kleine volstreekte vastheid, den geringen rek en weekheid, heeft men het aluminium niettegenstaande zijn gering soortelijk gewicht en onveranderlijkheid aan de lucht niet kunnen gebruiken als constructie-materiaal voor b.v. vakwerkbruggen of schepen. Van 1890—1900 bouwde men kleine snelvarende schepen van aluminium; door de groote aangrijpbaarheid van het materiaal voldeden deze vaartuigen op den duur niet en bleken schepen, van staal en ijzer gebouwd, hoewel zwaarder in gewicht, toch de voorkeur te hebben. In 't algemeen is aluminium moeilijk te soldeeren en te bewerken; men kan het in den vereischten vorm brengen door gieten, stampen, persen of forceeren. Uit aluminiumplaat gestampte platen gebruikt men b.v. veelvuldig in de kaarsenfabricage. Wel is het autogeen te wellen.

Bij de metallurgie van het aluminium wordt dit vloeibaar tot blokken gegoten, welke weer verder verwerkt worden tot platen, balken, staven, buizen of draad. Afmetingen van plaat-aluminium zijn b.v. $0,8 \times 2,0$ M. bij een dikte van 0,25—5 m.M., aluminiumdraad is 0,5—4 m.M. dik. Natuurlijk zijn ook andere afmetingen verkrijgbaar. Ook dunwandige aluminiumbuis is een gangbaar handelsproduct.

De aantastbaarheid van aluminiumvoorwerpen zal in 't algemeen afhangen van meer of minder aanwezige verontreinigingen, welke in den regel 0,5 à 1,5 pCt. bedragen en hoofdzakelijk bestaan uit silicium, ijzer, koper, lood, natrium en soms ook nog magnesium. Aluminium, in beperkte mate ook voor keukengereedschap en kookgerei gebezigd, moet dan echter minstens 99,5 pCt. aluminium bevatten, daar anders hieruit vervaardigde pannen en potten door organische zuren in de spijzen bij verwarming spoedig aangetast en daardoor onbruikbaar zouden worden. Zulke potten en pannen mogen ook niet gereinigd worden met soda; slechts door schoonschuren kan men zulks bereiken. Voor veldflesschen wordt het metaal algemeen toegepast en soms ook voor flesch-sluitingen.

Door het geringe soortelijk gewicht is aluminium geschikt voor de vervaardiging van lichte metalen voorwerpen. Zoo vervaardigt de industrie lichte motoren voor automobielen en luchtscheepvaart. Ook onderdeelen van luchtschepen, vliegtuigen, automobielen en rijwielen worden hiervan gemaakt. Bij automobielen zijn in den regel carters er van ver-

vaardigd. Ook voor militaire doeleinden en wetenschappelijke instrumenten, zoals fotografietoestellen, kijkers, waterpassen e.d. vindt het aanwending. Door zijne onaantastbaarheid door zwavelwaterstof wordt aluminiumdraad in plaats van zilver, dat door zwavelwaterstof zwart wordt, gebruikt voor sieraden, luxe voorwerpen, passementerie-werk en versiering van boekbanden. Ook gebruikt men aluminium in plaats van bladtin als emballage en in poedervorm voor „zilververf”.

In de techniek worden soms tanks en gistkuipen in brouwerijen van het metaal vervaardigd; zuurleidingen maakt men van aluminiumbrons, een alliage van aluminium en koper; ook voor electrischen geleiddraad wordt het aangewend. Men gebruikt aluminium in plaats van koperen geleiddraad, wanneer dit laatste materiaal te duur is. Vooral blanke buitenleiders worden van aluminium vervaardigd. Electrische kabels van aluminium hebben dan in den regel, ter versterking, een kern van staal.

De A. E. G. brengt aluminiumgeleiddraad in den handel.

Ook voor de z.g. overspannings- en bliksembeveiligingscondensatoren voor hoogspanningsleidingen is aluminiumplaat te gebruiken; het moet dan echter in doeltreffenden vorm gestampt worden.

Van groot belang is echter het gebruik van aluminium als reductiemiddel van, in metalen, opgeloste oxyden. Daarvoor gebruikt men „thermit”, een mengsel van aluminium en metaaloxijde. Het aluminium, in dit mengsel als poeder aanwezig, verbindt zich bij een reactietemperatuur van plm. 3000° C. tot aluminiumoxyde, terwijl tegelijkertijd het gereduceerde, nagenoeg zuivere metaal hierbij ontstaat. Goldschmidt heeft deze reactie practisch toegepast. Hij maakt de aluminothermie geschapen. Door de aluminothermie verkrijgt men in de techniek met zéér eenvoudige middelen zéér hoge temperaturen, zij berust op de oxydatie van aluminium in een besloten ruimte, ten koste van het metaaloxijde, dat daardoor gereduceerd wordt tot metaal. Men past het toe bij de bereiding van de zuivere metalen, kunstmatige korunth of alundum, doch hoofdzakelijk tot het verkrijgen van hoge temperaturen, n.l. bij het aaneenwellen van rails en repareren van gebroken onderdeelen van vaartuigen, welke anders langen tijd in het dok zouden moeten verblijven; ook inbrekers maken dikwerf met gunstige resultaten van thermit gebruik bij het forceeren van brandkasten.

Eindelijk wordt thermit ook voor militaire doeleinden gebezigd en heeft men brandgranaten vervaardigd, welke dit mengsel bevatten. Ook in explosiemiddelen gebruikt men aluminium, zoo o.a. in het „ammonal”, dat uit aluminium en salpeter bestaat; verder kent men heftig exploderende mengsels, welke bestaan uit aluminiumpoeder, trotyl en ammoniumnitraat. In 't algemeen verhoogen zink-aluminiumlegeringen, aan ammoniumspringstoffen toegevoegd, het brisante vermogen daarvan.

Behalve zink-aluminium-alliages kent men „aluminiumbrons”, dat uit aluminium en koper bestaat en voor leidingen wordt gebruikt en „magnalium”, dat 10 à 25 pCt. magnesium bevat en nog lichter weegt dan aluminium. Het dient o.a. als spiegelmetaal, daar het zeer hard is en gepolijst kan worden.

In den laatsten tijd vervaardigt de industrie der kleine explosiemotoren voor automobielen enz. cilindergietstukken van aluminium-alliages, welke bekend zijn onder namen als „albidur”, „wolframium” en „duralumin”.

Sinds den oorlog is de consumptie aan aluminium geweldig gestegen en maakt men er vooral gebruik van voor militaire doeleinden. Zoo wordt b.v. een groot gedeelte van de Britsche, Fransche en Italiaansche aluminiumproductie gebruikt ten behoeve van de vervaardiging van het bovengenoemde ammonal. Dank zij den vooruitgang van de luchtvaarttech-

niek wordt aluminium ook hier hoe langer hoe meer toegepast. De groote Zeppelins, welke Duitschland bouwde voor het bombardeeren van Londen, Parijs en andere steden, bevatten alleen al 9 à 10 ton aan aluminium. Het gemaal der Zeppelins is vervaardigd uit vakwerk van in speciaal profiel gewalst aluminium. Om dus de Zeppelin-productie op peil te houden, werden aan de aluminiumproductie geweldige eischen gesteld.

Ook machinegeweren hebben tegenwoordig aluminium onderdeelen, men vervaardigt n.l. de radiatoren van het type geweer, dat met lucht gekoeld wordt uit aluminium.

Duizenden tonnen aluminium worden door een der Europeesche belligerenten gebruikt voor de punten van geweerkogels. Hierdoor schijnt het schot zuiverder te zijn met een minder geëveerde kogelbaan, terwijl de mogelijkheid is uitgesloten, dat een „dumdum”-kogel zou ontstaan, daar aluminium harder is dan lood en een vervorming van den kogel daardoor onmogelijk wordt.

Het Fransche gouvernement gebruikt sinds eenigen tijd het „acieral”, een aluminium-alliage met 92—97 pCt. aluminium, hetwelk zich als staal laat bewerken en zich leent voor de vervaardiging van helmen. Ook voor de constructie van automobielen, militaire uitrustingsstukken enz. wordt het gebruikt en schijnt het goed te voldoen. Het is echter eerst sinds kort op de markt gebracht. In den laatsten tijd is men er in geslaagd aluminium dusdanig te allieeren, dat dit alliage een trekvastheid verkreeg, overeenkomende met die van nikkelstaal, zoodat men het nu ook als constructiemateriaal kan bezigen. Daardoor heeft het aluminium zich dan ook ten eenenmale op den voorgrond geplaatst en zal op den duur ongetwijfeld de zwaardere metalen ijzer en koper voor speciale gebruiken vervangen! Als er één metaal is, dat een groote toekomst tegemoet gaat, is dit zeker wel het aluminium.

Een nadere bestudeering van zijne eigenschappen ten opzichte van het gebruik in de techniek, zal zonder twijfel ten gevolge hebben, dat het aluminium steeds meer voor verschillende doeleinden zal worden toegepast. De vraag naar aluminium is geweldig gestegen en wel voornamelijk gedurende den oorlog, hetgeen een prijsstijging ten gevolge had; de productie van het metaal hield daarmede echter gelijken tred. Om het metaal goedkoop te fabriceren, zal men over goedkope energie moeten beschikken en daarvoor worden in den regel watervallen aangewend.

Na deze technische bijzonderheden zullen wij in het volgend nummer verder gaan met de behandeling van prijzen, productie- en consumptiecijfers van het aluminium.

Ir. CL. G. DRIESSEN.

INDEX-CIJFERS.

Doordat de kleine veranderingen hier en daar in de handelsartikelen gedurende de maand Mei tegen elkaar opwogen, sloot Mei wederom op 5941. Het indexcijfer wijst 270 punten aan, tegenover 246 in de overeenkomstige maand van het vorige jaar en 116,6 bij het uitbreken van den oorlog.

In de groep „Granen en vleesch” valt slechts bij de haver en de aardappelen een kleine prijsstijging waar te nemen, terwijl in de tweede groep de tabak vaster is. De weefstoffen geven belangrijker wijzigingen te zien. De prijzen van het ruwe materiaal waren gemakkelijker, maar garens waren aan het einde der maand merkbaar duurder. Twee factoren veroorzaakten hooger noteeringen voor de fabrikaten. In de eerste plaats was door den „Board of Control” een verdere inkrimping van de productie voorgeschreven. Vanaf 10 Juni mogen in de fabrieken hoogstens 50 pCt. van de spoelen gebruikt worden gedurende 40 uren per week; deze beperking geldt ook voor het weven, tenzij voor regeeringscontracten gewerkt wordt. De tweede oorzaak was het toestaan van een uniforme loonsverhoging met 25 pCt. Aan den

Data	Granen en vleesch	Andere voedings- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen: oliën, hout, rubber, enz.	Totaal	Algemeen indexcijfer
Basis (gemidd. 1901—5) . . .	500	300	500	400	500	2200	100,0
1 Januari 1914	563	355	642	491	572	2623	119,2
1 April „	560	350½	626½	493	567	2597	118,0
1 Juli „	565½	345	616	471½	551	2549	115,9
1 October „	646	405	611½	472½	645	2780	126,4
1 Januari 1915	714	414½	509	476	686½	2800	127,3
1 April „	840	427	597	644	797	3305	150,2
1 Juli „	818	428	601	624	779	3250	147,7
1 October „	809½	470½	667	619½	769½	3336	151,6
1 Januari 1916	897	446	731	711½	848½	3634	165,1
1 April „	949½	503	796½	851	913	4013	182,4
1 Juli „	989	520	794	895	1015	4213	191,5
1 October „	1018	536½	937	858½	1073	4423	201,0
1 Januari 1917	1294	553	1124½	824½	1112	4908	223,0
Einde Jan. „	1310	561	1137	825½	1119½	4953	225,1
„ Febr. „	1312½	581½	1189	829½	1159½	5072	230,5
„ Mrt. „	1346	610½	1226	834½	1283	5300	240,9
„ April „	1362	642	1240	842	1293	5379	244,5
„ Mei „	1376½	648	1261½	839½	1286½	5412	246,0
„ Juni „	1432½	652½	1441	841½	1278½	5646	256,6
„ Juli „	1333½	607	1512	840	1296½	5589	254,4
„ Aug. „	1342	670	1504½	830	1311½	5638	257,1
„ Sept. „	1221½	726	1509½	822½	1354½	5634	256,1
„ Oct. „	1226½	724	1575½	824	1351	5701	259,1
„ Nov. „	1236½	679	1660½	848	1344	5768	262,2
„ Dec. „	1286½	686	1684½	839½	1348½	5845	265,7
„ Jan. 1918	1221½	686	1719½	829	1329	5785	262,9
„ Febr. „	1235	693	1733	838	1319	5818	264,4
„ Mrt. „	1238	697	1777	836	1319	5867	266,6
„ April „	1244	744½	1760	850	1342½	5941	270,0
„ Mei „	1247	777½	1773½	849	1294	5941	270,0

anderen kant komen goede berichten van den nieuwen oogst binnen. De metalen waren vast. Van de groep „diversen” sloot petroleum met 3 d. per 7 lbs. hooger.

Kleinhandelsprizen. De verhoudingscijfers van verbruiksartikelen, in den handel gebracht door de Coöperatieve Winkelvereniging van „Eigen Hulp” te Amsterdam, Haarlem, Arnhem, Utrecht, Leeuwarden en 's-Gravenhage (voorheen E. H.), welke — zooals de lezer weet, thans nog slechts voor dezulke, waaromtrent in de verslagmaand en de daaraan voorafgaande door dezelfde coöperaties prijsopgaven werden verstrekt — door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerd worden, zijn de navolgende.

Artikelen	1913	1914	1915	1916	1917	Mrt. 1918	April 1918
Koffie	94	88	91	100	118	176	176
Margarine	127	99	102	110	122	133	133
Olie (boter)	94	97	130	149	232	394	448
Stroop	100	100	125	161	179	189	—
Stijfsel	103	107	130	157	320	593	—
Suiker (basterd)	89	91	105	115	116	118	118
„ (melis)	85	89	98	102	103	103	103
Zout	80	80	90	90	110	190	190

De prijzen voor het jaar 1893 werden gelijk 100 gesteld.

AANTEKENINGEN.

Het Suezkanaal in 1917. — Aan het verslag van de 64ste algemeene vergadering van de Suez-Kanaal Maatschappij ontleenen wij het volgende, daarbij laatstelijk verwijzende naar pag. 116 van dezen jaargang voor voorafgaande gegevens. Nog ernstiger dan in vorige oorlogsjaren heeft de invloed der tijdsomstandigheden op het verkeer zich in 1917 vertoond als uitvloeisel van de „sink everything” politiek. De vermindering bedroeg 4 miljoen ton en bracht het eindcijfer op rond 8.369.000 ton. Gereleveerd worden de verhoogingen van het kanaalrecht, die reeds vermeld

werden in het artikel op pag. 404 van No. 74 en ten slotte het verschuldigde recht brachten op 8 frs. 50 per ton scheepsruimte, zijnde 36 pCt. hooger dan het tarief van vóór den oorlog. Door deze verhooging werd frs. 15.637.500 meer ontvangen, maar het totaalontvangstcijfer uit kanaalgelden blijft toch nog rond 15 miljoen francs beneden 1916. Met ingang van 1 Januari j.l. is nu ook vervallen de reductie voor schepen in ballast, die sedert 1884 van kracht geweest is en laatstelijk frs. 6 per ton had bedragen; thans zijn zoodanige schepen hetzelfde tarief verschuldigd als de overige; men verwacht hieruit een aanzienlijke verbetering in de ontvangsten.

Het slot-dividend werd op 65 frs. bepaald, tegenover 90 frs. in het voorafgaand jaar en 120 frs. in 1915. De totale bruto-ontvangsten voor 1917 bedragen frs. 72.019.026,97, zijnde frs. 17.025.249,86 minder dan in het jaar 1916 (zie voor overige vergelijkingscijfers hierbij en bij de overige gegevens, de aantekening op pag. 404, 1917); voor zoover niet gevolg van het kariger vloeien der doorvaartrechten, komt de teruggang voort uit geringere winsten door den ongunstigen stand der wisselkoersen. Uitgaven bereikten een cijfer van frs. 37.148.815,39, eene vermeerdering vertoonende van frs. 3.583.101,16, maar in hoofdzaak is deze vermeerdering besteed aan nieuwe werken en voor de verplichtingen uit hoofde der leeningen, aangegaan in 1916; de exploitatiekosten zijn slechts betrekkelijk weinig vermeerderd. Het debet-saldo bedraagt frs. 33.333.881,77, waarvan na de betaling van interest frs. 3.977.262,06 op nieuwe rekening gebracht kan worden, tegenover frs. 10.344.309,44 ultimo 1916, een niet onbetekenend verschil.

In totaal werd het kanaal in 1917 2353 malen doorgevaaren met 8.368.918 ton tegenover 3110 vaarten met 12.325.347 ton in het voorafgaande jaar. Met 1913 vergeleken bedraagt de afneming nu reeds 2732 doorvaarten, dat is zonder de vaarten der centrale mogendheden mee te tellen, nog een vermindering van 47 pCt. Meer dan de helft van het verkeer geschiedde voor gouvernementstrekening. In 1916 kwam onder dit hoofd ongeveer 29 pCt. van het totaalverkeer. Deze militariseering van de scheepvaart geeft echter een minder onheilspellenden indruk bij de overweging, dat veel aanvoer van semi-oorlogsbehoeften, vroeger aangevoerd door den particulieren handel, thans in handen van de Regeeringen berust. De gemiddelde inhoud der schepen was 3557 ton (1916, 3963). In 1917 werd sneller gevaaren, van een gemiddelde doortocht van 19 uur 12 minuten in 1916 verbeterde het gemiddelde tot 18 uur 17 minuten, zooals de lezer weet (pag. 588, jaarg. 1917) aanzienlijk meer dan vóór den oorlog.

Suikerrietaanplant op Java en productie van 1917. — In het „Archief voor de Suikerindustrie in Ned. Indië” worden de volgende gegevens bekend gemaakt van den aanplant:

Residenties	Bouws 1918	H.A.	Bouws 1917	H.A.
Besoeki	9.084	6.446	8.911	6.324
Pasoeroean	33.967	24.105	33.669	23.893
Soerabaya	39.538	28.058	39.201	27.819
Kediri	35.786	25.395	36.035	25.572
Madioen	9.682	6.871	9.542	6.771
Oost Java	128.057	90.875	127.358	90.379
Semarang en Rembang	14.383	10.207	14.153	10.044
Solo	17.844	12.663	16.936	12.019
Djocja	19.193	13.620	18.427	13.077
Kedoe en Banjoemas	13.778	9.778	13.328	9.458
Midden Java	65.198	46.268	63.097	44.778
Pekalongan	22.766	16.156	22.299	15.824
Cheribou	13.293	9.433	13.328	9.458
West Java	36.059	25.589	35.627	25.282
Totaal	229.314	162.732	226.082	160.439

De rietaanplant voor 1918 bedroeg dus ongeveer 1,5 pCt. meer dan voor 1917 en in dat jaar was de uitgestrektheid 1,9 pCt. grooter dan voor oogst 1916.

In dezelfde publicatie wordt de totale suikerproductie van 1917 als volgt gespecificeerd:

	Pikols	Tons	%
Superieure hoofdsuiker....	14.857.741	917.632	50,2
„ stroopsuiker ..	551.252	34.046	1,9
No. 16 en hooger.....	12.028.412	742.889	40,6
No. 12—14.....	1.837.477	113.485	6,2
Second Boilings	1.223	76	—
Melassesuiker	217.749	13.448	0,7
Gecentrifuge. zaksuiker....	40.671	2.512	0,1
Gezakte zaksuiker.....	65.432	4.041	0,2

Bovendien werden 820.061 pikols (50.648 tons) verharde melasse geproduceerd.

Resumeerende bedroeg de totale suikerproductie van Java voor 1917, 4 pikol melassesuiker en 4 pikol gecentrifugeerde zaksuiker voor 3, en 2 pikol gezakte zaksuiker voor 1 pikol hoofdsuiker gerekend: 29.502.636 pikols = 1.822.118 tons of 130,49 pikols per bruto bouw.

Panamakanaal-verkeer. — Het verslag over het derde exploitatie-jaar — samenvallende met het Amerikaansche fiscale jaar — van het Panamakanaal is verschenen. Bij gebrek aan de directe bron ontleenen wij aan eene behandeling daarvan in de „Revue de la Marine marchande” het navolgende. Allereerst het onderstaande overzicht, van het totaalverkeer; voor de maanden van het kalenderjaar 1916 en de daaraan voorafgaande gaven wij reeds cijfers in de aantekening op pag. 873 van den vorigen jaargang. Het overzicht is in duizenden tonnen uitgedrukt.

	Schepen	Br. Ton	N. Ton	Lading
1914-15	1.088	5.417	3.843	4.970
1915-16	787	3.597	2.480	3.140
1916-17	1.876	8.531	6.009	7.229

De teruggang voor de periode '15—'16 als gevolg van de maandenlange stagnatie door aardbevingen is dus weer aanzienlijk overtroefd, dagelijks voeren 5 á 6 schepen door. Van de 1876 schepen gingen 905 van Oost naar West, 971 dus in de andere richting. Het vlaggestaatje ziet er aldus uit:

	1914-15	1915-16	1916-17
Engeland	465	358	780
V. Staten.....	470	238	464
Noorwegen	42	45	150
Chili	35	33	99
Peru	4	30	86
Nederland	7	15	74
Japan	6	24	72
Denemarken ..	23	18	43

Engeland spant dus wel verre de kroon. De vermeerdering als bij Noorwegen en Chili vindt haar oorsprong in het transport van nitraten en fosfaten waar de wilde vaart van voor den oorlog zich sedert veelal van terugtrok. Het nieuwe afzetgebied van Indië weerspiegelt zich in het Nederlandsche cijfer en natuurlijk ontbreekt ook Japan niet bij de landen, die een verrassende verbetering konden boeken. Bij de cijfers voor 1916—'17 zijn nog te voegen 23 van Costa-Rica, 20 Spanje, 18 Zweden en 47 onder diverse vlag.

Voor de laatste periode inclusieve, is nog geen detaillering van den aard der lading bekend gemaakt. Vanaf de officieele openstelling van het kanaal (Aug. 1914) tot 31 Dec. 1916 kent men de volgende cijfers:

Nitraten	2 691.532 tonnen.
Steenkool	831.260 „
Petroleum (raff.) ..	624.325 „
„ (ruw) ..	202.602 „
Suiker.....	578.388 „
IJzerwaren.....	432.822 „
Hout	320.168 „
Gerst	267.556 „
Tarwe.....	261.158 „
IJzererts.....	181.106 „
Cokes	153.683 „

Koper	129.753 tonnen
Spoorweg.mat.	128.013 „
Katoen	99.130 „
Cacao	66.370 „
Wijn, Likr.	25.755 „
Tabak	7.194 „
Thee.....	3.802 „

De nitraten vertegenwoordigen 23 pCt. van het totaal, steenkolen 7 pCt.

Het Munt- en Bankwezen van Korea. — Het behoort al lang niet meer tot de uitzonderingen, verrast te worden door zorgvuldig samengestelde en fraai uitgevoerde economische verslagen uit het Verre Oosten. Als zoodanig kan ook gekenmerkt worden het Annual Report of Reforms and Progress of Chosen — Korea — (1915/1916), compiled by Government-General of Chosen July 1917, dat wij mochten ontvangen. In het met belangrijke afbeeldingen en kaarten verrijkte werk vinden wij het volgende over het geld- en bankwezen van Korea.

Het schiereiland is nog in hoofdzaak een landbouwend gewest en ergo hangt de welvaart voornamelijk af van den stand der cultures. Het hoofdproduct is rijst, zoodat de schommeling in de noteering van dit product en de invloed daarop van den Europeeschen oorlog voor Korea niet zonder gevolgen gebleven zijn. Dienengevolge heeft in het eerste gedeelte van den oorlog de Bank van Chosen eenige malen met grotere financiële faciliteiten moeten te hulp komen, hetgeen haar leidde tot een verlaging der disconto-rente, eerst in Juli 1915, terwijl sedert nog verdere verlagingen plaats vonden. Intusschen hebben de omstandigheden zich verbeterd. De lagere rijstprijis gaf aanleiding tot vermeerderden uitvoer van dat product, terwijl de oorlog eveneens den export van koehuiden, lederen artikelen en minerale producten stimuleerde, hetgeen den handel weder verlevendigde. Ook de uitvoer van katoen was stijgend als gevolg van een goeden oogst en loonende prijzen. Koehuiden en lederen artikelen zijn veel voor het Russische leger besteld geworden. In het schiereiland circuleert het volgende geld: het bankpapier, dat door de Bank van Chosen (Korea) uitgegeven wordt, Japansch teekengeld en de munten van het vroegere Koreaansche Gouvernement. Een zeker bedrag aan bankpapier van de Bank van Japan is mede in circulatie, grootendeels bevindt dit papier zich echter in handen van de Bank van Chosen. Onder de landelijke ingezetenen is nog oud Koreaansch kopergeld in gebruik. Een overzichtje van de geldcirculatie volgt hier, uitgedrukt in duizend yen:

	Teekengeld				Totaal
	Biljetten v. d. Bank v. Chosen	Keizerlijk Gouvernem.	Oud-Koreaansch Gouvernem.	Koperen Pasmunt	
1910	16.632	269	6.152	2.435	25.488
1911	21.383	2.745	4.948	1.584	30.660
1912	22.861	3.737	3.999	1.092	31.689
1913	21.513	3.447	3.022	656	28.638
1914	17.296	3.351	2.100	372	23.119
1915	30.463	4.757	1.810	207	37.237

De centrale bank van het gewest is de hiervoren genoemde Bank van Chosen. Als gevolg van de Japansch-Chineesche conventies breidt deze instelling haar werksfeer nu ook uit over Noord-Mandsjoerije en Centraal Mongolië, waar op eenige plaatsen kantoren gevestigd zijn. Een overzicht van de voornaamste rekeningen op ultimo December, samengesteld uit de gegevens van het rapport, laten wij hier volgen (in duizend yen):

	Gestort Kapitaal	Reg. subsidies		Deposito's	Leeninggen*)	Wissels in disc.
		overgenomen aand.	voorschotten			
1909	2.500.000	750.000	1.230.000	7.631.639	1.931.509	1.824.156
1910	2.500.000	750.000	1.220.000	5.960.651	2.542.419	4.729.093
1911	5.000.000	1.500.000	1.210.000	6.978.281	4.435.617	5.668.129
1912	7.500.000	2.150.000	1.200.000	14.169.878	6.184.439	9.303.087
1913	7.500.000	2.150.000	1.200.000	20.801.830	7.766.261	15.742.729
1914	10.000.000	2.250.000	1.200.000	17.598.503	8.861.811	14.592.834
1915	10.000.000	3.000.000	1.200.000	18.588.601	9.104.688	20.543.962

*) hierbij niet voorschotten aan het Gouvernement.

	Biljetten		Dekking	
	uitgegeven	in circulatie	Specie	Effecten
1907	12.805.300	11.615.835	4.582.506	8.222.794
1908	10.385.900	9.221.060	3.504.673	6.881.227
1909	13.439.700	12.228.887	5.046.500	8.393.200
1910	20.163.900	16.631.965	7.025.750	13.138.150
1911	25.006.540	21.382.957	8.836.990	16.169.550
1912	25.550.400	22.861.224	8.766.620	16.783.780
1913	25.693.260	21.512.716	8.922.950	16.770.310
1914	21.850.370	17.296.431	7.453.300	14.397.070
1915	34.387.520	30.462.840	11.600.540	22.786.980

Medegaande met den economischen opbloei van het schiereiland neemt het gebruik van wissels in den handel jaarlijks toe en zijn er ook reeds op een 3-tal plaatsen Clearing Houses opgericht. Het eerste in 1910 te Keijo; daarna kwam in 1911 in de haven van Fusan een clearing associatie tot stand, terwijl de filialen van banken in Jinsen (Chemulpo) in dat jaar eveneens een zoodanige organisatie vormden. Hier volgen weder eenige cijfers der werkzaamheden (in yen):

	Aantal behand. stukken	Nominaal bedrag	Clearing saldo
1910	59.416	20.489.581	7.649.447
1911	247.924	72.555.541	24.590.823
1912	331.939	98.488.617	26.391.476
1913	407.426	101.280.071	26.401.473
1914	434.198	90.833.160	24.849.620
1915	468.010	98.748.528	25.103.076

Vervolgens bespreekt het verslag de landbouw- en nijverheidsbanken, financiële instellingen, die crediet op langen termijn geven met gemakkelijke wijze van aflossing en lage rente. Aangezien de werkwijzen van de Koreanen in den landbouw nog tamelijk primitief zijn, werden aanvankelijk niet zeer groote bedragen uitgeleend, maar geleidelijk, sedert de annexatie van dit land door Japan, heeft zich een verhoogde vraag naar middelen voor het uitvoeren van irrigatie en civiele werken voorgedaan.

Teneinde het gebruik van geld als ruilmiddel te bevorderen bij de kleine landbouwers in het binnenland en tevens verbeteringen in de cultuur aan te wakkeren, zijn de zogenaamde „Chiho-Kinyu-Kumiai” of „People's Bank Associations” gevormd, als auxiliaire organen van den landbouw en nijverheids-banken, sedert 1907. Aan het einde van 1915 telde men er reeds 240 met 65.742 leden. De instellingen verschaffen middelen van kleine proportie aan de leden voor industriële en landbouw-doeleinden, verkoopen voorts in consignatie de producten ten behoeve der aangeslotenen, bevorderen den coöperatieven inkoop van landbouwwerktuigen en meststoffen en verrichten andere dergelijke werkzaamheden. Het Gouvernement heeft voor iedere associatie als kapitaalfonds 10.000 yen voorgeschoten. De leden moeten 10 yen per aandeel aan het fonds van hun associatie toevoegen en krijgen daardoor het recht van mede te deelen in geval van uitkeering van dividend. Het bankbedrijf in den vorm van het ontvangen van deposito's van leden of anderen, onder bepaalde omstandigheden, is aan de People's Bank Associations vergund, op welke wijze dus de beschikbare werkmiddelen vergroot kunnen worden. Enkele cijfers zullen nog de beteekenis van deze instellingen verduidelijken (in yen):

	Leeningen	Gezam. inkoop	Verkoop in consignatie
1910	762.816	12.982	45.640
1911	1.182.932	47.307	136.020
1912	1.716.697	49.920	366.281
1913	2.158.195	99.731	922.849
1914	2.147.278	96.967	563.532

Ten slotte geeft het verslag nog eenige cijfers der overige banken in Korea werkende, voor het jaar 1915: 11 aldaar gevestigd met 14 filialen en 4 met het hoofdkantoor in Japan met 15 filialen, te zamen een gestort kapitaal hebbende van 24.069.355 yen. Het gezamenlijke cijfer der deposito's bedraagt voor het genoemde jaar 13.388.514 yen, dat der leeningen 18.881.555 yen.

BOEKAANKONDIGING.

J. M. Plante Fêbure: West-Indië in het Parlement 1897—1917. Bijdrage tot Nederlands koloniaal-politieke geschiedenis. Mart. Nijhoff 1918, 196 blz.

Gevraagd om eene bespreking van dit werk voor de „Economisch-Statistische Berichten”, voldoe ik daaraan niet dan met huivering, omdat, wil men de intrinsieke waarde van zulken compilatie-arbeid nauwkeurig bepalen — en welk ander doel kan de bespreking hebben — de compilatie met de bronnen moet worden vergeleken, en daaraan viel niet te denken. Het zal dus zeker niemand verwonderen, wanneer ik mij bij de bespreking bepaal tot Suriname, waar ik vijf jaren als gouverneur mocht doorbrengen, en in dat deel van des heeren Plante Fêbure's arbeid eenige grepen doe, al kan men op grond van den titel van het werk beweren, dat zulk eene beperking volstrekt niet noodig is. Immers het is eene bijdrage tot Nederlands Koloniaal-politieke geschiedenis (Voorbericht), een stuk parlementaire geschiedenis (Inleidend woord). Het is dus een stuk partiële geschiedenis der Nederlandsche koloniale politiek; het stuk, dat in het parlement gemaakt wordt; de woorden-politiek; en daarop kan critiek geoefend worden zonder plaatselijke kennis. Was ook een beeld van de vruchten dier politiek des schrijvers doel geweest, ja, dan zoude het oog van een opmerker ter plaatse, waar die vruchten geplukt werden en worden, voor de critiek onmisbaar moeten heeten.

Worden in de kolonie de vruchten geoogst van de parlementaire debatten, het zaad er van wordt evenzeer in de kolonie gestrooid door de begrotingsvoorstellen van den Gouverneur aan de Koloniale Staten (Raad in Curaçao) en van het koloniale kweekbed worden de jonge plantjes naar het moederlandsche parlementaire veld overgebracht, wanneer de ontwikkeling van de zaailingen niet kan geschieden zonder de koestering van moederlandsch subsidie. Is de toestand gunstiger, kan de kolonie met eigen middelen haar bedrijf voortzetten, dan zijn er geen debatten in het moederlandsch parlement en wordt er dus in Nederland geen parlementaire geschiedenis van Suriname en Curaçao gemaakt. ¹⁾ De koloniaal-politieke geschiedenis in den zin van den schrijver speelt zich dan af tusschen Minister en Gouverneur en het resultaat treedt niet anders aan het licht dan door de voorstellen van den Gouverneur aan de Koloniale Staten (of Raad), in de begroting belichaamd.

Indien er dus van 1897—1917 geene subsidie was genoten door de W.-I. koloniën, zoude de schrijver geen bijdrage hebben kunnen leveren tot Nederlands koloniaal-politieke geschiedenis wat betreft West-Indië, terwijl die geschiedenis er toch zoude zijn. Het is een toeval, dat er in dat twintigtal jaren wijziging plaats had van de regeeringsreglementen (wetten van 2 Febr. 1901, 30 December 1901 en 31 December 1903) en de comptabiliteitswet (wet van 7 November 1910) behandeld werd en Suriname en Curaçao daardoor ter sprake kwamen. Maar zonder zulk een toeval wordt de geschiedenis gemaakt buiten de Staten-Generaal om, wanneer maar de begroting zonder subsidie sluit.

Daarom is eene bijdrage, in den vorm door den schrijver gekozen, voor mij halve arbeid (iets anders dan half werk). Geniet de kolonie subsidie, dan behoort er, om „heele arbeid” tot stand te brengen, meer van de voorgeschiedenis, in de kolonie afgespeeld, te worden medegedeeld. Kan de kolonie het zonder subsidie bolwerken, dan zal een bijdrage als die van schrijver niet anders kunnen, maar dan ook moeten, bevatten wat het koloniale vertegenwoordigend college aan geschiedenis oplevert, omdat daar het resultaat van het politiek overleg tusschen Gouverneur en Minister aan den dag treedt. De zaak staat hier geheel anders dan ten aanzien van Oost-

¹⁾ Curaçao genoot van 1882 tot 1896 geen subsidie.

Indië, waarmede de schrijver in zijn voorbericht eene vergelijking maakt. De Indische begrooting kent (of kende) de eerste phase der West-Indische begrootingen niet.

„Voor hen — aldus de schrijver van „een woord vooraf” — die zich wenschen in te werken in de West-Indische politiek, is in dit werk een rijke bron van studie te vinden. Het is een uitnemende gids op een terrein, dat anders moeilijk te bestudeeren valt.” Maar zoude dat inwerken in de West-Indische politiek niet intensiever zijn als ook uit de West-Indische bronnen was geput en er een terrein ontsloten was, dat niet, als het Nederlandsch brongebied, automatisch ophoudt te werken, zoodra het der kolonie goed gaat?

„En tevens mag het genoemd worden een onmisbare vraagbaak zoowel voor kamerleden als voor ambtenaren, die zich op dat terrein bewegen,” zegt de woord-vooraf-schrijver verder. Na zooveel lof ga ik niet zonder schroom tot critiek over. De schrijver zelf noemt zijn werk „West-Indië in de Eerste en Tweede Kamer, gezien door een omgekeerde binocle”; een klein maar scherp beeld dus. Ik heb evenwel in de scherpte der beelden onvolkomenheden ontdekt en een volkomen veilige verkenning geeft het verkleinde beeld dus niet. Of heb ik mijn binocle niet goed gesteld? De lezer oordeele.

Een zeer goed voorbeeld van onvolkomenheid geeft de samenvatting van Van Kol's rede, 14 Nov. 1900, p. 294, Handelingen II; op blz. 99 P. F.¹⁾ luidt zij: „art. 46 R.R.²⁾ maakt de Koloniale Staten eenvoudig machteloos, daar de Minister een maatregel der Koloniale Staten in beraad zal houden; dit is autocratisch, daar een beroep op de regeering (ingeval van een conflict tusschen de Koloniale Staten en den Gouverneur) gelijk staat aan een beroep op den Minister, die ingelicht wordt door den Gouverneur.”

Men vergelijke dit met de Handelingen II: „Voor ons is die bevolking³⁾ een vreemde, de ambtenaren zijn meestal vreemdelingen⁴⁾, maar de leden der Koloniale Staten, de inboorlingen en de ingezetenen, zijn het best in staat de wetten voor te stellen, die zij wenschelijk achten.

„Zelfs wanneer er nu een conflict komt tusschen de vreemde ambtenaren en den Gouverneur, mag men niet vergeten, dat de Kol. Staten het best op de hoogte zijn van den toestand van het gewest en nu maakt art. 46 van het R.R. die Staten eenvoudig machteloos. Dan heeft de Gouverneur het recht, het vaststellen der maatregelen, die door de K.S. zijn aangenomen, eenvoudig „in beraad te houden” (art. 46 R.R.). Wanneer dergelijk conflict ontstaat tusschen den Gouverneur en de Staten, is er een beroep op een hogere macht noodig, dit mag niet worden ontkend. Dat beroep kan geschieden: 1°. op de Staten-Generaal, 2°. op den Minister van Koloniën. Het eerste is natuurlijk in onze dagen gewenscht, maar de Minister heeft het laatste gekozen, het meest autocratische stelsel. Wanneer dus een conflict uitbreekt tusschen het vertegenwoordigend lichaam van Suriname en den Gouverneur, zou een beroep op de Regeering eenvoudig zijn een beroep op de persoon van den Minister, al of niet ingelicht door den Gouverneur.”

Er is een belangrijk verschil en wel het grootst waar de heer P. F. den Minister stelt op de plaats door den heer Van Kol aan den Gouverneur gegeven.

Een ander voorbeeld van denzelfden aard is het volgende uit Van Kol's rede op 27 Nov. 1906, p. 512, Handelingen II; blz. 71 P. F. zegt:

„Hij (Van Kol) stelde voorts de vraag of het aantal leden niet te gering geacht moest worden (n.l. 8 tegenover 11 Ministers of gedelegeerden van den Gouverneur).”

¹⁾ Plante Fébure.

²⁾ Regeeringsreglement.

³⁾ n.l. die van Suriname.

⁴⁾ n.l. die van Surinaamsche familie.

De Handelingen luiden:

„Is het aantal leden van de Kol. Staten niet te gering? Bij de begrotingsdiscussien, die dit jaar meer dan ooit de aandacht trokken, is het gebeurd, dat er 8 leden zaten van het Parlement, waartegenover 11 Ministers of gedelegeerden van den Gouverneur.”

Uit de wedergave van den heer P. F. krijgt men den indruk, dat het college der Kol. Staten uit 8 leden bestaat.

Op een ander gebied valt een soortgelijk voorbeeld aan te halen. V.V. II, begr. 1907 en id. begr. 1914, tegenover blz. 112, P. F., waar wij onder „vezelstoffen lezen:

„In het V.V. II, begr. 1907, werd medegedeeld, dat de cultuur van de op flinke schaal ondernomen proef met sisal toenam. Het materiaal bleek (begr. 1914, V.V. II) goed te voldoen voor de hoedenvlechterij op Curaçao, doch de hoeveelheid was vooralsnog geheel onvoldoende. . . . .”

In V.V., begr. Suriname voor 1914 (Stuk I, 17), blz. 2, 2e kolom, lezen wij:

„Blijkens het Kol. Verslag van Curaçao, blz. 14, heeft het in Suriname gekweekte en geprepareerde vlechtstroo in Curaçao goed voldaan voor de hoedenvlechterij, maar zal in de eerste jaren nog niet veel stroo uit Suriname kunnen worden betrokken, wijl de cultuur van den *hoedenstroopalm*¹⁾ er nog slechts kort en voorloopig op kleine schaal is ingevoerd.”

Uit de wedergave van den heer P. F. krijgt men den indruk, dat sisal hoedenvlecht materiaal levert. Dit in het midden latende, had men in het V. V., begr. Suriname 1914, een hoedenstroo leverenden palm op het oog.

Op ditzelfde terrein is er nog een voorbeeld uit de rede van Kleerekoper, 28 Dec. 1915, Handelingen II, p. 930, tegenover blz. 78/79 P. F.:

„Hij (Kleerekoper) releveerde voorts diverse anomalien, als b.v. dat de kleine Landbouw niet behoort onder het Departement van den Landbouw²⁾ en dat het Landbouwcrediet ressorteert onder Boschbouw. Hij haalde eenige voorbeelden van dezen comischen warboel aan.”

In de Handelingen lezen wij:

„Een ander voorbeeld van geschrapt crediet betreft den kleinen landbouw. . . ; het Landbouwcrediet, waarschijnlijk omdat het crediet is, staat onder den heer Gaymans.³⁾ De heer Kleerekoper had te voren medegedeeld tot de ontdekking te zijn gekomen „dat de afd. Boschbouw in de kolonie Suriname staat onder het Departement van Financiën. . . . aan het hoofd staat de heer Gaymans. . . .” Hij zeide dus in zijn rede niet meer dan dat Landbouwcrediet en Boschbouw onder eenzelfde hoofdamtenaar ressorteeren. Hij zeide *niet*, dat het landbouwcrediet onder Boschbouw ressorteert, terwijl de schrijver hem dit in den mond legt.

De schrijver maakt zich — het blijkt uit* het gebruik van sisal voor hoedenvlechterij en de combinatie van Boschbouw en landbouwcrediet — hier en daar aan onjuistheden schuldig. Er zijn daarvan meer voorbeelden. Het is echter duidelijk, dat persoonlijke opvatting daarbij een rol kan spelen. Zoo acht ik onjuist wat schrijver b.v. zegt, blz. 91, dat: van de kolonie een flink deel, zij 't ook oppervlakkig, in kaart is gebracht. Wat is het geval? Er is met zeldzame volharding in zeven of acht expeditien over de geheele kolonie systematisch een net gelegd met astronomisch en door driehoeksmeting bepaalde punten. Er is dus geen détail-werk gedaan, maar het over de kolonie gespreide net kan; waar men wil, in details worden opgenomen. In het bewoonde gedeelte der kolonie is men aan dien arbeid bezig. Dit kan men niet *oppervlakkig* in kaart brengen noemen. En het betreft ook geen „flink deel” van de kolonie. Het net ligt over de ge-

¹⁾ Cursiveveering van mij. v. A.

²⁾ Dit is eene onjuistheid van den heer K. - v. A.

³⁾ Toenmaals administrateur van Financiën in Suriname. v. A.

heele kolonie. Geen der naburige koloniën kan op zulk een arbeid wijzen.

Onjuist is ook de verklaring, dat de begrotingsvoorstellen der Commissie-Bos op grond van art. 61 Grondwet onuitvoerbaar zijn, op de debetzijde van den Minister De Waal Malefijt te schrijven (blz. 40). De vondst is van Minister Pleyte.

Als onjuistheden van het bovengenoemde type, n.l. onjuistheden, waarbij persoonlijke opvatting een groote rol speelt, noem ik nog op blz. 1 de mededeeling, dat aan de benedenrivieren betere gronden nog in *overvloed* beschikbaar zijn dat de opbrengst der goudindustrie vrij aanzienlijk is, blz. 2, en dat de houtkap zich niet tot een bedrijf van groot belang ontwikkeld heeft, wegens de moeilijkheid van afvoer uit de bosschen, blz. 2.

Dit laatste is een machtwoord, vermoedelijk aan anderen ontleend. Gelukkig is het anders en zijn er verscheiden andere oorzaken, die met minder moeite en kosten te overkomen zijn; meer kennis van het Surinaamsche bosch en goed gedocumenteerde aanvoer van het hout op de markt zijn noodig, maar vorderen tijd. Onvoldoende kennis en onvoldoende zorg bij het aanvoeren van hout waren eerder oorzaak van gebrekkige ontwikkeling van het houtkapbedrijf, dan de moeilijkheid van afvoer uit de bosschen (blz. 2).

De heer P. F. spreekt eenige bladzijden verder (blz. 19) over het Boschwezen. Het is zeer gecompliceerd en daardoor onvolledig. Zoo wordt alleen vermeld, dat de Minister van Koloniën blijkens zijne M. v. A., begr. 1916, zeide: „dat ¹⁾ de eenige onderneming, die het houtbedrijf op een eenigszins betekenende schaal uitvoerende was geliquideerd en dat daarom proefnemingen van weinig nut werden geacht.” Maar er ontbreekt, wat de heer Kleerekoper daarop mondeling antwoordde: „Het komieke is hier, dat, wat de minister als bekend veronderstelt, helemaal niet juist is. Wij hebben wel eene onderneming, die liquideert, n.l. de Surinaamsche Bosch-Exploïtatie-Mij. ²⁾”, maar het is onjuist, dat dit het eenige grondbedrijf is in de kolonie.”

Zulke onvolledigheid schaadt; schaadt aan het werk, schaadt aan de kolonie. De heer P. F. zegt in zijn voorbericht, dat hij — en terecht — niet aansprakelijk gesteld mag worden voor onjuistheden van de zijde van „ondeskundige” kamerleden. Maar heeft hij niet gedacht aan ondeskundige Ministers? Nu wil ik volstrekt niet zeggen, dat, als een kamerlid een Minister verschillen, de ondeskundigheid aan de zijde des Ministers is. Het is evenwel ter wille van juiste inlichting van hen, die zich voor de koloniën interesseeren; wenschelijk, waar de mogelijkheid van het „hoor en wederhoor” in de stukken geboden wordt, deze ook in het omgekeerde-binoclebeeld tot uiting te doen komen.

Er komen meer onvolledigheden voor en ik wil ook hiervan nog een paar voorbeelden toevoegen aan het juist voorafgaande.

Eene belangrijke onvolledigheid levert de communicatie van Corone met het overige deel van de kolonie op. Aan het slot daarvan, op blz. 27, wordt de Coesewyne genoemd en hetgeen daarover werd gezegd in het V.V. II en de M. v. A. der begrooting 1904. Daarmede is het uit. Echter werd bij het debat over de vaststelling van de begrooting 1914 in de Tweede Kamer over den Coesewynedoorsteek uitvoerig gehandeld. De oud-Gouverneur Fock sprak toen ten gunste daarvan (pag. 1291 Handelingen) en het is jammer, dat juist als er bij één der partijen van desonkundigheid geen sprake kan zijn, het debat niet wordt gereleveerd, maar stilzwijgend voorbijgegaan. Elke aanwijzing ontbreekt hier dengene, die de ge-

¹⁾ De minister zeide eigenlijk: „dat gelijk als bekend mag worden verondersteld... enz.” Dit is met 't oog op wat er in de Tweede Kamer volgde noodig te weten. v. A.

²⁾ Die zich inmiddels gereconstitueerd heeft en den arbeid op grooter schaal hervat. v. A.

schiedenis na 1904 wil naslaan, terwijl toch ieder, die een beetje van Suriname weet, u zeggen zal, dat zaken daar nooit een einde nemen en zij dus in 1904 niet afgesloten is.

Er was aan dit stuk geschiedenis toevallig nog iets vast, dat niet van belang ontbloot is. De Gouverneur van Suriname had n.l. voor de uitvoering van den Coesewynedoorsteek eene wenschelijkheidsverordening ingediend, d.i. eene verordening, waarin vastgesteld wordt de wenschelijkheid om de in Nederland vastgestelde begrooting voor de kolonie te verhoogen; immers deze verhooging ligt niet binnen de bevoegdheid van Gouverneur en Staten. Het is een — als ik mij wel herinner — door den Minister van Koloniën Sprenger van Eyk in 1884 gevonden practische weg om aan de onmogelijkheid van verhooging in Suriname tegemoet te komen. Door het voorstel van zulk eene wenschelijkheidsverordening met Mem. v. Toelichting en hetgeen daarover verder wordt verhandeld is de Minister toch geheel op de hoogte en heeft hij dus, indien hij zich met de zaak vereenigt, de benodigde stof voor een voorstel tot verhooging van de begrooting in Nederland.

De Minister Pleyte deelde wel de ontvangst van de wenschelijkheidsverordening mede, maar liet zich over het karakter der verordening verder niet uit. (Handelingen Tweede Kamer 1913—'14, blz. 1286.)

Drie jaren later was het anders. Naar aanleiding van lukrake schrappingen — de definitie is van Mr. D. Fock — in de begrooting over 1916 door den Minister Pleyte, werd de waarnemend Minister van Koloniën, Rambonnet (Minister van Marine), door de Tweede Kamer gedwongen overleg met den Gouverneur te plegen en beloofde hij zoo noodig een suppletoire begrooting in te dienen. De Gouverneur, tot overleg uitgenoodigd, diende daarop aan de Staten eene wenschelijkheidsverordening in, die door hen werd goedgekeurd en door den Gouverneur aan de Kroon gezonden. Het gold de begrooting en overleg met de Koloniale Staten was dus geboden. Wat zegt nu de Minister Pleyte? De Nieuwe Rott. Courant van Woensdag 7 Maart 1917 geeft het aldus weer: ¹⁾

„Niemand in de Tweede Kamer kan uit de vernietigende woorden door den Minister van Koloniën, op 1 Maart gebruikt om de Surinaamsche methode van begrotingswijziging te laken, hebben begrepen, hoe die vork nu eigenlijk in den steel zit en wat er daarginds gebeurt. Het gezag van het Opperbestuur heette aangetast door Suriname; de gouverneur had zijn eerste plicht van gehoorzaamheid miskend en de Staten hun bij het R.R. omschreven bevoegdheid; de verordening in Suriname trad op een terrein, aan alle verordeningen vreemd; en de Minister werd door zijn ondergeschikte machten daarginds gedwarsboomd in zijn vrijheid van beslissen. „Staatsrechtelijke monstra” gispte de heer Pleyte.” En als dan de Rotterdammer heeft aangewezen hoe de vork in den steel zit, zegt hij: „Wie woont in een glazen huis, waar zoo veel staatsrechtelijke monstra voor de glazen staan, zij wat voorzichtig met groote woorden.”

De wenschelijkheidsverordening als staatsrechtelijke zaak heeft dus recht gezien te worden in het omgekeerde binoclebeeld. En niet alleen om zichzelf. Er is nog een andere reden, die vooral aan het gesprokene betreffende de wenschelijkheidsverordening van 1916 historische betekenis geeft.

In de Troonrede van 1913 zeide de Regeering: „dat het hare roeping is het besef van saamhoorigheid van moederland en koloniën en van al de bewoners van deze gebiedsdeelen aan te kweken.” Nu is het, geloof ik, zeer moeilijk aan te wijzen wat tot uitvoering van dit punt van het kabinetsprogram is gedaan. Maar het lijdt geen twijfel of een houding als door den Minister Pleyte tegenover de wenschelijkheidsverordening van 1916 aangenomen en door de N. Rott. Crt. geteekend met: „de oogen sluiten voor het in de

¹⁾ Ik neem dit over, omdat ik partij was in de zaak en dus eigen wedergave allicht niet objectief zou zijn. v. A.

wet van 1865 opzettelijk neergelegde stelsel: regeering van de kolonie zooveel doenlijk in de kolonie zelf," bevordert de saamhoorigheid allerminst; erger, verwijdt de kloof tusschen moederland en kolonie. Eene kloof is er, helaas!

Eene andere onvolledigheid van belang is het zwijgen over eene quaestie, het briefgeheim betreffende, onder 64, Posterijen, blz. 95. Er is verschil in redactie tusschen het Grondwetsartikel en het artikel van het R.R., n.l.:

Gr.wet art. 159

R. R. art. 127

„Het geheim der aan de post of andere openbare instelling van vervoer toevertrouwde brieven is onschendbaar

behalve op last des regters, in de gevallen in de wet omschreven."

behalve op last van den regter *en* in de gevallen bij algemeene verordening voorzien."

De Procureur-Generaal had zich op grond van de Surinaamsche redactie gerechtigd geacht bij het onderzoek van een strafzaak, zonder rechterlijk bevel, een drietal brieven van de post te halen en die op het Parket te openen. De Koloniale Staten hadden een motie aangenomen, uitsprekende dat de P. G. in strijd met de wet zou hebben gehandeld. De Tweede Kamer behandelde deze aangelegenheid in hare zitting van 18 November 1907, p. 478 e. v. en de Minister van Koloniën verklaarde het niet met de Staten eens te zijn.

De woord-vooraf-schrijver deelt ons mede, dat de heer P. F. zich slechts eene enkele maal eene opmerking veroorlooft, die eigen meening doet doorschemeren. Dit leidt tot de vraag bij het lezen dezer weinig voorkomende beschouwingen: „waarom *hier* wel en *daar* niet?" Waarom b.v. geen oordeel over de schorsing van invoering van de balataverordening (v. Kol I, 7 Maart 1916, p. 315)? Ik haal hier om begrijpelijke redenen het oordeel van de N. Rott. Crt. weer aan: „het departement legifereert voor de kolonie in vollen strijd met de bij het nieuwe art. 48 R.R. (van 1901) door de regeering afgelegde beloften; het departement beveelt telegrafisch niet-uitvoering van een reeds in werking getreden verordening... enz." Hij noemt de schorsing hier onder de vele staatsrechtelijke monstra, die de schrijver voor de ruiten van het Departement van Koloniën te kijk ziet staan. Uit een historisch oogpunt zijn zij van belang, omdat ook zij verwijdering veroorzaken, waar saamhoorigheidsbevordering eisch is.

Van beteekenis voor den naam der kolonie is eene wedergave, als op blz. 16 t. a. v. belastingontduiking, zonder commentaar, wanneer er elders beschouwingen worden gegeven. Er staat daar te lezen: „Bij de openbare behandeling der begr. 1916 in de Tweede Kamer toonde de Minister aan (p. 591) dat belastingontduiking een veelvuldig voorkomend euvel was in Suriname." In werkelijkheid zeide de Minister (de Minister van Marine Rambonnet, die waarnam): „Ik ben geëindigd met enkele aanhalingen te doen uit de nota van een gewezen visiteur der belastingen in Suriname en ik heb verzocht enkele beoordeelingen daarentrent in de Handelingen als noot te mogen doen opnemen, waaruit de geachte afgevaardigde uit Amsterdam VIII kan zien, dat het ook mij voorkomt, dat belastingontduiking een veelvuldig voorkomend euvel is in de kolonie Suriname." Er is een aanmerkelijk verschil in de termen. De Minister zegt, eenzijdig voorgelicht en vóór het advies, dat den Gouverneur gevraagd werd, ontvangen te hebben: „dat het ook mij voorkomt" en de heer P. F. verscherpt dit tot: „toonde de Minister aan", der kolonie tot nadeel. Mocht hier eene beschouwing achterwege blijven? Voldoende ware deze geweest: dat het voorzichtig moest geacht worden de bewering van den Minister onder voorbehoud aan te nemen, omdat de bron elk officieel karakter miste.

En hier treedt eene schaduwzijde van uitgaven als van den heer P. F. aan het licht. Voor wie het lezen

wil staat er, dat de Minister aantoonde „dat belastingontduiking een veelvuldig voorkomend euvel in Suriname is." Bewijs is niet noodig; het is een ministeriele verklaring in 's lands vergaderzaal. Was deze in de folianten der kamerstukken begraven gebleven, zij zoude niemands aandacht verder hebben getrokken; maar nu is zij, verscherpt, in een handboek opgenomen en blijvend aan het licht gebracht. En dat, terwijl de gronden, waarop de zachtere verklaring van den Minister berust, en van de toevoeging: „het is niet voldoende belastingverordeningen te maken, doch men moet ook zorgen, dat de belastingen geïnd worden," zeer aanvechtbaar zijn. ¹⁾

Op blz. 118 — het is de laatste opmerking over Suriname, en ook de mijne — lezen wij onder „zwendel" (wel een zeer eigenaardige titel voor een hoofdstuk in eene parlementaire geschiedenis), dat „afgezien van den postzegelzwendel er in de kolonie nog andere feiten (te) kunnen worden aangewezen, die van laakbaren aard moesten worden geacht". En dan volgt een beroep van Van Kol bij de behandeling der begr. 1914 (I, 20 Maart 1914, p. 487), op eene uitlating van den Engelschen Minister van Handel over de balata-ondernemingen in Suriname en op een entre-filet in een Demerara-blad. Nu moet het toch voor een ieder duidelijk zijn, dat die Minister eenzijdig moet zijn ingelicht en dat de raad van een blad in Britsch Guyana, ter bevestiging aangehaald, om de werving van koelies voor Suriname tegen te gaan, ook niet dan onder reserve kan worden aangenomen. Er is veel te weinig zekerheid om te mogen concludeeren, dat er feiten van laakbaren aard schijnen te kunnen worden aangewezen. En was hier niet ter voorlichting van den lezer de beschouwing op hare plaats geweest, dat koelies (Britsch-Indiërs) en balata-ondernemingen niets met elkaar uitstaande hebben, omdat de Britsch-Indiërs niet voor boscharbeid mogen worden gebruikt. Zij werken op de plantages of als vrije kleine landbouwers en hebben het goed. Eene Britsch-Indische commissie van onderzoek had in 1913 niets dan lof voor de behandeling der koelies in Suriname.

Ten aanzien van het deel, aan Curaçao gewijd, slechts éene opmerking van algemeenen aard. Er wordt op blz. 189 eene mededeeling gedaan uit het jaarverslag over 1916 van de N.V. Struisvogelpark „Albertina" op Curaçao. Ik zal de laatste zijn om te ontkennen, dat jaarverslagen van ondernemingen van belang kunnen zijn voor de geschiedenis; voor de bestuurs-geschiedenis meer bijzonder. Maar zij zijn geen deel van de parlementaire geschiedenis. Intusschen kon ook dit ons koud laten, als er eene lijn te ontdekken viel. Maar die is er niet. Immers, over de jaarverslagen der Surinaamsche Bank, der Balata Compagnie Suriname, der Cie. des Mines d'Or wordt gezwegen.

Wat kan nu, de gedane grepen samenvattende, het oordeel zijn over het werk van den heer Plante Fébure? Eene bespreking als gevraagd, eischt toch eené conclusie.

Mijne conclusie is, dat het eene onvolledige parlementaire geschiedenis geacht moet worden, die met voorzichtigheid moet worden gehanteerd. Zij is geen omgekeerde-binocle-beeld; dat is volledig en scherp. Het beeld van den heer P. F. geeft bruikbare aanwijzingen tot het vinden van de origineele objecten; maar men is niet zeker ze alle te vinden. Dat het betrekkelijk kleine boekje een eerbiedwekkenden arbeid vertegenwoordigt, zal zeker een ieder, die de Kamerhandelingen en bijlagen een weinig kent, erkennen. Wat dat aangaat mag de schrijver met voldoening op het arbeidsveld terugzien. Hij vulle nu zijn arbeid aan en verbeterde dien met iemand, die in de geschiedenis van de W.-I. Koloniën thuis is en verbindt het

¹⁾ De beweringen van den gewezen visiteur kunnen, na het oordeel daarover van den Gouverneur te hebben ontvangen, voor den Minister weinig waarde meer hebben behouden. Maar het kwaad was gedaan. v. A.

deel, dat hij er van geeft, met de voor- en nageschiedenis, die de Handelingen der Koloniale lichamen bergen. West-Indië heeft toewijding, als door den schrijver getoond, noodig.

W. D. H. VAN ASBECK.

Holland-American Chamber of Commerce of San Francisco. Sixth Annual Yearbook 1918. 80 blz.

De enorme toeneming van den handel tusschen de Vereenigde Staten en Nederlandsch Oost-Indië, waaromtrent in het vorig nummer aan de hand van dit jaarverslag enkele cijfers werden gegeven, doet ons met belangstelling kennis nemen van wat de actieve Nederlandsche Kamer van Koophandel in de voornaamste Amerikaanse havenplaats aan den Pacific, heeft mede te deelen.

Het jaarboek, dat ditmaal belangrijk aan omvang en uiterlijk gewonnen heeft, opent met het op 1 Februari j.l. uitgebracht verslag over het afgelopen jaar. Uit het verslag blijkt dat de Kamer in verschillende gevallen haar tusschenkomst heeft kunnen verleenen voor het geven van informaties en het aanknoopen van handelsrelaties. In enkele vragen van algemeen aard is zij zélf opgetreden. Zoo heeft zij — tot dusver vruchteloos — gepoogd te bewerken, dat het postwisselverkeer tusschen San Francisco en Indië niet meer via Nederland behoefde te gaan, heeft zij de aandacht gevestigd op verschillende bezwaren, die bij de toepassing der huidige Amerikaanse tariefwetgeving gerezen zijn en is zij ten slotte aanhoudend blijven aandringen op herstel van het geregeld telegraphisch verkeer met Indië.

Het verslag bevat vervolgens verschillende bijdragen o.a. over vraagstukken den handel van Indië en Amerika rakende. Gedetailleerde cijfers aangaande in- en uitvoer en verdere gegevens voltooien den inhoud.

Dr. Sigismund Gargas. Kriegswirtschaftliche Probleme in Holland. Dresden und Leipzig 1918, 81 blz.

In 24 korte paragrafen behandelt de schrijver een bonte reeks van economische vragen, door den oorlog hier te lande ontstaan of op den voorgrond gekomen. Berichten uit de dag- of weekbladders vormen de voornaamste bronnen, die zonder veel verband worden medegedeeld. Echter zijn bronnen van later dan half 1916 dateerend, in het geschrift niet verwerkt, met het gevolg, dat de meeste hoofdstukken, als die over vragen van financieelen aard, over distributievragen, over een eigen Nederlandsche ijzer- en staalindustrie, over de Nederlandsche scheepvaart en scheepsbouw en zoo meer, thans niet zonder belangrijke aanvulling gepubliceerd hadden mogen worden. Een juist en volledig beeld van de vraagstukken, waarvoor Nederland zich gedurende den oorlog heeft geplaatst gezien, zal de buitenlandsche lezer zich uit dit geschrift niet kunnen vormen.

Verschenen is: Electriciteitsvoorziening. 1e Aanvulling van het verslag, uitgebracht door de „Commissie voor Hoogspanningslijnen” der Vereeniging van Directeuren van Electriciteitsbedrijven in Nederland. (P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam. 12 bldz. 4°. f 0,50.)

Het aanvullingsverslag behandelt o.m. de vragen en opmerkingen, die omtrent het eerste gedeelte van het verslag, „Een hoogspanningslucht net voor Nederland”, dat in 1917 verscheen, aan de commissie gericht werden.

INGEZONDEN STUKKEN.

WISSELNOTEERINGEN.

Bij mijn schrijven, opgenomen in de Economisch-Statistische Berichten van 12 dezer, heeft de heer P. Bredius een bijschrift gegeven; daarin vind ik

bevestigd, dat belang hebben bij de omrekeningskoersen, vereischt ingevolge art. 156 al. 2 W. v. K. voor de betaling van de wissels in vreemde valuta getrokken op in ons land wonenden:

eenerzijds, de betrokkenen, zijnde fabrikanten, kooplieden, importeurs, winkeliers, derhalve een breede groep personen in ons geheele land;

anderzijds, de bankiers, in het bijzonder die te Amsterdam en Rotterdam, zijnde een kleine groep; dat die omrekeningskoersen eenzijdig worden bepaald en wel door eenigen uit de belanghebbenden anderzijds.

De onjuistheid van een eenzijdige opmaking en vaststelling der omrekeningskoersen wordt niet ontkend, nog minder de juistheid er van aangetoond. De eenzijdige opmaking en vaststelling wordt door den heer Bredius verdedigd op grond van de bewering, dat zij steunt op een „gebruik”.

Steunt zij op een gebruik en zoo ja, op een gebruik niet aan bedenking onderhevig?

De bankiersvereeniging bestaat een paar jaren; zij is na het uitbreken van den oorlog eerst opgericht door eenige banken en bankiers; banken en bankiers zijn niet qualitate qua lid; het is een besloten vereeniging. Die besloten kring nu is begonnen autoritate sua, eigenmachtig zich op te werpen als vaststellers van de omrekeningskoersen, vereischt ingevolge art. 156 al. 2 W. v. K.

Zoo dit sedert zoo korten tijd eigenmachtig optreden van eenigen uit de belanghebbenden anderzijds een gebruik mag genoemd worden, dan blijft de vraag of dat gebruik niet aan bedenking onderhevig is. Zeer zeker wel — en aan een aan bedenking onderhevig gebruik is zoo spoedig mogelijk een einde te maken.

De heer Bredius schrijft, dat „het bankiersbelang, ook al wilde men dat op den voorgrond schuiven, den doorslag zou geven, buitengesloten is (bij de vaststelling der omrekeningskoersen) door bovenaangegeven methode.” Door welke methode? Door het opmaken van de noteering door drie leden der bankiersvereeniging à tour de rôle op een bepaald uur van den beursdag, aan de hand van de koersen, waartegen transacties tot een vastgesteld minimumcijfer op dat eigen oogenblik tot stand kwamen, „daarbij rekening houdend — naar de heer Bredius vermeldt — met de stemming n.l. of de vraag dan wel het aanbod overheerschend is?” Hoe moeilijk is evenwel aan belanghebbenden volkomen objectief de stemming op de beurs, speciaal op de thans zoo wisselvallige buitenlandsche wisselmarkt te beoordeelen.

Zeer zeker brengen de groote schommelingen in de wisselkoersen in den laatsten tijd, naar de heer Bredius opmerkt, groote kans op voordeel en groot gevaar voor nadeel voor de partijen mede. Dat de bankiers, wanneer het hun mogelijk is — en dat is 't bij de eenzijdige vaststelling hunnerzijds — trachten door een groote marge zich te dekken tegen het gevaar voor nadeel, is begrijpelijk en van bankiersstandpunt voortreffelijk. Doch te wiens koste komt die marge? Ten koste van de belanghebbenden eenerzijds, de betrokkenen, d.z. de fabrikanten, kooplieden, importeurs, winkeliers hier te lande.

Is het juist, dat belanghebbenden anderzijds (of een kleine groep hunner) zich zooals zij zelf wenschen en zelf bepalen, ten koste van belanghebbenden eenerzijds dekken tegen eventueel mogelijk nadeel en dat terwijl alle eventuele voordeelen aan belanghebbenden anderzijds komen? Is die methode juist?

Of bedoelt de heer Bredius, dat het bankiersbelang buitengesloten is, omdat bij de vaststelling der omrekeningskoersen alle leden der bankiersvereeniging aanwezig kunnen zijn en contrôle uitoefenen? Die bedoeling lijkt me niet waarschijnlijk. Trouwens hier valt nog en parenthese op te merken, dat de drie leden der bankiersvereeniging de koersen vaststellen niet meer, zooals in het begin op het gedeelte der koopmansbeurs, waar de buitenlandsche wisselhandel is

geconcentreerd, doch in een hoekje van de oude Effectenbeurs, in een hoekje, groot een paar M.² en door hoge houten en ijzeren hekken afgesloten, zoodat niemand er bij kan komen.

Terecht merkt de heer Bredius op, dat de bankiers geen belang hebben bij de „officieele” d.w.z. de eenzijdig opgemaakte noteering, wanneer de buitenlandsche belanghebbende bedingd betaling per bankchèque. Zeer zeker is dat zoo, doch waarom is dat bedingd in de wereld gekomen? Zoude het kunnen zijn, omdat buitenlandsche belanghebbenden meenden te zien, dat uit het verschil tusschen de omrekeningskoers en de effectieve koers der buitenlandsche valuta nog als eens voordeel voortspoot?

Dat de eigenmachtige, eenzijdige vaststelling niet een met de wet strijdige wijze is, stem ik den heer Bredius toe, doch ik kan niet toestemmen, dat de niet onbelangrijke aangelegenheid alleszins voldoende en juist geregeld is — Ze is niet geregeld; het trachten eigenmachtig op te treden van eenigen uit de kleine groep van belanghebbenden anderzijds; is daarom evenwel nog niet de juiste wijze van regelen, al is het misschien wel een goede, bezien van bankiersstandpunt.

v. L.

Indien de geachte inzender mijn bijschrift op zijn artikel in de Economisch-Statistische Berichten van 12 Juni 1918 goed gelezen had, dan zou hij daarin geen bevestiging mijnerzijds gevonden hebben, dat bij de omrekeningskoers der bankiers, in het bijzonder die te Amsterdam en Rotterdam, medebelanghebbenden zijn. Sprake was van den buitenlandschen fabrikant en den Nederlandschen koopman.

Juist de wijze, waarop de Nederlandsche bankiers het eventueel verlies, te lijden bij aanschaffing der dekking tot hooger koers dan waartegen de vordering werd geïncasseerd, ten laste van hun buitenlandsche lastgevers doen komen, doch aan dezen laten het voordeel, dat goedkoopere indekking met zich brengt, maakt, dat de bankiers bij de officieele wisselnoteering geen belang hebben, in den zin als door den inzender bedoeld. De heer v. L. erkent het goed recht der plaatselijke gebruiken, maar kant zich thans tegen de soliditeit dier gebruiken, hun ontstaan en levensduur.

Ik krijg den indruk, dat de inzender meer bepaaldelijk de gebruiken op het oog heeft, die te Amsterdam heerschen, althans van een geheimzinnig gedoe als door hem afgeschilderd, in een hoekje door hekken afgesloten, is bij de vaststelling der officieele wisselnoteering aan de Rotterdamsche beurs geen sprake. Alleen, tot wier geregeld bedrijf de handel in buitenlandsche wissels behoort, werken om beurten op de wijze als door mij omschreven aan de vaststelling der officieele wisselnoteering mede. Deze methode werd reeds vóór den oorlog gevolgd en mij schijnt de duur lang genoeg om als plaatselijk gebruik te worden erkend.

Mochten inderdaad te Amsterdam andere, minder waarborgbiedende gebruiken in zwang zijn gekomen, dan zal de inzender een goed werk doen, op verbetering aan te sturen. De gezamenlijke Amsterdamsche bankiers zijn daartoe aangewezen en de wijze van doen te Rotterdam, al behoeft die niet te worden gevolgd, kan allicht als voorbeeld dienen.

Het roepen om overheidstusschenkomst, ook al wordt zulks in onze dagen in allerlei richting meer en meer gebruikelijk, schijnt mij eerst dan gemotiveerd, wanneer het invoeren van gebruiken, die de wet erkent en die met de wet in overeenstemming zijn, op gemis aan voldoende medewerking zou afstuiten.

Aan het feit, dat de koers, waartegen een Nederlandsch koopman een op hem in vreemde valuta getrokken wissel heeft te voldoen, soms te zijnen nadeele afwijkt van den koers, waartegen hij die vreemde valuta op het oogenblik van betaling in de markt kopen kan, valt niet te veranderen, zoolang de desbetreffende wetsartikelen van kracht blijven.

Een plaatselijk reglement kan daarin geen wijziging brengen. Evenwel heeft de Nederlandsche koopman in dit opzicht ook zijn goede kansen.

P. BREDIUS.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

De Economist. — 's-Gravenhage Juni 1918.

M. G. Levenbach, Iets over de binnenlandsche kolonisatie als sociale maatregel II; D. Keesing, De Wisselkoersen; Mr. M. W. J. van Lutternveld, De Wisselkoersen.

De heer Levenbach zet zijn beschouwingen over de binnenlandsche kolonisatie voort met een uitvoerig overzicht van de ontwikkeling en geldende wetgeving in Duitschland en Engeland. Vervolgens bespreekt hij de Nederlandsche landarbeiderswet van 28 April 1918, Stbl. 259. Zijn bezwaren tegen den geringen omvang van den in gebruik te geven grond en, tegen het stelsel van inpachtgeving, boven hetwelk tijdelijke hernieuwbare erfpacht z.i. aanbeveling zou verdienen, zet hij ook ditmaal uiteen.

De nabetrachting, door mej. Mr. E. C. van Dorp in de vorige aflevering van de Economist aan de besprekingen in de vergadering van de Nat. Vereeniging tegen de Werkloosheid gewijd, heeft haren mede-praeadviseur, den heer D. Keesing, aanleiding gegeven in een knap gesteld artikel, van verweer te dienen. Naast een hernieuwde uiteenzetting van het door den schrijver ingenomen standpunt, waarbij hij ten opzichte der quantiteitstheorie wel eenigszins eenzijdig schijnt, bevat het artikel voorts een aantal beschouwingen van principiëlen en deels van methodologischen aard, die het een beteekenis geven ook buiten het terrein, waarop het geschilpunt gelegen is.

Ook Mr. van Lutternveld richt zich tegen mej. van Dorp. Den stand der wisselkoersen acht hij, buiten de door haar ontwikkelde theorie, uit feitelijke oorzaken, met den huidige stand van de betalingsbalans der betrokken landen te verklaren.

Tijdschrift voor Economische Geographie. — 's-Gravenhage, 15 Juni 1918.

Prof. Dr. H. Blink, Nederland in het buitenland na den oorlog. *Id.*, De economische hulbronnen van Rusland II. (Delfstoffen van Rusland); *Id.*, De haven van Delfzijl; *F. Kr.*, De houthandel van de landen om de Middellandsche Zee.

In het eerste artikel vestigt Prof. Blink nogmaals de aandacht op het nut van krachtige propaganda in den vreemde. In herinnering wordt gebracht de motie van de Nederlandsche Kamer van Koophandel te Londen, waarbij de wenschelijkheid van vestiging van meerdere soortgelijke instellingen betoogd wordt, een aangelegenheid, waaraan in dit blad nog verdere aandacht zal worden gewijd. De schrijver staat dan het plan voor in diverse steden van het buitenland, zoo bijv. Parijs, Londen, Berlijn, Leipzig en Weenen, maar ook kleinere, op drukke verkeerspunten enkelhuizen te koopen en die, naar schrijver zegt, in echt Hollandschen stijl te verbouwen. Zulk een huis zou dan „Nederlandsch Huis” moeten heeten, daar zou men alles wat Nederland in den vreemde kan verkoopen, in een nationale omgeving moeten vinden.

Blijkens haar jongste jaarverslag, besproken in No. 125 van ons blad, is de Nederlandsche Kamer van Koophandel te Parijs van een ander gevoelen dan schrijver. Boven eigen vestigingen van de besproken soort, in het geval van dit lichaam ter plaatse Parijs, geeft zij de voorkeur aan krachtige deelneming aan de in Frankrijk nieuw opgebloeide jaarbeurzen (zie pag. 453.)

De Indische Gids. — Amsterdam, 1 Juni 1918.

Dr. T. J. J. Gori, Is het toelaatbaar, dat de Nederlandsche wet aan den mensch een bescherming onthoudt, waarmee zij het vee begunstigt? A. L. Wawo Runtu, De Minahasa en het Minahasavolk 1679—1917.

Journal des Economistes. — Parijs, 15 Mei 1918.

Yves-Guyot, Bonnes intentions, mais regrettables erreurs; T. Senior, Une protestation contre la bureaucratie britannique; P. Muller, Lamartine orateur d'affaires; „The Annalist”, Mouvement du marché des valeurs à New-York; A. Raffalovich, Le trafic des chemins de fer aux Etats-Unis pendant la guerre; G. de Nouvion, Les Chemins de fer français en 1917; B. L. L. E., La Ligue du libre-échange en avril 1918.

The Journal of Political Economy. — Chicago, April 1918.

C. S. Duncan, The Chicago Milk inquiry; *S. L. Levy*, Nassau W. Senior, British economist, in the light of recent researches, I; *Ch. H. Cooley*, Political Economy and Social process; *W. H. Hamilton*, The place of value theory in Economics II.

Bank-Archiv. — Berlijn, 1 Juni 1918.

Dr. F. Schwartz, Der Gesetzentwurf zur Ausgestaltung des Erbbaurechts; *Dr. S. J. Schwabacher*, Das schweizerische Bundesgesetz über die Stempelabgaben.

Journal of the Institute of Bankers. — Londen, Juni 1918.

G. D. Chisholm, On scientific Banking.

The Geographical Journal. — Londen, Mei 1918.

Sir A. Webb, The London Society's Map, with its proposals for the improvement of London; *R. de Brie*, Belgium and Germany in Africa; *E. F. Chafe*, The voyage of the „Karluk” and its tragic ending; *C. D. La Nauze*, A political patrol in the North-West Territories of Canada; *D. Carruthers en F. D. Harford*, Mr. Carmichael: An early traveller in the Syrian Desert; *L. W. Lyde*, The real wheat question.

Luitenant de Brie y hield op 25 Februari een voordracht voor de Royal Geographical Society, die in meer dan één opzicht belangrijk is. De spreker had in opdracht van de Belgische regering een bezoek gebracht aan het middenwestelijk gedeelte van de veroverde Duitse kolonie, waarover hij verschillende ethnografische mededeelingen doet. Ook de expeditie van het Belgisch-Congoleesche leger onder Tombeur, die gevoerd heeft tot de bezetting van Tabora — zie ook no. 53 van dit blad — kwam ter sprake. Zoowel uit de woorden van den heer de Brie als uit de discussie, waaraan o. a. de Belgische gezant deelnam, krijgt men den indruk, dat over de vraag of België dan wel Engeland het aanvankelijk door België bezette gebied in beheer zal houden, geen volledige eenheid van gevoelen bestaat. In dit alles past een recent Duitsch bericht, dat de Belgen de vlag te Tabora op gezag der Engelschen weder hebben moeten nederhalen en de koninklijke commissaris zijn zetel van die plaats naar Kigoma, aan het meer, heeft moeten verleggen.

Weltwirtschaft. — Berlijn, April 1918.

Dr. P. Leutwein, Folgt der Handel der Flagge? *M. Gál*, Das Wirtschaftsprogramm der ungarischen Regierung; *Ch. P. Engel*, Die Erdölindustrie in den Vereinigten Staaten; *Prof. A. Manes*, Australische Verkehrsprobleme im Kriege; *Dr. P. Leutwein*, Die weltgeschichtlichen Aussichten tropischer Produkte im Kongo; *Dr. W. v. Bardas*, Die Friedensprobleme des Luftverkehrs.

Het artikel van v. Bardas somt eerst een aantal der voorgelagen — voor zoover niet reeds in zekere mate van exploitatie zijnde — luchtverbindingen op, om daarna eenige woorden te wijden aan volkenrechtelijke en andere vraagpunten, die zich bij een internationaal luchtverkeer zullen voordoen, alsmede aan het douaneregime, dat voor dit verkeersmiddel zal moeten gelden.

Technik und Wirtschaft. — Berlijn, Juni 1918.

O. Michelfelder, Die Wirtschaftlichkeit von Kraftwagenlinien; *A. Steimle*, Sonderwünsche im Werkzeugmaschinenbau; *Neumann*, Patentdauer und Patentgebühren; *Morgner*, Weibliche Hilfskräfte im Gewerbeaufsichtsdienst.

REGEERINGSMAATREGELEN OP HANDELSGEBIED.

Vroege aardappelen. Aan de lijst van artikelen, aangewezen ingevolge art. 1 der Distributiewet 1916, is toegevoegd „vroege aardappelen”; voor dit artikel zijn tevens maximumprijzen vastgesteld (in den kleinhandel 12 ct. per K.G.)

Voorts is, onder intrekking van de beschikking van 25 Mei j.l. een nieuw vervoerverbod uitgevaardigd voor vroege aardappelen.

Opslag van aardappelen. In een circulaire aan de gemeentebesturen wijst de Minister van Landbouw nogmaals op de bezwaren, die het toelaten van een winteropslag van aardappelen door particulieren medebrengt en de voordeelen, die daaraan verbonden zijn. Hij verzoekt den gemeentebesturen hem vóór 15 Juli te willen mededeelen, welke weg in dezen naar hun oordeel dient te worden gevolgd.

Vervoer van aardappelen, suikerbieten en pulp. Op de verbodsbepalingen, opgenomen in de ministerieele beschikking van April j.l. inzake regeling van het verkeer te water, wordt eene uitzondering gemaakt voor aardappelen, in de z.g. campagne vervoerd naar de aardappelmeelfabrieken; suikerbieten, tijdens de campagne naar suikerfabrieken vervoerd en vervoer van pulp van af de suikerfabrieken.

Deensche witte kool. Ingetrokken is de beschikking van 18 Maart j.l., houdende vaststelling van maximumprijzen voor Deensche witte kool.

Eieren. Geconserveerde eieren zijn afgevoerd van de lijst van artikelen, aangewezen ingevolge art. 1 der Distributiewet 1916. Voorts zijn ingetrokken de beschikkingen, houdende regeling van het conserveren en distribueeren van regeeringskalkeieren. Nieuwe maximumprijzen in groot-, klein- en tusschenhandel zijn vastgesteld voor kippen- en eendeneieren, zoowel versch als geconserveerd; in den kleinhandel is die prijs f 14 per 100 stuks. Mede is verboden het vervoer van eieren, tenzij binnen de grenzen eener gemeente.

Goedkope kaas. In de centrale pakhuizen van het Rijkskantoor voor melk en kaas zullen geregeld hoeveelheden kaas van derde kwaliteit worden opgeslagen, welke ter beschikking van de gemeentebesturen worden gesteld tegen prijzen, welke lager zijn dan de voor goede kaas geldende maximumprijzen.

Boter. Bij circulatie wijst de Minister van Landbouw er de burgemeesters op, dat alle veehouders, die zelf boter bereiden, zich als boterproducent moeten laten inschrijven en verplicht zijn hun geheele productie af te geven.

Huisslacting. Na 20 Juni zullen voorloopig geen andere vergunningen voor huisslacting worden gegeven dan aan landbouwers ten behoeve van maaiers en oogsters.

Haverhout. Met ingang van 18 Juni is het rantsoen haverhout tot nader aankondiging vastgesteld op 1/10 K.G. per hoofd, per vier weken.

Ooftboombladeren. Verboden is het vervoer en de verwerking van ooftboombladeren.

Chocolade-reepen. Volgens mededeeling van het B. M. V. mogen de fabrikanten tot 15 Juli nog andere chocolade-reepen dan eenheidsreepen afleveren, doch tegen de maximumprijzen.

Tabak. De uitzondering op het verbod tot verkoop, aflevering en vervoer van tabak voor partijtjes van 10 K.G. of minder, is ingetrokken voor een strook ter breedte van 10 K.M. langs de grens.

Zachte zeep. Met ingang van 1 Juli is verboden de aflevering en het vervoer van zachte zeep, met uitzondering van hoeveelheden van hoogstens 1 K.G., over de toonbank verkocht.

Zeepsurrogaten. Verboden is de aflevering en het vervoer van alle producten, welke, geen zeep bevattende, als wasch- of reinigingsmiddel in den handel worden gebracht of aangeboden.

Paraffine. Een nieuwe maximumprijs is vastgesteld voor paraffine, f 110 per 100 K.G. netto. Bij levering van hoeveelheden minder dan ½ K.G. door handelaren in pharmaceutische artikelen aan doktoren, apothekers, drogisten, laboratoria, enz. mag een prijs berekend worden van f 1,30 per K.G. netto.

Betaling Landbouwproducten. Overwogen wordt, de betaling aan landbouwers bij de inbezitneming van den komenden oogst door den postchèque en girodienst te doen geschieden. Onderhandelingen daarover zijn thans gaande.

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

	22 Juni 1918	20 Juli 1914
Ned. Bank	Disc. Wissels. 4 1/2 sedert 1 Juli '15	3 1/2 sedert 23 Mrt. '14
	Bel. Binn. Eff. 4 1/2 " 1 " '15	4 " 23 " '14
	Vrsch. in R.C. 5 1/2 " 19 Aug. '14	5 " 23 " '14
Bank van Engeland	5 " 7 Apr. '17	3 " 29 Jan. '14
Duitsche Rijksbank	5 " 23 Dec. '14	4 " 5 Febr. '14
Bank van Frankrijk	5 " 21 Aug. '14	3 1/2 " 29 Jan. '14
Oostear. Hong. Bk.	5 " 12 Apr. '15	4 " 12 Mrt. '14
Nat. Bank v. Denem.	5 " 9 " '15	5 " 6 Febr. '14
Zweedsche Rijksbk.	7 " 20 Mrt. '18	4 1/2 " 6 " '14
Bank v. Noorwegen	6 " 14 Dec. '17	4 1/2 " 11 " '14
Zwitsersche Nat. Bk.	4 1/2 " 31 " '14	3 1/2 " 19 " '14
Bank van Spanje ..	4 " 22 Mrt. '17	4 1/2 " —
Bank van Italië ..	5 " 10 Jan. '18	5 " 9 Mei '14
Feder. Res. Bk. N.Y.	3 1/2 - 4 1/2	—
Javasche Bank	3 1/2 " 1 Aug. '09	3 1/2 " 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen	Berlijn	Parijs	N. York
	Part. disconto	Prolongatie				
22 Juni '18	2 1/4	3 1/4	3 1/2	4 - 5/8	—	3 1/2 - 3/4 1)
17-22 J. '18	2 1/4 - 7/8	3 - 3/4	3 1/2 - 3 3/4	4 - 5/8	—	2 1/2 - 6
10-15 J. '18	2 3/8 - 5/8	2 3/4 - 3 1/4	3 3/8 - 1/2	4 - 5/8	—	4-6
3-8 Juni '18	2 3/8 - 3/4	3 - 1/4	3 1/2	4 - 5/8	—	4-6
18-23 J. '17	2	2 3/4 - 3 1/2	4 3/8 - 5/8	4 - 5/8	—	5-6
19-24 J. '16	1 3/4 - 2	2 3/4	5 3/8 - 1/8	3 3/4 - 4 3/8	—	2 1/2 - 3
20-24 Jul. '14	3 1/8 - 3/16	2 1/4 - 3/4	2 1/4 - 3/4	2 1/8 - 1/2	2 3/4	1 3/4 - 2 1/2

1) Noteering van 21 Juni.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

De koersen voor de Ententewissels waren deze berichtsweek alle prijshoudend en konden eerder nog iets verbeteren. De omzetten waren echter gering. Daarentegen waren Berlijn en Weenen buitengewoon flauw. Marken daalden van 38.85 tot 35.25, heden zelfs 33.40. Weenen liep van 21.55 terug op 19.40, maar bleef ten slotte eerder gezocht. Van de Skandinavische landen was Zweden weder beduidend vaster. De koers steeg van 67.70 tot 69.10. Daarentegen was Noorwegen bijna de geheele week aangeboden en sloot weder iets lager. Kopenhagen bleef bijna onveranderd met regelmatig handel. Zwitserland was aanvankelijk flauwer, maar sloot zeer vast, daar de daling van de merken daar nog beduidend sterker was dan hier. In Spanje ging niets om, de tendens was echter flauwer.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	Londen	Parijs	Berlijn	Weenen	St. Petersburg	New York
17 Juni 1918 ..	9.36	34.55	37.50	21.55	—	1.96 1/4
18 " 1918 ..	9.36	34.50	37.30	21.40	—	1.96 1/2
19 " 1918 ..	9.35 1/2	34.50	37.15	21.25	—	1.96 1/4
20 " 1918 ..	9.34 1/2	34.45	36.20	20.10	—	1.96
21 " 1918 ..	9.35 1/2	34.55	35.70	20.—	—	1.96 1/2
22 " 1918 ..	9.38 1/2	34.65	35.30	20.15	—	1.96 3/4
Laagste d. w. 1)	9.33 1/2	34.40	35.—	19.40	—	1.95 3/4
Hoogste " " 1)	9.39	34.65	38.—	22.05	—	1.97
15 Juni 1918 ..	9.36 1/2	34.55	37.85	22.15	—	1.96 1/2
8 " 1918 ..	9.34	34.40	38.02 1/2	23.—	—	1.96 1/4
Muntpariteit ..	12.10 5/8	48.—	59.26	50.41	1.28	2.48 3/4

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

Data	Stock-holm	Kopen-hagen	Chris-tiantia	Zwitser-land	Spanje	Balavia
17 Juni 1918	67.80	61.25	62.10	49.85	56.50	99 3/4 - 100 1/2
18 " 1918	67.75	61.15	61.75	49.87 1/2	56.50	99 3/4 - 100 1/2
19 " 1918	67.95	61.15	62.—	49.82 1/2	56.50	99 3/4 - 100 1/2
20 " 1918	68.50	61.30	62.15	49.70	56.25	99 3/4 - 100 1/2
21 " 1918	68.75	61.15	62.—	49.80	56.25	99 3/4 - 100 1/2
22 " 1918	69.20	61.30	61.90	50.—	56.25	99 3/4 - 100 1/2
L'ste d. w. 1)	67.40	60.90	61.65	49.65	55.50	99 3/4
H'ste " " 1)	69.20	61.30	62.20	50.—	57.—	100 3/4
15 Juni 1918	67.85	61.25	62.10	49.85	56.50	99 3/4 - 100 1/2
8 " 1918	67.10	61.20	62.10	49.75	56.75	99 3/4 - 100 1/2
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Londen	Zicht Parijs	Zicht Berlijn	Zicht Amsterd.
22 Juni 1918	4.76.45	5.71 1/2	nom.	50 3/4
Laagste d. week ..	4.76.45	5.71 1/2	nom.	50 1/2
Hoogste " " ..	4.76.45	5.71 1/2	nom.	50 3/4
15 Juni 1918	4.76.45	5.71 1/2	nom.	51
8 " 1918	4.76.45	5.71 3/8	nom.	50 3/4
Muntpariteit	4.86.67	5.18 1/4	95 1/4	40 3/16

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	21 Mei 1918	3 Juni 1918	Tijdperk 4-14 Juni 1918		14 Juni 1918
				Laagste	Hoogste	
Alexandrië ..	Piast. p. £	97 7/16	97 7/16	97 7/16	97 7/16	97 7/16
B. Aires	d.p.gd.pes.	51 3/4	51 1/2	50 1/2	52 1/4	51 3/8
Calcutta	sh/d.p.rup.	1/6 1/2	1/6 1/2	1/6	1/6 1/16	1/6 1/2
Hongkong ..	id. p. \$	3 1/2	3 1/8	3/2	3/3	3 2/4
Lissabon	d. p. escudo	31	31	29 1/2	32	30
Madrid	Peset. p. £	16.93	16.63	16.62	16.85	16.67
Montevideo ..	d.p.peso	64 3/4	64	61 1/4	64 1/2	62 3/8
Montreal ...	\$ per £	4.82	4.83 1/2	4.83	4.86	4.85 3/4
Petrograd ...	R. p. £ 10	nom.	nom.	nom.	nom.	nom.
R.d.Janeiro 1)	d.p.milr.	13 1/16	13 3/32	13 3/32	13 3/16	13 3/32
Rome	Lires p. £	43.15	43.60	43.50	44.95	44.85
Shanghai ..	sh/d.p.tael	4/5 3/4	4/6 1/4	4/6 1/2	4/7 1/2	4/7 1/4
Singapore ..	id. p. \$	2/4 3/32	2/4 3/32	2/4 1/16	2/4 7/32	2/4 1/8
Valparaiso 1)	d.p.pap.p.	16 2 7/32	17 1/32	17 3/32	17 11/32	17 11/32
Yokohama ..	sh/d.p.yen	2/2 5/16	2/2 7/16	2/2 1/4	2/2 11/16	2/2 1/2

1) Noteeringen op 90 dagen.

GOUD EN ZILVER.

Sedert 29 Juli 1916 worden de dagelijksche ontvangsten en onttrekkingen van goud door de Bank van Engeland tijdelijk niet bekend gemaakt.

NOTEERING VAN ZILVER.

Noteering te Londen. te New York

22 Juni 1918.....	48 7/8	99 1/2
15 " 1918.....	48 7/8	99 1/2
8 " 1918.....	48 7/8	99 1/2
1 " 1918.....	48 7/8	99 1/2
25 Mei 1918.....	48 7/8	99 1/2
23 Juni 1917.....	39 7/8	78 1/2
24 Juni 1916.....	31 9/16	66 1/8
20 Juli 1914.....	24 15/16	54 1/8

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 22 Juni 1918.

Activa.

Binnenl. Wis- sels, Prom. enz. in disc.	H.-bk. f 26.577.472,43 1/2 B.-bk. „ 920.313,51 Ag.sch. „ 16.462.171,73	f 43.959.957,67 1/2
Papier o. h. Buitenl. in disconto	Idem eigen portef. f 7.761.842,—	7.761.842,—
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	„	„
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	H.-bk. f 69.202.696,74 1/2 B.-bk. „ 5.891.458,57 Ag.sch. „ 44.464.314,09	f 119.558.469,40 1/2
Op Effecten	f 117.696.569,40 1/2	
Op Goederen en Spec.	1.861.900,—	119.558.469,40 1/2
Voorschotten a. h. Rijk	„	„
Munt en Muntmateriaal	Munt, Goud f 83.966.535,— Muntmat., Goud „ 633.678.260,37 1/2	f 717.644.795,37 1/2
Munt, Zilver, enz.	„ 7.637.655,95	„
Muntmat., Zilver	„	725.282.461,32 1/2
Effecten	Bel. v. h. Res.fonds. f 5.064.969,32 id. van 1/5 v. h. kapit. „ 3.989.261,18	9.054.230,50
Geb. en Meub. der Bank	„	1.770.000,—
Diverse rekeningen	„	90.848.107,35 1/2
		f 998.235.068,26

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	„ 5.079.402,56
Bankbiljetten in omloop	„ 902.473.765,—
Bankassigatiën in omloop	„ 2.170.016,62 1/2
Rekening-Courant saldo's:	
Van het Rijk	f 5.526.560,46 1/2
Van anderen	„ 61.461.702,81
Diverse rekeningen	„ 66.988.263,27 1/2 1.523.620,80
	f 998.235.068,26
Beschikbaar metaalsaldo	f 530.001.306,22
Op de basis van 2/5 metaaldekking	„ 335.674.897,24
Minder bedragen aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	„ 2.650.006.530,—

Verschillen met den vorigen weekstand:

	Meer	Minder
Disconto's		1.234.934,65 1/2
Buitenlandsche wissels	65.278,—	
Beleeningen	1.062.959,70 1/2	
Goud		142.229,55
Zilver		183.098,39
Bankbiljetten		8.753.610,—
Part. Rek.-Crt. saldo's	11.562.728,16 1/2	

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
22 Juni 1918	717.645	7.638	902.474	69.158
15 „ 1918	717.787	7.821	911.227	61.847
8 „ 1918	720.151	7.784	917.260	59.436
1 „ 1918	720.266	7.797	927.614	61.880
25 Mei 1918	721.439	7.799	919.162	73.201
18 „ 1918	719.240	7.756	933.985	62.857
11 „ 1918	721.771	7.493	952.425	60.656
4 „ 1918	721.833	7.331	971.986	64.449
27 April 1918	725.771	7.274	936.472	71.764
20 „ 1918	729.446	7.158	895.117	75.776
13 „ 1918	730.152	7.135	894.911	75.711
6 „ 1918	721.397	7.154	893.899	64.320
30 Maart 1918	722.184	7.285	889.692	59.943
23 Juni 1917	603.159	7.569	738.635	68.497
24 Juni 1916	552.026	8.407	630.911	93.888 ¹⁾
25 Juli 1914	162.114	8.228	310.437	6.198

¹⁾ Waarvan Rek.-Crt. saldo van het Rijk f 19.810.000.—

Data	Disconto's		Beleeningen	Beschikbaar Metaal-saldo	Dektings-percentage
	Totaal	Hiervan Schatkist-promessen rechtstreeks			
22 Juni 1918	43.960	18.000	119.558	530.001	75
15 „ 1918	45.195	18.000	118.496	530.028	75
8 „ 1918	46.876	18.000	122.133	531.834	75
1 „ 1918	48.296	18.000	133.252	529.395	74
25 Mei 1918	50.096	18.000	131.743	529.987	73
18 „ 1918	55.018	18.000	135.293	527.115	73
11 „ 1918	58.395	18.000	150.486	525.715	72
4 „ 1918	61.871	18.000	170.593	520.938	70
27 Apr. 1918	46.520	18.000	153.925	530.839	73
20 „ 1918	36.547	18.000	115.576	541.717	76
13 „ 1918	36.597	—	111.694	542.401	76
6 „ 1918	29.243	10.000	115.118	536.216	76
30 Mrt. 1918	19.165	—	115.737	538.809	77
23 Juni 1917	52.879	40.000	79.469	448.344	76
24 Juni 1916	42.314	22.400	80.094	414.639	78
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521 ¹⁾	54

¹⁾ Op de basis van 2/5 metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financiën blijkt, dat uitstonden op:

	22 Juni 1918	15 Juni 1918
Aan schatkistpromessen..	f 134.890.000,—	f 134.890.000,—
waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst	„ 18.000.000,—	„ 18.000.000,—
Aan schatkistbiljetten ..	„ 47.392.000,—	„ 47.392.000,—
Aan zilverbons ..	„ 45.399.209,—	„ 43.736.440,50

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Naast de per mail ontvangen gegevens worden de telegrafisch bekend geworden totaalcijfers der obligo's en uitzettingen en het beschikbaar metaalsaldo van latere data opgenomen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opsch. schulden
15 Juni 1918	***	***		257.300
1 „ 1918	***	***		254.200
23 Mrt. 1918	90.043	20.434	173.360	65.794
16 „ 1918	88.607	20.697	171.536	64.872
9 „ 1918	87.277	20.738	173.377	61.983
16 Juni 1917	75.500	19.869	163.145	43.339
17 Juni 1916	64.578	20.460	149.801	41.940
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634

Data	Disconto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Beschikbaar metaal-saldo	Dektings-percentage
15 Juni 1918		130.400		***	64.900	***
1 „ 1918		129.000		***	65.900	***
23 Mrt. 1918	8.692	33.234	67.261	25.373	62.907	46
16 „ 1918	8.529	33.022	65.301	26.232	62.320	46
9 „ 1918	8.703	33.208	64.764	26.534	61.246	46
16 Juni 1917	6.925	34.405	59.756	12.320	55.312	46
17 Juni 1916	6.566	41.110	43.300	10.533	55.690	49
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	2.228	4.842 ²⁾	44

¹⁾ Sluitpost der activa. ²⁾ Op de basis van 2/5 metaaldekking.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opsch. schulden	Disconto's	Div. rekeningen ³⁾
20 April 1918	582 ¹⁾	1.293	735	1.118	844
13 „ 1918	502 ²⁾	1.330	782	1.144	866
6 „ 1918	483	1.367	746	1.134	858
30 Maart 1918	500	1.338	809	1.129	754
21 April 1917	749	1.097	1.080	923	454
22 April 1916	900	906	746	916	624
25 Juli 1914	645	1.100	560	735	396

¹⁾ Hiervan zilverbons 73 dz. gld. ²⁾ Idem 1 dz. gld. ³⁾ Sluitpost der activa.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden p. st.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
19 Juni 1918	64.206	52.384	***	***	***
12 „ 1918	63.879	52.025	***	***	***
5 „ 1918	63.795	51.855	248.005	28.500	225.251
29 Mei 1918	63.451	51.051	247.790	28.500	224.251
20 Juni 1917	56.634	38.840	160.552	28.500	131.886
21 Juni 1916	61.708	35.215	121.480	28.500	85.189
22 Juli 1914	40.164	29.317	.....	.....	.....

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Reserve	Dektings-percentage 1)
19 Juni '18	53.750	95.050	36.122	125.187	30.272	18,77
12 „ '81	56.149	100.919	43.020	126.563	30.303	17,88
5 „ '18	56.404	101.558	38.664	131.905	30.389	17,82
29 Mei '18	56.788	106.486	41.056	135.270	30.850	17,50
20 Juni '17	45.230	105.888	50.143	119.457	36.245	21,37
21 Juni '16	42.187	73.383	51.200	91.549	44.943	31 1/2
22 Juli '14	11.005	33.633	13.735	42.185	29.297	52 1/2

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daarvan Goud	Kassenscheine	Circulatie	Dektings-percentage 1)
15 Juni 1918	2.466.387	2.345.959	1.631.021	12.042.060	34
7 „ 1918	2.466.172	2.345.823	1.630.987	12.034.194	34
31 Mei 1918	2.466.105	2.345.674	1.620.751	12.002.688	34
23 „ 1918	2.465.889	2.345.524	1.516.618	11.700.247	34
15 Juni 1917	2.583.180	2.533.349	527.448	8.224.024	38
15 Juni 1916	2.501.005	2.464.934	281.831	6.636.519	42
23 Juli 1914	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

1) Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Crt.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uitgegeven	In kas bij de Reichsbank
15 Juni 1918	14.936.677	7.904.740	8.931.500	1.615.200
7 „ 1918	14.308.910	7.364.024	8.918.500	1.615.800
31 Mei 1918	14.544.772	7.634.794	8.896.200	1.606.600
23 „ 1918	14.000.447	7.333.316	8.572.309	1.501.800
15 Juni 1917	9.474.203	4.816.296	4.791.000	509.800
15 Juni 1916	5.783.846	1.828.551	1.542.000	238.700
23 Juli 1914	750.892	943.964	.....	.....

RUSSISCHE STAATSBANK.

Sedert 5 November 1917 is geen bankstaat verschenen.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Bult.gew. voorsch. a/d. Staat
20 Juni '18	5.422.966	2.062.108	256.064	***	18.200.000
13 „ '18	5.410.662	2.062.108	253.552	1.434.272	17.950.000
6 „ '18	5.418.744	2.072.108	253.765	1.438.842	17.500.000
30 Mei '18	5.382.424	2.037.108	254.041	1.448.883	16.800.000
21 Juni '17	5.285.010	2.034.775	258.676	769.715	10.600.000
22 Juni '16	4.756.919	—	345.603	628.670	7.800.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitgestelde Wissels	Beleening	Bankbiljetten	Rek. Crt. Particulieren.	Rek. Crt. Staat
	1.334.892	1.078.679	960.059	28.414.297	3.928.095	67.882
1.477.568	1.079.659	956.648	28.232.073	3.876.273	53.227	
1.399.156	1.080.629	936.788	28.012.196	3.611.088	54.684	
1.120.605	1.083.957	929.427	27.343.372	3.339.833	46.064	
489.812	1.198.310	1.150.380	19.777.926	2.592.438	111.326	
389.706	1.473.229	1.227.876	15.734.907	2.054.492	32.030	
1.541.080	—	769.400	5.911.910	942.570	400.560	

SOCIÉTÉ GÉNÉRALE DE BELGIQUE. 1)

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. bultenl. saldi	Beleening van bultenl. vorder.	Beleening van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleen.	Circulatie	Rek. Crt. saldi
20 Juni '18	946.733	99.283	480.000	117.087	1.359.754	273.499
13 „ '18	942.091	99.268	480.000	116.576	1.362.655	265.552
6 „ '18	886.470	99.068	480.000	109.312	1.305.727	259.394
30 Mei '18	887.657	99.026	480.000	107.632	1.305.096	259.529
21 Juni '17	383.208	88.999	480.000	84.637	929.026	98.038
22 Juni '16	263.421	67.147	480.000	62.786	717.364	154.213

1) Sedert einde 1914 met de functie van circulatiebank belast.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goud	Waarvan voor dekking F. R. Notes	Waarvan in het buitenland	Zilver etc.	F.R. Notes in circulatie
22 Maart '18	1.802.814	899.919	52.500	59.558	1.429.509
15 „ '18	1.793.243	890.714	52.500	58.950	1.406.228
8 „ '18	1.788.198	916.969	52.500	59.685	1.383.990
1 „ '18	1.777.329	905.915	52.500	60.444	1.351.091
23 Maart '17	912.055	352.038	—	10.665	844.603

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Waarvan Kapitaal	Algem. Dektings-percentage 1)	Percent. Goud-dekking circulatie
22 Maart '18	871.999	1.882.396	74.011	59,6	63,-
15 „ '18	840.732	1.833.275	73.886	61,6	63,3
8 „ '18	838.292	1.815.835	73.624	59,2	66,3
1 „ '18	801.738	1.820.954	73.401	60,5	66,6
23 Maart '17	106.271	844.603	56.057	80,5	101,5

1) Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's met inbegrip van het kapitaal.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
15 Mrt. '18	681	11.923.007	1.152.208	11.029.244	1.392.492
8 „ '18	682	11.928.372	1.164.890	11.190.614	1.395.667
1 „ '18	676	11.994.184	1.089.152	11.119.448	1.375.066
21 Febr. '18	686	11.860.946	1.170.737	11.243.053	1.404.882
15 „ '18	679	11.527.276	1.139.386	11.089.879	1.381.799
8 „ '18	670	11.443.117	1.208.992	10.937.616	1.358.737
1 „ '18	675	11.523.854	1.203.956	10.896.831	1.359.956
25 Jan. '18	671	11.541.418	1.199.201	10.777.154	1.399.748

BANKSTATEN,
KWARTAALSGEWIJZE OPGENOMEN.
I. BANK VAN ITALIË.
(In millioenen Lires.)

Data	Goud	Zilver	Staats- fondsen	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
30 April 1918	836,2	78,6	220,1	1373,0	7252,7	1449,4
20 " 1918	836,2	79,1	220,1	1346,6	7149,9	1495,9
20 Mrt. 1918	836,7	79,0	***	1373,6	6828,2	1419,9
10 " 1918	836,6	79,8	***	1304,9	6775,9	1401,8
28 Febr. 1918	836,4	79,9	219,9	1352,9	6681,2	1396,0
20 " 1918	836,4	80,7	***	1249,4	6623,2	1474,0
10 " 1918	836,3	80,5	220,2	1295,3	6582,3	1328,3
31 Jan. 1918	836,2	80,9	220,2	1277,6	6563,4	1365,5
20 " 1918	836,1	86,6	223,5	1230,1	6556,1	1463,0
10 " 1918	835,9	86,6	222,5	1123,7	6567,5	1472,4
30 April 1917	851,4	65,2	214,5	934,1	4006,0	790,2
30 April 1916	1001,0	100,1	181,6	679,8	2937,5	747,5
20 Juli 1914	1106,5	90,4	203,9	632,5	1661,1	272,8

II. BANK VAN SPANJE.
(In millioenen Peseta's.)

Data	Goud	Zilver	Staats- fond- sen 1)	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
1 Juni 1918..	2066,9	708,5	630,2	826,0	2928,6	1002,9
25 Mei 1918..	2060,9	708,7	633,2	804,2	2926,8	988,8
18 " 1918..	2052,6	706,8	636,6	755,3	2935,7	915,8
11 " 1918..	2052,0	703,8	628,0	759,0	2951,1	906,5
4 " 1918..	2042,1	705,0	624,6	763,3	2943,9	882,5
27 April 1918..	2039,7	710,9	627,1	747,4	2910,8	885,2
20 " 1918..	2027,6	707,0	625,3	755,8	2912,5	871,9
13 " 1918..	2021,9	704,3	624,7	774,4	2914,4	880,9
6 " 1918..	2014,3	703,2	624,1	788,2	2900,6	870,6
30 Maart 1918..	2007,3	708,5	627,0	758,8	2853,1	846,6
23 " 1918..	1998,7	706,0	625,4	760,5	2850,4	844,2
16 " 1918..	1998,4	704,8	624,8	758,6	2863,7	852,4
9 " 1918..	1997,8	704,3	624,1	766,7	2869,2	856,0
2 " 1918..	1993,5	709,8	624,0	785,2	2849,0	857,2
2 Juni 1917..	1474,2	754,6	629,2	791,2	2424,7	772,1
3 Juni 1916..	1011,9	766,6	494,4	702,7	2158,2	753,9
24 Juli 1914..	543,5	729,8	494,4	783,8	1919,0	497,9

1) Inclusief de schuld van de schatkist in rek.-crt.

III. ZWITSERSCHE NATIONALE BANK.
(In millioenen Francs.)

Data	Goud	Zilver	Dar- le- hens- kas- scheine	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
15 Juni 1918..	384,7	58,2	20,1	326,5	676,4	123,0
7 " 1918..	380,1	57,2	19,9	318,2	689,6	106,6
31 Mei 1918..	381,1	57,4	19,1	336,5	705,0	106,0
23 " 1918..	376,1	56,8	19,9	303,4	671,8	102,8
15 " 1918..	376,4	56,3	21,0	310,7	681,2	101,5
7 " 1918..	376,8	55,5	21,3	336,2	697,6	104,5
30 April 1918..	376,5	55,8	21,2	325,0	700,2	82,9
23 " 1918..	375,4	56,6	21,5	279,3	660,3	86,2
15 " 1918..	374,3	55,9	21,5	289,7	665,5	88,3
6 " 1918..	373,3	55,3	21,6	351,0	683,7	130,5
30 Maart 1918..	371,7	54,8	21,5	340,7	695,6	109,4
23 " 1918..	370,2	56,4	20,6	266,1	646,4	103,7
15 Juni 1917..	340,8	52,7	5,6	203,8	500,0	119,1
15 Juni 1916..	255,6	55,7	17,5	191,3	406,4	145,8
23 Juli 1914..	180,1	18,9	—	107,8	267,9	50,7

IV. NATIONALE BANK VAN DENEMARKE.
(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Zilver	Vor- de- ringen op het buitenl.	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
31 Mei 1918..	184,1	2,4	66,7	232,0	344,9	110,0
30 April 1918..	184,1	2,4	62,8	225,5	347,7	99,4
30 Maart 1918..	184,8	2,5	56,9	194,1	351,0	60,4
31 Mei 1917..	179,9	2,4	43,9	147,1	298,6	51,3
31 Mei 1916..	144,2	4,1	61,9	118,1	262,6	38,3
30 Juni 1914..	75,6	6,6	19,8	95,6	159,8	4,8

V. ZWEEDSCHE RIJKBANK.
(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Vor- de- ringen op het buitenl.	Staats- fond- sen	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
15 Juni 1918..	258,3	131,3	96,4	232,1	634,2	134,6
8 " 1918..	258,5	135,5	96,7	248,5	625,7	117,7
1 " 1918..	258,7	127,0	96,9	236,4	637,5	94,5
25 Mei 1918..	259,3	128,2	72,1	234,5	583,7	113,3
18 " 1918..	259,3	129,8	69,7	239,3	595,2	105,2
11 " 1918..	263,9	133,3	69,8	242,0	605,9	98,0
4 " 1918..	257,5	136,8	69,9	243,0	617,3	88,7
27 April 1918..	257,7	137,4	69,9	234,5	591,9	106,5
20 " 1918..	257,8	132,9	70,1	242,9	594,8	111,7
13 " 1918..	257,8	135,7	70,2	282,2	609,4	129,0
6 " 1918..	258,0	131,5	70,3	283,8	623,9	117,9
30 Maart 1918..	258,1	131,5	70,6	285,2	630,7	127,1
22 " 1918..	244,8	131,2	70,9	265,6	579,1	146,5
16 " 1918..	234,9	129,5	71,3	264,7	589,6	125,5
16 Juni 1917..	202,8	127,5	76,4	139,0	438,2	111,3
17 Juni 1916..	166,2	156,0	78,6	42,9	326,1	103,3
25 Juli 1914..	105,8	115,6	28,0	92,4	206,2	68,2

VI. BANK VAN NOORWEGEN.
(In millioenen Kronen.)

Data	Goud	Vor- de- ringen op het buitenl.	Effecten	Dis- conto's en Beleen.	Circu- latie	Rek. Crt.
15 Juni 1918..	120,1	66,7	12,9	333,3	356,1	114,0
8 " 1918..	120,1	66,9	12,9	329,0	356,2	110,2
31 Mei 1918..	120,1	67,3	12,9	329,2	356,6	113,7
22 " 1918..	120,1	69,2	12,9	322,5	354,2	111,7
15 " 1918..	120,1	69,4	12,9	327,7	356,5	112,8
7 " 1918..	122,2	64,4	12,9	335,6	358,9	115,3
30 April 1918..	122,2	66,2	12,9	334,2	358,3	117,0
22 " 1918..	122,2	65,2	12,9	334,9	358,0	117,2
15 " 1918..	122,2	66,2	12,9	337,1	357,1	122,3
8 " 1918..	122,3	62,2	12,9	337,9	351,9	126,6
30 Maart 1918..	122,3	60,6	12,9	335,3	349,5	124,0
22 " 1918..	122,3	65,7	12,9	341,1	341,8	143,0
15 Juni 1917..	128,9	80,2	12,7	237,5	278,8	132,5
15 Juni 1916..	118,8	95,8	13,8	94,6	211,6	67,5
22 Juli 1914..	52,4	65,7	8,9	79,3	120,8	10,7

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 24 Juni 1918.

Het zijn voornamelijk de gebeurtenissen in Oostenrijk-Hongarije geweest, die in de achter ons liggende week de internationale beurzen in spanning hebben gehouden. In ons vorig overzicht konden wij hier ter plaatse reeds gewag maken van onrustbarende teekenen, die zich in de hoofdstad van Oostenrijk hadden voorgedaan en spraken wij de onderstelling uit, dat het weder aangevangen offensief aan het Italiaansche front meer ontstaan was als afleiding voor binnenlandsche ongeregelheden, dan als vrucht van goed voorbereide aanvalsplannen. De jongste berichten van de Piave, waarin gewag wordt gemaakt van het terugtrekken der Oostenrijksche legers over deze rivier, hebben ter beurze algemeen deze opvatting versterkt en hebben er niet toe bijgedragen een meer optimistische stemming naar voren te doen komen.

Vooraf te Berlijn was de tendens meerendeels gedrukt. Hier concentreerden zich namelijk nog meerdere invloeden, die alle een neerdrukkende stemming tengevolge hadden. Voorop stond ongetwijfeld de vrees voor het uithoudingsvermogen van den Oostenrijkschen bondgenoot, welke zich allereerst uitsprak in een daling van den stand der desbetreffende valuta. Deze reactie was des te heftiger, omdat Duitschland tot nu toe steeds de waardeering van de Oostenrijksche Kroon, ongeacht den stand dezer valuta in het buitenland, op een zeer hoog peil heeft gehouden. Van 3 Februari 1917 tot den 4den Januari 1918 was de omrekeningskoers voor Kronen vastgesteld op Mk. 64,25, terwijl van 10 Januari j.l. tot 11 Juni toe deze koers zelfs tot 66,60 was verhoogd. Sindsdien echter moest het peil voortdurend omlaag worden geschroefd, niet het minst doordat een buitengewoon uitgebreide smokkelhandel was ontstaan; bij pakketten van honderdduizenden Kronen tegelijk werden

de bankbiljetten ingevoerd, meestal van uit Zwitserland, waar deze valuta op een pariteit van circa 57 te verkrijgen was. Men ziet hieruit, dat de aanleiding tot de depressie hoofdzakelijk van het buitenland is uitgegaan en dat in Duitschland zelve een sterke neiging bestond, om den toestand lang zoo gunstig mogelijk voor te stellen.

Behalve deze factor was het aftreden van den Bulgaarschen minister-president Radoslawof een aanleiding voor de Berlijnsche beurs om zeer ongeanimeerd gestemd te zijn. Men geeft zich ter beurze terdege rekenschap van het feit, dat met dezen minister is heengegaan een man, die steeds blijken heeft gegeven met zijn sympathieën aan de zijde der Centrale Mogendheden te staan en dat hij is vervangen door iemand, waarvan op zijn minst ditzelfde niet kan worden gezegd. Een en ander, tezamen met de economische en financiële moeilijkheden, waarin de vierde bondgenoot, Turkije, zich bevindt, doet het verklaarbaar voorkomen, dat de internationale politiek te Berlijn eenige redenen tot bezorgdheid heeft gegeven. Te sterker valt dit op, als men ziet, dat het adres, door de Kamerleden, bestuur van den Nederlandschen Anti-Oorlogsraad tot onze Staten Generaal gericht, zelfs een moment weerklank ter beurze van Berlijn heeft kunnen vinden, hetgeen zich uitsprak in een iets grooteren kooplust, terwijl de weigering van de Engelsche regering inzake het verstrekken van reisgelegenheid aan den heer Troelstra aan den anderen kant een deprimeerenden invloed heeft gehad. Algemeen is het uitzicht op vrede thans de factor, die den krachtigsten stimuleerenden invloed kan uitoefenen.

Overigens hebben ook interne aangelegenheden een woordje medegesproken. De overspeculatie maakt nog voortdurend een onderwerp van debat uit. Deze heeft dan ook werkelijk exorbitante vormen aangenomen, al is het nog niet zoo sterk als in Zweden en Noorwegen, waar de beursmakelaars er reeds toe zijn overgegaan voor het bedrag van aankoop drie- of viermaandswissels op hun cliënten af te geven, welke traites dan onder hun verantwoordelijkheid en tegen onderpand van de aangekochte fondsen door sommige banken worden gediscoonteerd. Doch ook te Berlijn heeft de overspeculatie reeds danig om zich heen gegrepen, zooals wij reeds herhaaldelijk hier ter plaatse gelegenheid hebben gehad uiteen te zetten. Het Pruisische Handels-ministerie heeft thans deze zaak ter hand genomen, hetgeen aanvankelijk ook heeft medegewerkt de markt te deprimeeren. Bij het verder bekend worden der gevoerde besprekingen is deze stemming echter geheel veranderd; gebleken is namelijk, dat met maatregelen van hoogerhand ten deze niets te bereiken valt. Teneinde toch de speculatie tegen te gaan, moet men de oorzaken aantasten en waar deze te vinden zijn in de oorlogsomstandigheden zelf, ligt het voor de hand, dat de krankheid der speculatie, die slechts als een uitwas, een ziektegeval, te beschouwen is, niet door voorgeschreven maatregelen, die dan ook nog voor het grootste deel op technisch gebied zouden moeten vallen, te genezen is. Het initiatief tot speculeeren is n.l., op een enkele uitzondering na, niet van de betrokken banken of bankiers, doch van het publiek uitgegaan en dit is op zijn beurt er weder toe gebracht door een complex van aanleidingen. Tot de voorname behoort wel de buitengewone geld-oversvloed. En het is wel eigenaardig, dat deze juist te voorschijn is geroepen door het lichaam, dat thans de excessen daarvan wil bestrijden, door den Staat. Deze toch is in verreweg de meeste gevallen opgetreden als de eenige en steeds als de grootste koper, waarbij niet steeds op het minimum der te besteden prijzen is gelet. In den aanvang van den oorlog was dit ongetwijfeld begrijpelijk; tot iederen prijs moesten de diverse benodigdheden worden aangeschaft. Doch ook in het verder verloop van den krijg, toen derhalve geen rekening meer gehouden behoeft te worden met de belangen der fabrikanten, die dure machines en kostbare uitbreidingen hebben moeten aanschaffen, resp. ter hand nemen en die dan ook destijds een billijke vergoeding konden erlangen voor het risico van een spoedig niet meer rendabel worden dezer machines en vergrooingen van hun capaciteit, werden buitengewone vergoedingen betaald. En deze konden ten slotte niet meer haar weg vinden in afschrijvingen, reserves, enz. doch moesten in den vorm van dividenden; bonus, e.d. aan het publiek worden uitgekeerd. Dit ging samen met een opvoeren van de koersen der aandelen, waardoor bij verkoop groote winsten gerealiseerd konden worden, die dan weder werden besteed tot het aankopen van andere waarden, welke nog niet, of niet in gelijke mate van de beurs-prosperiteit hadden geprofiteerd.

Ook een psychologische zijde is aan het vraagstuk te ontdekken. Stelt men de Deutsche Staatsschuld op circa 100 milliard Mark, dan komen ieder halfjaar ongeveer 2½ milliard Mark aan interest tot uitbetaling. Teneinde deze opbrengst voor den Staat mogelijk te maken, moet nieuw geld worden verkregen en waar dit in Duitschland nog niet

in belangrijke mate langs den weg van belastingen geschiedt, ontstaat bij den vermogenden de vrees voor toekomstige zeer zware heffingen, zooals men in het buitenland reeds aanschouwen kan. Deze vrees brengt velen tot verkivistende uitgaven; het geld, dat thans wordt verspild, is voor den Staat verloren en brengt aan den anderen kant velen er toe het gemakkelijk verkregene ter beurze in talrijke speculaties te besteden.

Het spreekt vanzelf, dat aan al deze factoren met voorschriften geen eind te maken is; de onderhandelingen in het Pruisische ministerie moeten dan ook als zuiver academisch worden beschouwd.

Ook voor vaste-rente-dragende waarden is de vraag in de achter ons liggende berichtsperiode niet ruim geweest, hoewel de termijn der diverse rentebetalingen thans is aangebroken. Deze omvat op het oogenblik, met inbegrip van de coupons der zesde Deutsche oorlogsleening (die thans voor het eerst vervallen) een bedrag van, naar schatting, 800 millioen Mark. Vroeger werden deze bedragen bij voorkeur in obligaties, enz. belegd, doch waar de vrees bestaat, dat deze in de toekomst met een heffing van 2 pro mille belast zullen worden, geeft het publiek de voorkeur aan andere beleggingen. Ook de zeer ongenanimeerde stemming voor Oostenrijksch-Hongaarsche waarden werkte er toe mede, den verkoopdrang te doen overheerschen.

Te Parijs is de tendens iets vaster geweest, ten deele door dezelfde oorzaken, die te Berlijn deprimeerend hebben gewerkt. Hierdoor was ook het teleurstellende verslag van de Suezkanaal-Maatschappij niet in staat een ongunstige werking uit te oefenen. Men vindt een uittreksel van dit verslag in de rubriek „Aanteekeningen”.

Te New York heeft de opwaartsche beweging verderen voortgang kunnen maken, hoewel het tempo iets in snelheid is afgenomen. Naar het schijnt, worden thans conferenties gehouden, teneinde nieuwe prijzen voor de producten der „zware” industrie vast te stellen en algemeen is men van meening, dat van verlaging geen sprake zal zijn. zelfs verluidd, dat de prijzen van koper tot 25 dollarcent per pond (thans 23½ dollarcent) opgevoerd zullen worden en is men optimistisch gestemd inzake de maximumopbrengst van staal. Ook zijn de onderhandelingen omtrent den verkoop van de Engelsche ondermaatschappijen der International Mercantile Marine Trust nog gaande en, hoewel een beslissing nog niet gevallen is, neemt men aan, dat het ten slotte tot een winstgevenden verkoop zal komen. Onder deze omstandigheden en in verband met het optimisme aangaande het verdere verloop van den oorlog, bestaat nog voortdurend goede kooplust, waardoor bijna alle in Wallstreet verhandelde fondsen een hooger peil konden bereiken.

Te onzent is de stemming uiterst kalm gebleven gedurende het grootste gedeelte van de week. Voor Staatsfondsen bestond, wat de binnenlandsche soorten betreft, geen meerdere belangstelling, dan wij in den regel gewend zijn; van de buitenlandsche obligaties dienen hier 4½ pCt. Japan 2e Serie te worden genoemd, die eerder aangeboden waren. Overigens verkeerde de beleggingsmarkt in een vrijwel apathische houding.

	18 Juni	21 Juni	24 Juni	Rijzing of daling.	
4½ % Ned. W. Schuld	91 ¹⁰ / ₁₆	91 ³ / ₄	91 ³ / ₄	— ³ / ₁₆	
4½ % „ „ „ „	1916	92 ³ / ₄	92 ¹ / ₂	92 ¹ / ₈	— ³ / ₈
4 % „ „ „ „	1916	85 ³ / ₄	85 ³ / ₄	85 ¹ / ₂	— ¹ / ₄
3½ % „ „ „ „	78	77	76 ¹ / ₂	— 1½	
3 % „ „ „ „	69 ⁹ / ₁₆	68 ³ / ₄	69 ⁹ / ₁₆	—	
2½ % Cert. N. W. S.	58 ³ / ₄	58 ³ / ₄	58 ¹³ / ₁₆	+ ¹ / ₁₆	
5 % Oost-Indië 1915	96 ¹ / ₁₆	96 ¹ / ₁₆	96 ¹ / ₁₆	+ ¹ / ₄	
4 % Hongarijé Goud	44	44	44	—	
4 % Oostenr. Kronenrente	36	32 ⁷ / ₈	31 ¹ / ₄	— 4 ³ / ₄	
5 % Rusland 1906	24	24 ⁷ / ₈	25 ¹ / ₂	+ 1½	
4½ % Iwangoerod Dombro . .	21	23 ¹ / ₄	23 ¹ / ₄	+ 2 ⁷ / ₈	
4 % Rusland Cons. 1880 . .	23 ¹ / ₂	22 ⁷ / ₈	21 ¹ / ₂	— 2	
4 % Rusl. bij Hope & Co. . .	24 ¹ / ₄	23 ³ / ₄	23 ¹ / ₄	— 1	
4 % Servië 1895	—	27	28	—	
4½ % China Goud 1898 . .	53 ¹ / ₂	53 ¹ / ₂	53 ¹ / ₂	—	
5 % Brazilië 1895	57	57	56 ¹ / ₂	— ½	

Dit was tegen het einde van de berichtsperiode niet het geval voor de aandelenmarkt. Vooral de *scheepvaartafdeeling* gaf plotseling blijk van een sterke opleving, die op het oogenblik waarop wij dit schrijven, nog niet volkomen haar verklaring heeft kunnen vinden. Speciaal aandelen Hollandsche Stoomboot werden tot sterk verhoogde prijzen en bij flinke omzetten uit de markt genomen, naar ter beurze verluidd, in verband met de mogelijkheid tot hervatting der vaart voor deze maatschappij. Doch ook de overige soorten werden over het geheel hooger gewaardeerd. Het niet-uitvaren van het convooi naar Indië heeft verdeelde gevoelens te voorschijn geroepen. Eenerzijds wekte deze gebeurtenis

veroutrusting, wyl men er de mogelijkheid van complicaties in zag, anderzijds ontstond een gevoel van opluchting, omdat nu geen aanstoot, aan welke buitenlandse mogendheid, dan ook, zou worden gegeven. Aan den anderen kant werkten de berichten, dat de eerste betalingen, voor de door de geassocieerden gerequireerde schepen door verschillende maatschappijen reeds zijn ontvangen, zeer stimuleerend. Als geheel verlaat de scheepvaartmarkt dan ook de berichtsperiode op het hoogste peil en in opgewekte stemming. Voor de emissie van Nievelt Goudriaan bestond zeer speciaal groote belangstelling.

	18 Juni	21 Juni	24 Juni	Rijzing-of daling.
Holland-Amerika-Lijn	366 1/8	370 1/8	371 3/4	+ 5 3/4
" " " gem.eig.	350 3/4	353 1/2	353	+ 2 1/4
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij ..	269	265	268	- 1
Holl. Alg. Atl. Stoomv.-Mij.	164	168 1/2	169	+ 5
Hollandsche Stoomboot-Mij..	206 1/2	206 1/2	213	+ 6 1/2
Java-China-Japan-Lijn	265 3/4	263	270	+ 4 1/4
Kon. Hollandsche Lloyd	165 1/4	165	165 1/2	+ 1/4
Kon. Ned. Stoomboot-Mij...	233	230	234 1/2	+ 1 1/2
Kon. Paketvaart-Mij.....	251	247	252	+ 1
Maatschappij Zeevaart	280	280	280 1/2	+ 1/2
Nederl. Scheepvaart-Unie ..	250 1/8	248 1/2	251 3/4	+ 1 1/8
Nievelt Goudriaan	1120	442 1/2	497 1/2*	- 622 1/2
Rotterdamsche Lloyd.....	245 1/2	243 3/8	247 7/8	+ 2 3/8
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg“	340	340	340	
" " „Nederland“ ..	247	244 1/2	246 1/2	- 1/2
" " „Noordzee“ ..	195	191	193 1/2	- 1 1/2
" " „Oostzee“	307 1/2	306	309	+ 1 1/2

* ex dividend.

Op de overige afdelingen der locale markt heeft deze omstandigheid mede een gunstige uitwerking gehad. Wel bleef de handel hier meer beperkt, doch groote verkoopen kwamen niet voor en zelfs waren hier en daar nieuwe aankoope op te merken. De *rubberafdeeling* zelfs kon zich in een matig herstel verheugen, ondanks de minder opgewekte berichten, die ons van uit de markt te Londen, voor zoover het ruwe product betreft, bereikten. Ook in enkele minder-courante waarden, als aandelen Gogo-Niti, kwamen afdoeningen tot stand.

De *tabaksafdeeling* bleef eveneens vast, doch zonder bepaalde „features“; de gepubliceerde verslagen van verschillende maatschappijen ademen echter over het geheel een opgewekte tendens, vooral voor zoover het de naaste toekomst betreft.

Een uitzondering vormde de markt voor *cultuurwaarden*. In het midden der vorige week liepen ter beurze geruchten, dat Engeland geen schepen beschikbaar zou wenschen te stellen voor het transport van suiker van uit Indië, hetgeen voor het grootste gedeelte wel als de oorzaak van de lusteloze houding moet worden aangemerkt. Later echter werd dit bericht gerectificeerd door de mededeeling, dat aan Engelsche zijde geen enkel bezwaar bestond tegen het offeren van scheepsgelegenheid, doch dat de benodigde tonnenmaat eenvoudig niet beschikbaar was. Hoewel de motivering ongetwijfeld veel vriendelijker ten opzichte van ons land luidt, valt niet te ontkennen, dat in de praktijk een en ander neerkomt op een zware handicap voor onze suikerondernemingen in Nederlandsch-Indië. De stemming voor aandelen Handelsvereniging „Amsterdam“, Cultuur-Maatschappij der Vorstenlanden, enz. kon dan ook niet veel verbetering aantonen.

Ook de *petroleumafdeeling* is na de zeer geanimeerde houding van de vorige berichtsperiode in reactie getreden. Wel valt voor aandelen Kon. Petr. Mij. steeds een neiging tot mounteren op te merken, doch, indien deze eenigen voortgang van betekenis maakt, wordt zij meestentijds tegengehouden door verkoopen, naar men zegt, voor rekening der Engelsche regeering. Ook verluiddde, dat de Sumatra Palembang Maatschappij, die, naar men weet, zich in liquidatie bevindt en wier eenige bezit bestaat uit de „holding“ van aandelen Koninklijke, zich als verkoopster in de markt bevindt. Hoe het zij, aan de beurs is in ieder geval een uiterst geanimeerde tendens voor aandelen Koninklijke op te merken; ondanks het buitengewoon groote aanbod kon de koers zich op het verhoogde niveau zeer gemakkelijk handhaven.

De overige petroleumsoorten waren iets zwakker van toon, in verband met de minder gunstige houding van de beurs te Berlijn, die, althans voor hetgeen aandelen Steauna Romana betreft, voor onze markt de stemming geeft.

	18 Juni	21 Juni	24 Juni	Rijzing-of daling.
Amsterdamsche Bank	177 1/4	178	179	+ 1 3/4
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	172	170 1/4	170 3/4	- 1 1/4
Rotterd. Bankvereniging ..	133 3/8	134 3/8	134 1/4	+ 7/8

	18 Juni	21 Juni	24 Juni	Rijzing-of daling.
Amst. Superfosfaatfabriek..	167	166 1/4	166 1/4	- 3/4
Van Berkel's Patent	157 3/4	161	161	+ 3 1/4
Insulinde Oliefabriek.....	214 3/4	214	214 1/2	- 1/4
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	104 7/8	104 13/10	105	+ 1/8
Ned. Scheepsbouw-Mij.	158 3/4	156 1/2	158 1/2	- 1/4
Philips' Gloeilampenfabriek	337	330	330	- 7
R. S. Stokvis & Zonen	516 1/2	514	508 1/4	- 8 1/4
Vereenigde Blikfabrieken ..	124	125	125	+ 1
Compania Mercantil Argent.	215 1/8	214 3/4	214 1/2	- 3/8
Cultuur-Mij. d. Vorstenland.	115	111 1/4	111 1/4	- 3 3/4
Handelsver. Amsterdam....	285 3/4	282 1/8	285 1/2	- 1/4
Holl. Transatl. Handelsver.	133	134 3/4	134	+ 1
Linde Teves & Stokvis	227 3/4	224	224	- 3 3/4
Van Nierop & Co's Handel-Mij	192	190	190 1/2	- 1 1/2
Tels & Co's Handel-Mij	183	180	179 1/2	- 3 1/2
Gecons. Holl. Petroleum-Mij	213 3/4	210 3/8	214 3/4	- 3
Kon. Petroleum-Mij.	549 1/2	541 3/4	546 1/2	- 3
Orion Petroleum-Mij.....	81 11/16	81 1/8	80 1/2	- 1 3/10
Steauna Romana Petr.-Mij..	206 1/2	203 3/4	202	- 4 1/2
Amsterdam-Rubber-Mij....	159	157 3/8	160	+ 1
Nederl.-Rubber-Mij.	99 1/2	97 1/2	100	+ 1/2
Oost-Java-Rubber-Mij.	203	204	203 1/2	+ 1 1/2
Deli-Maatschappij	435	433 1/4	440	+ 5
Medan-Tabak-Maatschappij..	204	200	207	+ 3
Senembah-Maatschappij	594 1/2	590	595	+ 1/2

De *Amerikaansche markt* was levendig voor Steels en Marinewaarden, geheel in overeenstemming met de beurs te New York. Doch, hoewel de onzeten in sommige overige soorten zeer beperkt bleven, waren deze toch over het geheel goed gevraagd. Dit geldt met name voor aandelen Kausas City Southern, preferente Hide & Leather en General Cigar. Meestentijds loopt men te onzent ook de verwachte New Yorksche stemming vooruit, vooral, indien het middagcommuniqué van de Duitsche legerleiding frapperende bijzonderheden bekend maakt.

	18 Juni	21 Juni	24 Juni	Rijzing-of daling.
American Car & Foundry ..	78 1/2	72 1/2	72 1/2	- 6
Anaconda Copper	130	130 3/10	131	+ 1
Un. States Steel Corp.	90 3/10	91 3/4	92 11/32	+ 2 1/32
Atchison Topeka.....	82	81 1/4	80 5/8	- 1 3/8
Southern Pacific.....	80 1/4	79	79	- 1 1/4
Union Pacific.....	119 1/2	119 1/2	119 1/2	
Int. Merc. Marine afgest.....	31 3/8	31	31 1/10	- 3/10
" " " " prefs.	104 3/8	104	104	- 3/8

De *goudmarkt* toonde enige neiging tot stroefheid in verband met de naderende maandwisseling en met het oog op de eischen, die de aangekondigde en reeds doorgevoerde nieuwe emissies wellicht binnenkort zullen stellen.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN.

25 Juni 1918.

Sedert ons vorig weekbericht heeft ons geen nieuws van betekenis bereikt. De prijzen van tarwe, maïs en haver aan de Noord- en Zuid-Amerikaansche markten bleven vrijwel onveranderd. Ondanks zeer kleine tarweverschepingen is de zichtbare voorraad in de Vereenigde Staten, die reeds buitengewoon klein was, nog iets verder gedaald. Hij bedroeg op 24 Juni 435.000 bushels tegen 15 1/2 miljoen bushels op 25 Juni 1917. De aanvoeren aan de Westelijke markten bleven iets grooter dan tot voor korten tijd het geval was. Uitbreiding van de „Noord-Amerikaansche verschepingen“ van tarwe van den vorigen oogst mag echter nauwelijks worden verwacht. Maïs wordt in de Vereenigde Staten nog steeds in groote hoeveelheden ter markt gebracht. De zichtbare voorraad daarvan is zeer veel grooter dan in het vorige jaar.

Reeds herhaaldelijk is in den laatsten tijd gewezen op de groote uitbreiding van den graanverbouw in Groot-Britannië en Ierland en er bestaat alle aanleiding, die uitbreiding als voorbeeld te stellen voor ons land, waar scheuren van weiland weliswaar in dit voorjaar is ter hand genomen, doch waar de vermeerdering van het bouwland nog steeds te gering is.

In het Vereenigd Koninkrijk waren in 1868 3.937.000 acres met tarwe bezaaid. In 1913 was dit aantal gedaald tot 1.791.569, doch voortdurende uitbreiding van den graanverbouw gedurende de oorlogsjaren heeft er toe geleid, dat voor het seizoen 1917/18 de met tarwe bezaaide oppervlakte in Engeland en Wales alleen weder tot 2.655.000 acres is gestegen. In deze beide delen van het Vereenigd Koninkrijk bedraagt de oppervlakte van den voor graan, peulvruchten

Noteeringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Juli	Mats Juli	Haver Juli	Tarwe Juli	Mats Juli	Lijnzaad Juli
22 Juni '18	220 ³⁾	143	72 1/2	12,45	5,35	24,10
15 Juni '18	220 ³⁾	145	70 7/8	12,45	5,55	24,50
22 Juni '17	210	155 1/4	63 1/2	18,15	12,80	23,—
22 Juni '16	102 7/8	73 3/8	39 7/8	7,20	4,15	11,45
22 Juni '15	103 1/4	73 1/4	44	11,30	4,95	11,10
20 Juli '14	82 ¹⁾	56 3/8 ¹⁾	36 1/2 ¹⁾	9,40 ²⁾	5,38 ²⁾	13,70 ²⁾

¹⁾ per Dec. ²⁾ per Sept. ³⁾ offic. vastgest. locoprijis

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten.	24 Juni 1918	17 Juni 1918	24 Juni 1917
Tarwe	572,50 ¹⁾	572,50 ¹⁾	588,— ¹⁾
Rogge (No. 2 Western) ..	—	—	nom.
Mais (La Plata)	—	—	345,— ¹⁾
Gerst (46 lb. feeding)....	—	—	345,— ¹⁾
Haver (inlandsche)	21,— ¹⁾	21,— ¹⁾	20,— ¹⁾
Lijnkoeken (Noord-Ame-rika van La Plata-zaad)	—	—	200,— ¹⁾
Lijnzaad (La Plata)	—	—	nom.

¹⁾ Regeeringsprijis.

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor verbruik in Nederland.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	16-22 Juni 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdvak 1917	16-22 Juni 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdvak 1917	1918	1917
Tarwe.....	—	—	243.231	—	—	38.227	—	281.458
Rogge	—	—	8.465	—	—	—	—	8.465
Boekweit	—	—	2.314	—	—	—	—	2.314
Mais	—	—	93.014	—	—	67.438	—	160.452
Gerst	—	—	30.600	—	—	11.886	—	42.486
Haver	—	—	10.025	—	—	27.269	—	37.294
Lijnzaad	—	—	8.322	—	—	7.560	—	15.882
Lijnkoek.....	—	—	34.078	—	—	27.785	—	61.863
Tarwemeel	—	—	18.259	—	—	3.051	—	21.310

AANVOEREN in tons van 1000 K.G. voor België.

Artikelen.	16-22 Juni 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdvak 1917	16-22 Juni 1918	Sedert 1 Jan. 1918	Overeenk. tijdvak 1917	1918	1917
Tarwe	—	117.953	202.550	—	—	—	117.953	202.550
Mais	—	66.843	7.479	—	—	—	66.843	7.479
Rogge	—	5.174	—	—	—	—	5.174	—
Tarwemeel	—	—	—	—	—	—	—	—
Gerst	—	13.347	667	—	—	—	13.347	667

en aardappelen gebruikten grond ruim 2 miljoen acres meer dan 2 jaar geleden. Voor het geheele land wordt de vermeerdering geschat op 3 miljoen acres.

Met groote waardeering wordt in Engelsche berichten over dit onderwerp melding gemaakt van den verbouw in het klein. Voor den oorlog waren er in Engeland en Wales ongeveer 250.000 „allotment holders”, kleine verbouwers, die in volkstuinten of op andere wijze voornamelijk voor eigen gebruik artikelen als aardappelen en peulvruchten verbouwden. Hun aantal is nu meer dan 1 1/2 miljoen en de op deze wijze verkregen voedselproductie wordt op 1 1/2 miljoen ton geschat.

SUIKER.

De verdere ontwikkeling der beetwortels kon in de meeste landen onder gunstige weersomstandigheden plaats hebben.

De zichtbare voorraden bedragen volgens F.O. Licht:

	1918	1917	1916
Duitsland } 1 Sept. ¹⁾ 400.000* 250.000* 545.000* tons			
Hamburg } 1 „ ¹⁾ 250.000* 305.000* 478.000* „			
Oostenrijk 1 „ ²⁾ 39.012 58.525 141.454 „			
Frankrijk 15 Mei 86.902 125.400 37.977 „			
Nederland 1 Febr. 114.548 106.251 71.358 „			
België 1 Nov. ¹⁾ 259.929 135.699 195.267 „			
Engeland			
Totaal Europa 1.150.391 980.875 1.469.056 tons			
V. S. v. N. A. 4 April 22.729 287.916 104.915 „			
Cubahavens 30 „ 1.042.077 563.239* 930.585 „			
Totaal 2.215.197 1.832.030 2.504.056 tons			

* Raming. ¹⁾ 1917/16/15. ²⁾ 1916/15/14. ³⁾ 6 havens.

Op 1 Juni waren de voorraden in de voornaamste Britsche havens a.v.:

	1918	1917	1916
London	84.477	24.825	23.880 tons
Liverpool	40.755	16.790	12.789 „
Clyde	35.258	6.841	7.104 „
Totaal 160.490 48.456 43.773 tons			

In Engeland werd de bepaling uitgevaardigd, dat fabrikanten van suikerhoudende artikelen, met uitzondering van die van jam, melk en bier, gedurende het eerstvolgende jaar slechts 25 % mogen gebruiken van hun suikerverbruik gedurende 1915.

Op Java kwamen nog enkele verkoopen tot stand tot ongeveer de laatste prijzen.

De Amerikaansche markt is onveranderd.

Uit onderstaande gegevens betreffende den Cuba-oogst

laat zich de gevolgtrekking maken, dat er weinig kans bestaat, dat de totale oogst het cijfer van 3 miljoen aanmerkelijk zal overschrijden.

Cuba-statistiek:

	1918	1917	1916
Ontv. der week tot 1 Juni	72.483	52.545*	48.515 tons
Totaal sedert 1 Dec. 1917	2.696.749	2.267.269	2.730.362 „
Werkende fabrieken....	95	?	32

* 6 havens.

NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per Juni	Londen			New York 96% Centrifugals.
		Tates Cubes No. 1	White Javas fob.	Americ. Granulated fob.	
21 Juni 1918....	f —	64/9	—	—	5,92
14 „ 1918....	—	64/9	—	—	5,92
21 Juni 1917....	„ 23,—	53/9	—	—	5,96
21 Juni 1916....	„ 30,—	47/1 1/2	20/6	30/3	6,30
21 Juli 1914....	„ 11 13/8	18/—	—	—	3,26

KATOEN.

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons, Manchester, dd. 16 Mei 1918.

De positie van Amerikaansche katoen is sedert de vorige week vrijwel onveranderd. Eerst waren de weekberichten iets minder gunstig, waardoor de markt vaster opende, doch later werden deze berichten weer beter en de markt sluit vrijwel op dezelfde prijzen. In Egyptische katoen zijn nogal zaken gedaan en prijzen zijn vaster, hoewel de zichtbare voorraad dubbel zoo groot is als verleden jaar.

Behalve eenigé regeeringsorders wordt er in Amerikaansche garens vrijwel niets gedaan. Deze contracten zijn hoofdzakelijk voor de grove nummers, maar ook de medio- en fijne nummers, die slechts schaarsch aangeboden worden, blijven zeer vast. Getwijnde garens worden niet gevraagd en hoewel fabrikanten daarvan nog goed van orders zijn voorzien, is het wel mogelijk, dat prijzen daarvan, die nu abnormaal hoog zijn, later zullen dalen. Wat export betreft is er nogal vraag voor Frankrijk, maar nu de verscheping naar dat land zoo slecht blijft, is er niet veel animo voor deze zaken. Men verwacht, dat er spoedig licences voor Noorwegen zullen worden gegeven, en zullen er dan ook wel weer zaken voor die markt gedaan kunnen worden. De gereedliggende garens zullen echter wel reeds voldoende zijn om de weeftouwen daar nog geruimen tijd aan het werk te

houden. Men dringt thans vooral op levering op de oude contracten aan om deze hoeveelheden zoo noodig onmiddellijk te kunnen verscheppen. Men vreest algemeen wel, dat er bij de afnemende productie geen Amerikaansche garens voor export zullen overblijven, doch wij meenen, dat deze vrees zeer overdreven is. Spinners van Egyptische garens hebben echter weinig aan te bieden en deze garens worden steeds schaarscher.

Er is geen verandering in de doekmarkt; alleen wordt de positie steeds moeilijker en de meeste fabrikanten verkoopen liever niet. Zij hebben bovendien groote moeilijkheden om de noodige garens op tijd te krijgen en zijn daarom huiverig lang vooruit te verkoopen. Vele fabrieken hebben met Pinksteren stil gestaan, waardoor zij iets meer voorraad hebben gekregen. Van Indië en China komen weinig orders binnen, doch de kleinere markten en ook de binnenlandsche koopers blijven geregeld koopen, terwijl prijzen zeer vast blijven.

Noteringen voor Loco-Katoen.
(Middling Uplands).

	24 Juni '18	17 Juni '18	10 Juni '18	25 Juni '17	24 Juni '16

New York voor Middling ..	30,45 c	30,50 c	29,70 c	26,60 c	13,40 c
New Orleans voor Middling	31,— c	31,25 c	30,38 c	25,25 c	13,06 c
Liverp. v. Good Midd. Americ.	22,92 d	22,60 d	22,56 d	19,45 d ¹⁾	8,24 d ¹⁾

Ontvangsten in, en uitvoeren van Amerikaansche havens.
(In duizendtallen balen.)

	1 Aug. '17 tot 21 Juni '18	Overeenkomstige perioden	
		1916-'17	1915-'16
Ontvangsten Gulf-Havens..	6114	6962	7295
„ Atlant. Havens			
Uitvoer naar Gr. Brittannië	4009	2478	2493
„ „ 't Vasteland.			
„ „ Japan etc...			

Voorraden in duizendtallen	21 Juni '18	21 Juni '17	21 Juni '16
Amerik. havens.....	1128	793	847
Binnenland.....	852	606	483
New York.....	—	79	176
New Orleans.....	—	197	213
Liverpool.....	42	414	659

PETROLEUM.

(Ontleend aan den „Petroleum Review” van 1 Juni 1918.)

Londen. De prijzen voor geraffineerde petroleum zijn:

Water White .... 1 s. 11½ d. per gallon
Standard White.. 1 s. 10½ d. „ „

De prijzen voor smeerolie zijn:

American pale..... £ 35 tot £ 41
American red ..... £ 35 „ £ 42
American filt. cyl. ... £ 42 „ £ 58
American dark cyl. ... £ 38 „ £ 43

Op het oogenblik is een eventueele invloed op de prijzen, veroorzaakt door de voorgestelde distributie-bepalingen, nog niet merkbaar.

De prijzen voor benzine zijn onveranderd.

No. 2..... 3 s. 8 d.
No. 3..... 3 s. 7 d.

Beide merken zijn 1 d. per gallon duurder in Schotland en Ierland.

De prijzen voor terpentijn blijven op 118 s. gehandhaafd. Levering alleen aan consenthouders.

Geen officieele notering van stookolie en vethoudende oliën.

Paraffine. De qualiteiten met hoog smeltpunt zijn al moeilijker te verkrijgen. De prijzen, die voortdurend hooger worden, kunnen geschat worden te varieren tusschen 10½ d. en 1 s. per lb, wat evenwel niet uitsluit, dat hoogere prijzen bedongen worden.

Liverpool. Lampolie (Amerikaansch) gaat tegen 1 s. 11½ d. per gallon. Benzine staat 3 s. 8 d. per gallon voor den kleinhandel genoteerd.

Bakoe, 21 Mei. Er is een voortdurend vaste vraag naar ruwe olie tegen de door de Regeering vastgestelde maximum-prijs, zijnde 96 kopeken per gallon.

New York.

Geraffineerd in kisten .. 16,75 c. per gallon
Standard White in vaten 12,70 „ „ „
Credit Balances ..... 4,00 „ „ „
Pennsylvanian Crude .. \$ 4,— per vat.

Philadelphia..

Standard White 12,70 c. per gallon.

METALEN.

Loco-Noteringen te Londen:

Data	Ijzer Clev. No. 3	Koper Standard	Tin	Lood	Zink
24 Juni 1918..	nom.	110.-/-	332.-/-	30.10/-	52.-/-
17 „ 1918..	nom.	110.-/-	329.-/-	30.10/-	52.-/-
10 „ 1918..	nom.	110.-/-	331.-/-	30.10/-	52.-/-
3 „ 1918..	nom.	110.-/-	348.-/-	30.10/-	52.-/-
22 Juni 1917..	nom.	130.-/-	246.12/6	30.10/-	—
23 Juni 1916..	nom.	98.10/-	176.-/-	29.10/-	66.-/-
20 Juli 1914..	51/4	61.-/-	145.15/-	19.-/-	21.10/-

VERKEERSWEZEN.

SCHIEPVAART.

24 Juni 1918. In de afgelopen week bleef de vrachtenmarkt ongewijzigd.

GRAAN.

Data	Petrograd Londen/ R'dam	Odessa Rotter- dam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotter- dam	Bristol Kanaal	Rotter- dam	Engel- land
17/22 Juni 1918	—	—	—	50/-	—	225/-
10/15 „ 1918	—	—	—	50/-	—	225/-
18/23 Juni 1917	—	—	f 7,—	40/-	f 52,25	145/-
19/24 Juni 1916	—	—	„ 15,50	7/-	„ 110,—	152/6
1 Juli 1914	11 d.	7/3	1/11¼	1/11¼	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bor- deaux	Genua	Port Said	La Plata Rotter	Rotter- dam	Gothen- burg
17/22 Juni 1918	69/-	101/3	200/-	120/-	—	Kr. 205
10/15 „ 1918	69/-	101/3	200/-	120/-	—	„ 205
18/23 Juni 1917	69/-	101/3	150/-	110/-	—	„ 180
19/24 Juni 1916	34/-	85/-	100/-	45/-	f 6,50	„ 33,50
1 Juli 1914	fr 7,—	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

DIVERSEN.

Data	Bombay West Europa (d. w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladivo- stock West Europa	Chili West Europa (salpeter)
17/22 Juni 1918.....	275/-	500/-	—	185/-
10/15 „ 1918.....	275/-	500/-	—	185/-
18/23 Juni 1917.....	350/-	450/-	—	175/-
19/24 Juni 1916.....	100/-	145/-	—	140/-
1 Juli 1914.....	14/6	16/3	25/-	22/3

Graan Petrograd per quarter van 496 lbs. zwaar, Odessa per Unit, Ver. Staten per quarter van 480 lbs. zwaar.
Overige noteringen per ton van 1015 K.G.

RIJNVAART.

Week van 17 tot 24 Juni 1918.

Hoewel in het begin van de week de waterstand op den Rijn vallende bleef, had dit op de vrachten van de Ruhr naar Mannheim geen invloed, daar deze onveranderd genoteerd bleven. Ook het sleeploon bleef op hetzelfde peil als de vorige week. De toevoeren naar de laadhavens aan de Ruhr waren eerder nog iets minder dan toenemende, zoodat van een geregelde vlugge belading geen sprake kon zijn. Aan het einde der week begon het water te wassen en steeg Cauber Pegel tot Mtr. 2,45. Bij zeer voldoende aanbod van ruimte werd de scheepsvracht met Mk 2,50 genoteerd, terwijl het sleeploon tot 12½ pf. per Centner zakte.

De verladingen van de Ruhr naar Holland waren zeer beperkt. Van Rotterdam naar de Ruhrhavens werd niets bevracht.

Het sleeploon zakte tengevolge van voldoende aanbod van sleepbooten en zeer weinig aanbod van sleepwerk tot 50 cents tarief + 20 cents.

De N.V. Nederlandsche Huistelefoon-Maatschappij

ROTTERDAM

Telefoon 3600

'S-GRAVENHAGE

Telefoon H 280, 300

GRONINGEN

Telefoon 1555

levert uit voorraad TELEFOON-, SCHEL-, ELECTR. KLOK-INSTALLATIES, etc.,
in huur en koop.

Herstelt en onderhoudt onder garantie ook alle niet door haar uitgevoerde installaties.

PROSPECTUS GRATIS.

NEDERLANDSCHE GRONDBRIEFBANK

HEERENGRACHT 495, AMSTERDAM

5 pCt. Obligatiën (Grondbrieven) ^{tegen} Beurskoers
Gecertificeerd door de Centrale Trust-Compagnie

Verkrijgbaar in stukken van f 2500,—, f 1000,—, f 500,— en f 100,—
op elk goed effectenkantoor

GEBROEDERS CHABOT ROTTERDAM

KASSIERS en MAKELAARS in ASSURANTIËN

Deposito's. — Rekening-Courant. — Franco Chèque-Rekening.
Aan- en Verkoop van Wissels op het Buitenland. — Aan- en Ver-
koop van Fondsen. — Bewaarneming en Administratie van Effecten.

Oorlogs-, Transport-, Casco-, Brand-, Diefstal- e. a. verzekeringen
van elken aard.

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LLOYD

AMSTERDAM

Geregelde
Passagiers- en Vrachtdienst
met nieuwe, moderne
post-stoomschepen

TUSSCHEN

AMSTERDAM

EN

ZUID-AMERIKA

VIA

NEW YORK

MAATSCHAPPIJ

voor

Scheeps- en Werktuigbouw

„FIJENOORD”

ROTTERDAM

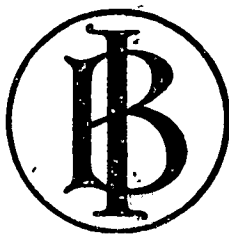
Kruisers — Torpedoboorten
Onderzeeboorten

Mailstoomschepen
Vrachstoomschepen
Baggermateriaal

Machine-installaties
tot 65000 P.K.

Scheeps-Zoelly-Turbines

Machines en apparaten voor
Suikerfabrieken, enz.

„Internationale Bank”

voor Zakelijken Waarborg

TE GRONINGEN

Geeft 5% PANDBRIEVEN uit in stukken van
f 1000 en f 500 tegen den koers van 97%

ONTVANG- EN BETAALKAS

NIEUWE DOELENSTRAAT 20—22 AMSTERDAM

KAPITAAL EN RESERVEN f 5.500.000,—

DEPOSITO'S VOOR 1 JAAR FIXE à 4 PCT.

GELDEN OP DEZEN TERMIJN GESTORT ZIJN NA AFLOOP VAN HET
JAAR ZONDER OPZEGGING BESCHIKBAAR.

NIET OPGEVORDERD ZIJNDE, WORDT DE POST STILZWIJGEND VOOR
GELIJKEN TERMIJN VERLENGD.

DE RENTE KAN NAAR VERKIEZING PER KWARTAAL, PER HALF JAAR
OF PER JAAR ONTVANGEN WORDEN.

NEDERLANDSCHE HYPOTHEEKBANK TE VEENDAM

Kapitaal f 3.500.000,—

Pandbrieven ± 34 miljoen.

Directie { Mr. N. F. WILKENS.
Mr. M. J. BOS.

Reserve f 976.180,10

Hypotheeken ± 35 miljoen.

Koers 4¹/₂ pCt. Pandbrieven 99¹/₂ pCt. Hypotheekrente vanaf 4³/₄ pCt.

DE FRIESCHE BANK

(Gebrs. Mispelblom Beijer 1853

— De Friesche Handelsbank 1873).

Gestort Kapitaal f 2.200.000,—

Reserve f 220.000,—

HOOFDKANTOREN TE LEEUWARDEN,
Nieuweweg No. 1 en Tweebaksmarkt No. 41,BIJKANTOREN TE: BOLSWARD, DOKKUM, DRACHTEN (R. K. ZIJLSTRA), FRANEKER (W. HEIJT), HARLINGEN,
HEERENVEEN, JOURE, SNEEK, STEENWIJK EN WOLVEGA.
ZITDAG TE LEMMER.

Billijk incasso-tarief voor geheel Friesland en Noordelijk Overijsel

Nijgh & Van Ditmar's
Uitgevers-MaatschappijWijnhaven 111-113 — Rotterdam
Telefoon 7841-7842-7843-7861

Bijkantoren:

Amsterdam - 's-Gravenhage - Haarlem

Belast zich met het verzorgen
van uitgaven en tijdschriften
op elk gebiedIndische Handels Compagnie
gevestigd te BATAVIA.In de heden te Amsterdam gehouden
Algemeene Vergadering van Aandeel-
houders zijn de Winst- en Verliesrekening
en de Balans over het Eenentwintigste
Boekjaar 1917 goedgekeurd en is het
DIVIDEND bepaald op 30 % of f 300,—
per Aandeel der Nrs. 1—1000 en f 75,—
per Aandeel der Nrs. 1001—1500, betaal-
baar tegen inlevering van Coupon
No. 24 bij de kantoren der Maatschappij.

De Directeur,

THEO R. HAASMANN.

Batavia, 22 Juni 1918.
Amsterdam,

VERSCHEENEN:

HET RENTEPROBLEEM IN
DE LEER DER FINANCIËN

Rede van

Prof. Mr. Dr. ANT. VAN GIJN

Oud-Minister van Financiën

45 blz.

Prijs Gld. 0,80

Eerste Nederlandsche
Hypotheekbriefbank
gevestigd te
's-GRAVENHAGE.De COUPONS der 4 %, 4½ % en
5 % Algemeene Hypotheekbrieven
van de Eerste Nederlandsche Hypo-
theekbriefbank te 's-Gravenhage,
vervallende 1 Juli a.s., zijn van
dien dag af betaalbaar

te 's-Gravenhage:

TEN KANTORE DER BANK,
Lange Vijverberg 9,

te Amsterdam:

bij de ASSOCIATIE CASSA,

te Rotterdam:

bij MARX & Co's BANK.

The Ph. van Ommeren Corporation of New York

42 BROADWAY NEW YORK

belast zich met expeditie en verschepping van goederen van

Amerika naar Holland, Ned. Oost- en West-Indië

enz. enz. en desgewenscht ook met opdrachten van anderen aard

Nadere inlichtingen worden gaarne verstrekt door

PHS. VAN OMMEREN, Rotterdam.

FRIESCH-GRONINGSCH HYPOTHEEK BANK

AANDEELKAPITAAL f 2.500.000

HYPOTHEKEN ± f 31.500.000

RESERVES . . . . . ruim - 1.000.000

PANDBRIEVEN ± - 31.500.000

VERKRIJGBAAR:

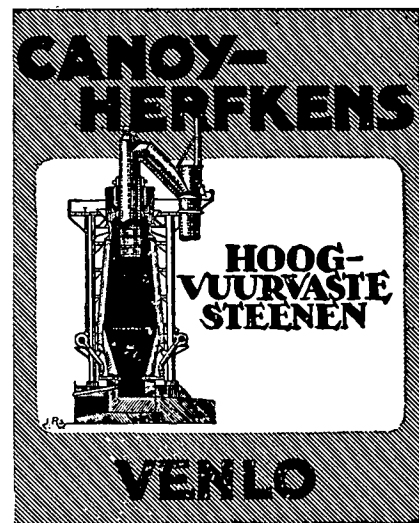
4% pandbrieven à 91%

4½% pandbrieven à 99%

DE SPAARNE-BANK

HAARLEM

Gestort Kapitaal en Reserves f 1.184.000,—

REKENING-COURANT, CREDIETEN, INCASSEERINGEN, ASSURANTIËN,
WISSELS, EFFECTEN, COUPONS, PROLONGATIËN, DEPOSITO'S, ENZ.

PRACTISCH EFFECTENBOEK

Prijs f 1,—

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij
NIJGH & VAN DITMAR'S UITG.-MIJ, R'DAM

NEDERLANDSCH INDISCHE HANDELSBANK

AMSTERDAM

BATAVIA

's-GRAVENHAGE

AMPENAN, BANDOENG, CHERIBON, HONGKONG, INDRAMAJOE,
MEDAN, MENADO, PEKALONGAN, PROBOLINGGO, SEMARANG,
SINGAPORE, SOERABAYA, TEGAL, TJILATJAP, WELTEVREDEN.

Kapitaal f 35.000.000,—

Reserven f 17.400.000,—

N.V. W. van Driel's Stoomboot- en Transportondernemingen

ROTTERDAM

Reeders, Cargadoors, Expeditours, Zeebevrachtingsagenten

Telegramadres: FIAT.

Telefoonnummers: 1958, 1977, 1997.

GEBROEDERS SCHEUER

Assuradeurs en Assurantiebezorgers

Expeditours en Cargadoors

AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Verzekering van Koopmansgoederen tegen
transport, molest, brand en diefstal tegen
concurrerende premiën.

FRANSCH-HOLLANDSCHE
OLIEFABRIEKEN

„CALVÉ-DELFT”

TE DELFT

ARTIKELEN:

Delftsche Slaolie
Arachide-olie
Sesam-olie
Soya-olie
Bakkers-olie
Plantenvet Delfia
Cocos-olie N. O. F.
Grondnotenkoeken en -meel
Sesamkoeken en -meel
Cocosmeel

NAAMLooZE VENNOOTSCHAP

Wilton's Machinefabriek en Scheepswerf ROTTERDAM

Scheepsbouw en Machinefabriek

Speciale inrichting voor reparatiën van elken omvang
Drie droogdokken met lichtvermogen tot 14000 ton
Dwarshelling

Drijvende kranen met lichtvermogen tot 120 ton

Telefoon: 7303 en 7304

Telegramadres: „WILTON” Rotterdam

WERKSPoor, AMSTERDAM

Land- en Scheeps-Machines - Dieselmotoren
Installatiën voor Suikerfabrieken - Polderbemalingen
Rollend Spoorwegmateriëel - IJzerconstructiën

